

UiT Norges arktiske universitet

Urban dyrking som integreringsarena

Grønne byroms potensialer for inkludering og deltakelse

Heidi Lydersen

Forord

Først vil jeg rette en stor takk til familien min, Espen, Hedda og Hannah, som har gitt meg plass og rom for å gjøre dette mastergradsprosjektet. Det hadde ikke gått uten dere i ryggen! Tusen takk for ubetinget kjærlighet, tålmodighet og alle måter dere har bidratt aktivt til å realisere dette prosjektet. Jeg elsker dere.

Stor takk rettes til alle informanter fra Røde Kors hagegruppe og Holt Læringstuns dyrkingslag. Dere har bidratt til å utvide mine perspektiver og gjort at jeg har fått erfare parsellhagen og hagerommet på stadig nye måter. Spesiell takk til vil jeg trekke fram Wedeb Tsegay som har koordinert og mobilisert Røde Kors Hagegruppe og bidratt til at hagegruppen fikk så god oppslutning og at parsellen ble så frodig og vakker dyrkingssesongen 2019. Jeg vil også takke Ann-Kjersti Johnsen, landskapsarkitekt og prosjektansvarlig ved utformingen av parsellhagen ved Holt Læringstun, som gjennom intervju og samtaler har gitt viktige innsikter i hagens romlige organisering og hagerommets landskapsmessige kvaliteter.

Stor takk til Tromsø Røde Kors og Holt Læringstun som hadde lyst til å etablere en fellesparsell, hvor mennesker med ulik kulturell bakgrunn i fellesskap kunne dyrke blomster, urter og grønnsaker. Uten praktisk tilrettelegging for etablering av en slik gruppe dyrkingssesongen 2019, hadde ikke dette forskningsprosjektet vært mulig.

Jeg vil også takke min veileder Anniken Førde, som med gode faglige innspill, genuin interesse og kjærlighet for faget, samt oppmerksomt nærvær har vært en viktig støttespiller i prosessen med å skrive denne masteroppgaven.

Masteroppgaven inngår i BYFORSK-prosjektet *Mangfoldige byer: Innovasjon i integrering* (Cit-egration). Takk for masterstipend og for at jeg som masterstudent fikk bli med i forskningsgruppen og gjennom dette har fått deltatt på spennende seminarer.

Stor takk til Nina Moe-Nilsen som gjennom disse to årene har vist stor interesse og engasjement for masteroppgaven, og gjennom mange og gode innspill vært en svært viktig sparringspartner.

Innholdsfortegnelse

Innledning	6
<i>Urbant landbruk – multifunksjonelle løsninger på komplekse utfordringer</i>	7
<i>Problemstilling</i>	9
<i>Forskningsprosjektet Mangfoldige byer: Innovasjon i integrering</i>	11
<i>Oppgavens oppbygning og struktur</i>	12
Kontekst	15
<i>Presentasjon av Holt Læringstun</i>	15
<i>Holt-eiendommen – Et omstridt landskap</i>	16
<i>Stort aktørmangfold innen urbant hage- og landbruk</i>	18
<i>Urban dyrking – del av strukturelle utviklings- og endringsprosesser</i>	19
<i>Urbant landbruk som nasjonalt satsingsområde</i>	20
<i>Urbant hage- og landbruks mulighetsområder og potensialer</i>	21
<i>Aksjonsforskningsprosjekter innen urbant landbruk</i>	22
<i>Utfordringsbilde innen migrasjonsfeltet</i>	22
Teoretiske perspektiver og begreper	24
<i>Innledning</i>	24
<i>Relasjonelle stedsperspektiver og begreper</i>	26
<i>Vital materialisme og det mer-enn-menneskelige</i>	29
<i>Encounters</i>	31
<i>Landskapsperspektiver og begreper</i>	35
<i>De teoretiske perspektivene og begrepenes analytiske potensialer</i>	38
Metode	40
<i>Valg av forskningsdesign og beskrivelse av metodisk tilnærming</i>	40
<i>Situerte kunnskaper – min bakgrunnskunnskap og forforståelse</i>	41
<i>Deltakende observasjon</i>	42
<i>Tilgang til og posisjonering i feltet</i>	43
<i>Metodiske utfordringer knyttet til språk- og kulturbarrierer</i>	44
<i>Presentasjon av informanter og sammensetning av utvalg</i>	46
<i>Intervjuguide, betraktninger om prosess og rammebetingelser</i>	48
<i>Bevissthet om forskerens rolle og ansvar: Å forvalte makt, tillit og sårbarhet</i>	49
Analyse	51
<i>Del 1: Hagerommets romlige organisering som fasilitator for encounters</i>	51
<i>Del 2: Landskapets temporaliteter og multiple rytmer</i>	56

Transformasjonsprosesser i hagerommet	57
Lydlandskap – Flyktige transformasjonsprosesser i hagerommet	59
Destabilisering av grenser og forskjellsproduserende kategorier	64
Landskapets temporaliteter skaper flytende grenser	66
Landskapets temporalitet: Ulike fortolkninger og relasjoner til hagerommet	68
Encounters med landskapets materialitet	69
<i>Del 3: Encounters med det mer-enn-menneskelige og vital materialisme</i>	71
Å skrive ord i jord	72
<i>Encounters med kaffegrut og peppermynte</i>	73
Tilstander av unntak mobiliserer fellesskap og deltakerkompetanser	77
Barn som veivisere i temporære landskap	79
<i>Del 4: Tidsdimensjoner</i>	81
Brytninger mellom ulike tidsdimensjoner	81
Dyrkingsrelaterte praksiser åpner for dialog med fortid	82
Kontraster åpner for dialog med fortiden	84
Kontraster mellom oppvekst i Nord-Norge og andre steder	85
Brytninger mellom ulike tilnærminger til tid	87
Avslutningskapittel	91
Litteraturliste	96
<i>Faglitteratur</i>	96
<i>Nettbaserte nyhetskilder</i>	99
<i>Dokumenter og rapporter</i>	99
Vedlegg 1: Temaguide for kvalitative intervju	102
Vedlegg 2: Informasjon til informanter om forskningsprosjekt	103

Innledning

På hvilke måter kan allment tilgjengelige grønne byrom bli viktige krysskulturelle møteplasser i stadig mer komplekse og multikulturelle byer? Hvilke potensialer har urbane dyrkingsprosjekter for å skape økt toleranse for forskjellighet og økt verdsettelse av kulturelt mangfold?

I denne masteroppgaven vil jeg undersøke hvilke potensialer en urban fellestun har som integreringsarena. I to år har jeg tilbrakt mye tid i hagerommet ved Holt Læringstun, som denne studien handler om. Jeg har valgt å gjøre en undersøkelse av hvordan et grønt byrom kan skapes og omskapes ved at mennesker med ulik sosial og kulturell bakgrunn finner sammen gjennom aktiv deltakelse i dyrkingsrelaterte praksiser. Videre har jeg valgt å undersøke hvordan hagerommet formes og omformes gjennom et komplekst og kontinuerlig samspill mellom naturens skapende krefter, mennesker, idéer, praksiser, det mer-enn-menneskelige og en rekke sosiale, kulturelle og materielle relasjoner som gjensidig konstituerer hverandre. Hagerommet speiler et stort sosialt og kulturelt mangfold som jeg i denne studien vil undersøke ved hjelp av en etnografisk tilnærming.

Jeg vandrer rundt i hagerommet ved Holt Læringstun og betrakter parsellhagen. Et laminert skilt viser meg hvor barnas 4H-parsell er: Jeg finner trepinner med ustø barneskrift som markerer hvor alle de ulike potetsortene er plassert: PIM-PER-NELL, GuLøYe og VANGOG. Et annet fargesterkt skilt fanger oppmerksomheten: Allegria. Det er spansk og betyr glede. Andre parseller har ikke skilt men forteller også sine historier. Røde Kors' hageparsell har et bredt felt med blomster som rammer inn hagen. Innenfor den fargerike og frodige blomsterkanten har de tilfeldig plasserte urtene og grønnsakene vokst seg store og livskraftige. Naboparsellen på den andre siden av stien har snorrette render i et delikat system av geometriske former, rammet inn av en steinmur hvor hver eneste stein er omhyggelig plassert. I sentrum av denne parsellen er det bygd et opphøyd urte- og blomsterbed hvor blå valmuesøstre danner et fokuspunkt i hagen. En annen parsell har form av en tradisjonell nordnorsk potetåker bestående utelukkende av effektive render målt opp med lik avstand. Den står i kontrast til den halmdekte parsellen markert med skiltet ICE-9. Parsellen, som ved første øyekast ser ut til å være dekket av gammelt hageavfall, viser eksperimentelle forsøk med nye og innovative dyrkingsmetoder innen regenerativt landbruk. I mange av parsellene finner jeg vanlige, tradisjonelle, nordnorske grønnsaker som gulrot, nepe, kålvekster og jordbær. I andre parseller er det klar overvekt av det som for meg er nyere plantesorter som mangold, aspargessalat, bondebønner og newzealandsk spinat.

I hagerommet finner jeg “stadig pågående komposisjoner av sporkjeder” hvor spor av fortid og fremtid er tilstede gjennom nåtidens dyrkingspraksiser (Anderson 2015:13). Kaos, mangfold og uorden står side om side med presisjon, symmetri, orden. Hageflekker som vitner om det systematiske, planlagte og kunnskapsbaserte står side om side med de første spede forsøkene på dyrking av urter, blomster og grønnsaker. Tradisjonell dyrking står side om side med det eksperimentelle, innovative og utforskende. Jeg vil i denne studien undersøke dette hagerommet som en “verden av verdener som griper inn i hverandre” (Meløe 2011:10).

Urbant landbruk – multifunksjonelle løsninger på komplekse utfordringer

Større byer står ovenfor store, komplekse og langvarige utfordringer knyttet til sterke urbaniseringstendenser, økt innvandring og kulturelt mangfold, større sosiokulturelle forskjeller, pressede arealressurser, interessekonflikter, samt klima- og miljøspørsmål (Fainstein & DeFilippis 2016; Wilson & Darling 2016; Bergsli & Hanssen 2017).

Utfordringsbildet som dannes er komplekst og det er behov for mer kunnskap om hva som skaper gode og rettferdige byer å bo i (Fainstein & DeFilippis 2016; Wilson & Darling 2016). I sammenheng med disse urbane utviklingstrekkene, har det blitt knyttet store forventninger til urbant hage- og landbruks potensialer til å skape multi-funksjonelle urbane rom¹ (Se Landbruks- og matdepartementet 2019; Oslo kommune 2019; Bergen kommune 2019; Leivestad 2014).

Urbant hage- og landbruk har vokst fram, både nasjonalt og globalt, som et strategisk satsingsfelt for sosial utvikling, integrering, folkehelse, bokvalitet, kreativ og effektiv arealutnyttelse, by- og næringsutvikling, samt opplærings- og kompetansespredning knyttet til lokal matproduksjon og sikring av artsmangfold (Landbruks- og matdepartementet 2019; Leivestad 2014). Anerkjennelsen av at hage- og landbruk kan være en nøkkel til å skape multifunksjonelle og bærekraftige urbane byrom, har satt i gang dyrkingsprosjekter i en rekke byer verden over². Dette har resultert i innovative og kreative dyrkingsprosjekter som har transformert en rekke byrom – inneklemt grå-, blå- og grøntstrukturer, tilgjengelig eller ubrukte areal – til grønne, uformelle arenaer for hverdagsmøter (Gallis 2015; Leivestad 2014;

¹ Landbruks- og matdepartementet (LMD) er i ferd med å utvikle en nasjonal strategi for urbant landbruk. På LMDs nettside løftes urbant landbruk frem som en nøkkel til å løse store samfunnsutfordringer.

² For internasjonal oversikt over urbane dyrkingsprosjekt se Edible Cities Network: <https://www.edicitnet.com/cities/>

Oslo kommune 2019). Innen urbant hage- og landbruk er det et stort aktørmangfold. Utviklingen drives frem av både kommersielle og ideelle aktører samt offentlige myndigheter på ulike nivå. Dette har medført etableringer av grønne nærmiljøtiltak i form av inkluderende sosiale møteplasser, folkehelsefremmende og opplæringsorienterte dyrkingsaktiviteter tilrettelagt for sansebaserte og estetiske opplevelser som kan styrke trivsel, livskvalitet og bomiljøkvaliteter (Gallis 2015; Oslo kommune 2019; Bergen kommune 2019; Trondheim kommune 2015). Videre har urbane hage- og landbruksprosjekter skapt kreative og innovative former for næringsutvikling, arealutnyttelse og blitt en arena for eksperimentering med nye dyrkingsmetoder og utvikling av ny teknologi. Urbane hage- og landbruksprosjekter foregår på mange ulike arenaer og ut fra mange ulike målsetninger (ibid).

Fortetting som vedtatt utviklingsstrategi for utbygging av byer og tettsted, har siden 1990-tallet bidratt til kraftig nedbygging av blå og grønne strukturer. Rask vekst i urban befolkning medførte behov for nye bolig-, nærings- og transportareal (Aarsæther et al 2018; Thorén 2008). Tap av grøntområder og andre urbane rom som tidligere har vært allment tilgjengelig, har bidratt til at mange arenaer for uformelle hverdagsmøter har blitt borte (Thorén 2008; Bergsli & Hanssen 2017; Meld. St. 18 2015-2016). Dette har gjort at betydningen av de grøntstrukturene som er igjen blir stadig viktigere. Økt etterspørsel etter tilgjengelige eller ubrukte areal setter høye krav til arealplanlegging, da byen skal løse mange og ofte motstridende behov. Dette fordrer at gjenværende urbane rom tilrettelegges for sambruk og multifunksjonelle løsninger (Se Bergsli & Hanssen 2017; Aarsæther et al 2018; Thorén 2008).

Studier av sosial ulikhet og kulturelt mangfold i byer har vist at arenaer for uformelle hverdagsmøter har stor betydning for at det store kulturelle mangfoldet i multikulturelle byer får mulighet til å utfolde seg (Sandercock 2009; Wilson & Darling 2016; Swanton 2016; Jacobs 1961; Amin 2002; Amin 2004). Dette er viktig for å forebygge og redusere friksjon og konflikt, og for å styrke livskvalitet, trivsel, samt eierskap og tilhørighet til eget nærmiljø (Bergsli & Hanssen 2017; Oslo kommune 2019; Trondheim kommune 2015; Bergen kommune 2019; Leivestad 2014). Siden en rekke urbane hage- og landbruksprosjekter i moderne form har hatt sosial bærekraft som hovedmål, er det behov for mer forskningsbasert kunnskap og praksiskunnskap om fenomenet (Leivestad 2014).

I offentlige plan- og strategidokument på kommunalt nivå trekkes urbane dyrkingsfelleskap fram som en arena som fremmer krysskulturelle møter og som har potensiale til å skape tilknytning og engasjement til både nabolag og bydeler (Se blant annet Drangslund 2011; Oslo kommune 2019; Bergen kommune 2019; Trondheim kommune 2015;

Sandnes kommune 2018). Urbane felleshager kan være viktige møtested som fremmer integrerende samhandling, gjennom at mennesker med ulik kulturell bakgrunn bringes sammen. Aktiviteten skjer på en uformell måte, med utgangspunkt i felles interesser og på deltakernes eget initiativ og premisser (Haavie 2005). Urbane felleshager, som er tema for denne masteravhandlingen, har kvaliteter som gjør at de kan fungere som det Ash Amin (2002) omtaler som *micro-publics* hvor krysskulturelle relasjoner kan etableres, utvikles, endres eller styrkes.

Urban dyrking har de siste årene satt sitt preg på ulike bydeler i Tromsø. Dette har tatt form av prosjektbaserte, sentrumsnære dyrkingsinitiativ som *Dyrk byen* og *Levende lokaler*, fremvekst av nabolagshager som *Kløverhagen* på Mortensnes, andelshager utenfor bykjernen som *Solbakken andelsgård* på Berg og stiftelsen Holt Læringstun, en urban felleshage lokalisert på sørvestsiden av Tromsøya.

Tromsø er, i likhet med mange andre byer, i ferd med å bli en stadig mer kulturelt kompleks og mangfoldig by. I følge Tromsø kommunes befolkningsstatistikk ble det for 2019 registrert 137 forskjellige nasjonaliteter, hvor innvandrerdelen av befolkningen i løpet av de siste ni årene nær doblet seg fra 8,4 prosent i 2010 til 14,7 prosent i 2019³ (Tromsø kommune 2019). Stedlige utviklings- og endringsprosesser skaper også i Tromsø behov for nye måter å forstå hvordan vi kan møte sosialt og kulturelt mangfold. Nye kunnskaper, kompetanser, fortellinger, levemåter, kulturelle praksiser, tradisjoner, språk og religioner skaper nye muligheter, men også brytninger og friksjon mellom ulike deler av befolkningen. Dette fordrer at det skapes nye felleskap, arenaer og aktiviteter hvor ulike deler av befolkningen kan møtes.

Problemstilling

Innledningsvis har jeg presentert hagen som et sted med et stort sosialt og kulturelt mangfold. I denne hagen har jeg gjort meg mange erfaringer fra jeg ble med våren før jeg startet på master i samfunnsplanlegging og kulturforståelse. Det å spørre rundt etter en saks jeg kunne låne har endt med tilbud om jordbærstiklinger. Nysgjerrighet og spørsmål om hvilke urter som har overlevd under vekstduken til en annen i parsellhagen, har åpnet opp for nye

³ Tallene baserer seg på Tromsø kommunes befolkningsstatistikk for 2019, hentet fra tromso.kommune.no 1.november 2019. Tallene baserer seg på både de som har kommet som følge av tvungen migrasjon som primær- og sekundærflyktninger (familiegjenforening), samt arbeidsmigrasjon.

krysskulturelle relasjoner. Barnas naturnære lek og evne til å skape begeistring for det som blir tatt for gitt, eller ikke lagt merke til, har skapt inngang til samtaler om norske høstingstradisjoner, allemannsretten og allmenne lokale utfartssteder. Det å vandre sammen med andre gjennom kulturlandskapet, har gitt meg økt forståelse for at landskap erfares helt ulikt. Naturens skapende krefter, raskt skiftende værforhold og mangel på materielle fasiliteter har utløst praktiske problemløsningsfellesskap, spontane og intense møter mellom mennesker som ikke kjenner hverandre fra før – og ikke minst skapt rom for improvisasjon og kreativitet. Dette har skapt nysgjerrighet og undring på hvilke potensialer urbane felleshager har for inkludering og demokratisk deltakelse. Dette har åpnet opp for mange spørsmål: Hvordan virker hagerommet som sted og landskap inn på det som finner sted der? Hvordan erfares, praktiseres og forhandles krysskulturelle relasjoner i en urban felleshage? Hvilke potensialer åpner de tilfeldige, uventede eller overraskende møtene opp for? Hvilke potensialer bærer *encounters* med kroppsminner med seg for å opprettholde, destabilisere, omfortolke, eller transformere krysskulturelle relasjoner? Hvilken betydning har stedets materialitet og det mer-enn-menneskelige for krysskulturelle møter? Alle disse spørsmålene har blitt viktige for meg under kunnskapsproduksjonen av denne masteroppgaven. Med dette som utgangspunkt har jeg formulert min problemstilling slik:

Hvilke potensialer har en urbane felleshage for inkludering og deltakerkompetanser i en multikulturell by?

Denne problemstillingen har jeg operasjonalisert gjennom to forskningsspørsmål. Disse har jeg utforsket ved Holt Læringstun gjennom et etnografisk arbeid, hvor jeg aktivt har gått inn og deltatt i dyrkingspraksisene og de sosiale praksisene tilknyttet parselhagen og hagerommet forøvrig. Mine forskningsspørsmål er som følger:

1. Hvilke møter oppstår i urbane dyrkingsfellesskap?
2. Hvordan kan urbane felleshager skape økt toleranse for forskjellighet og økt verdsettelse av kulturelt mangfold?

For å undersøke dette vil jeg gjøre bruk av et bredt felt av steds- og landskapsteoretiske perspektiver og begreper. Sentralt i mitt analytiske inntak står relasjonell stedsteori med vekt på Doreen Masseys begrep *throwntogetherness*, samt faglitteraturen om *encounters*, *vital*

materialisme og det *mer-enn-menneskelige*. En annen helt sentral del av mitt teoretiske inntak er Tim Ingolds perspektiver på landskapets temporaliteter og multiple rytmer med utgangspunkt i hans begrep *taskscape*.

Forskningsprosjektet Mangfoldige byer: Innovasjon i integrering

Min studie er både en selvstendig masteroppgave og er også tilknyttet det nasjonale forskningsprosjektet *Mangfoldige byer: Innovasjon i integrering* (heretter omtalt som *Cit-egration*). Dette forskningsprosjektet ledes fra UiT – Norges Arktiske Universitet, med varighet fra 2017 til 2021, og er et samarbeid med Roskilde Universitet, Nordlandsforskning samt en rekke ulike aktører innen kunst-, kultur- og frivilligfeltet samt Bodø og Tromsø kommune (*Cit-egration* u.å.). Det aksjonsorienterte forskningsprosjektet bygger på erkjennelsen av at kulturelt komplekse byer med en rekke langvarige, sammensatte og uløste utfordringer fordrer at alle innbyggerne får bidratt inn med det de *kan*, for å skape gode og bærekraftige byer å bo i (*Cit-egration* 2017). Tidligere forskning har vist at en stor andel av tilflyttere med utenlandsk bakgrunn, ikke får realisert sine potensialer på måter som kommer samfunnet de er en del av til gode (Se bl.a. Birkelund et al 2014; Odden 2018; Meld. St. 30 2015-2016). For å få til dette, er det behov for å lære av vellykkede tilnærminger til å skape arenaer for positiv kontakt og integrerende samhandling. Innen frivillig- og kunst-feltet, samt en rekke private og offentlige organisasjoner i Tromsø, Bodø og Halsnæs i Danmark vil *Cit-egration* undersøke hvordan det går an å realisere de kompetanser og ressurser som det store kulturelle mangfoldet i byer bærer med seg. Et sentralt forskningsfokus er kartlegging av hvordan innbyggere – både tilflyttere og etablerte innbyggere – bruker ulike byrom. I dette inngår kartlegging av *hvem* som tar i bruk ulike byrom, *hvordan* byrommene anvendes og *målet* med bruken. I skjæringsflatene mellom migrasjonsforskning og forskning på byplanlegging søkes det å oppnå ny innsikt i hvor krysskulturelle møter finner sted og hva som skjer i disse møtene (*Cit-egration* 2017).

Etter mange års erfaring i frivillig sektor, og arbeid med lavterskel sosiale møteplasser valgte jeg å slutte meg til dette prosjektet da jeg synes det reiser en rekke viktige spørsmål: Hvordan kan byer settes i stand til å håndtere økt immigrasjon og større kulturelt mangfold? Hvordan kan vi leve sammen i byer med slike forskjeller? Hvordan bruker ulike innbyggere byrom, hva slags møter finner sted, og hvordan kan nye møter mellom mennesker føre til integrering? Sistnevnte spørsmål, som er en av forskningsprosjektets problemstillinger, har jeg valgt å ta utgangspunkt i ved formulering av min egen problemstilling. Med dette

utgangspunktet vil jeg utforske hvordan mennesker med ulik sosial og kulturell bakgrunn tar i bruk et grønt, urbant byrom, og hva slags potensialer dette kan ha for integrerende samhandling og aktivisering av deltakerkompetanser.

Oppgavens oppbygning og struktur

Innledningsvis har jeg ved hjelp av en etnografisk tilnærming presentert hagerommet ved Holt Læringstun som et grønt byrom hvor mennesker med ulik sosial og kulturell bakgrunn møtes gjennom aktiv deltakelse i urbane dyrkingspraksiser. Jeg har videre vist hvordan urbant hage- og landbruk har vokst fram som et strategisk satsingsfelt for å løse en rekke store, komplekse og langvarige utfordringer knyttet til utviklings- og endringsprosesser i samfunnet. Videre har jeg vist hvordan nedbygging av grøntområder og andre urbane rom har betydning som arena for uformelle hverdagsmøter hvor sosialt og kulturelt mangfold får utspilt seg. Avslutningsvis har jeg presentert problemstilling og forskningsprosjektet som min masteroppgave inngår i, samt gjort rede for oppgavens oppbygning og struktur.

I kontekstkapittelet innleder jeg med en presentasjon av hagerommet ved Holt Læringstun samt Holt Læringstuns dyrkingslag og Røde Kors hagegruppe. Deretter viser jeg hvordan Holt-området i en situasjon preget av pressede arealressurser har blitt et omstridt landskap og kan forstås i sammenheng med kompakt byutvikling, folkehelse og vern av grøntområder. Videre viser jeg hvordan urbant hage og landbruk involverer et stort aktørmangfold, pågår på mange ulike arenaer og med mange ulike målsettinger. Deretter kobler jeg urbant hage og landbruk til strukturelle utviklings- og endringsprosesser i samfunnet. Videre fokuserer jeg på hvordan urban dyrking har blitt et nasjonalt satsingsområde og peker deretter på urbant hage og landbruk mulighetsområder og potensialer. Avslutningsvis kommer jeg inn på pågående aksjonsorienterte forskningsprosjekter.

I teorikapittelet skriver jeg meg inn i en nyere fagtradisjon innen relasjonell stedsforståelse. Jeg har et mangfold av teoretiske steds- og landskapsperspektiver som inngang til å undersøke hvilke potensialer en urban fellehage kan ha for integrerende samhandling. Felles for de analytiske begrepene – *encounters*, *throwntogetherness*, *landskap*, *taskscape*, *dwelling*, *kroppsfenomenologi*, *vital materialisme*, *det mer-enn-menneskelige*, *sted som kroppsminner*, samt *sted som stadig pågående komposisjoner av sporkjeder* – er at de åpner for å forstå menneske-sted relasjonen på nye måter. I teorikapittelet argumenterer jeg for at de *samlet sett* har grenseoverskridende potensialer til å frigjøre kunnskapsproduksjonen

fra etablerte eller fastgrodde betraktninger som stenger for viktige innsikter i steds-, rom-, landskaps- og tidsdimensjoner.

I metodekapittelet har jeg reflektert rundt valg av forskningsdesign og gjort rede for min metodiske tilnærming bestående av deltakende observasjon og kvalitative intervju. Jeg argumenterer for at etnografisk tilnærming er best egnet for å undersøke prosesser som forhandling om toleranse, verdsettelse og aksept for kulturelt mangfold fordi dette ofte er bygget inn i relasjoner i form av taus kunnskap, som ikke nødvendigvis lar seg artikulere gjennom samtaler og utenfor den konteksten hvor de oppstår. Jeg har videre situert meg selv og gjort rede for mine bakgrunnskunnskaper og forforståelse samt tilgang til og posisjonering i feltet. Avslutningsvis har jeg pekt på metodiske utfordringer knyttet til språk- og kulturbarrierer samt diskutert forskerens rolle og ansvar knyttet til å forvalte makt, tillit og sårbarhet.

Min analyse består av fire deler som sammen utgjør en helhet. I først del undersøker jeg hvordan hagerommets romlige organisering springer ut fra dyrkingspraksiser og hvordan samspillet mellom landskap og menneskers praksiser har formet det Ingold (1993) definerer som et *taskscape*. Videre bruker jeg *taskscape* som inngang til å undersøke hvordan hagerommet som *taskscape* fasiliterer for ulike former for *encounters*. Den andre delen bygger videre på hagerommet som et dyrkingsbasert *taskscape* hvor jeg undersøker hvordan natur- og værprosesser, det mer-enn-menneskelige og vital materialisme sammen virker inn på landskapets temporaliteter og multiple rytmer. Et sentralt fokus er å undersøke hvordan det komplekse samspillet av aktører, strukturer og relasjoner har transformative krefter som virker inn på relasjoner mellom mennesker og mellom mennesker og sted. I tredje del undersøker jeg hvordan *encounters* med det *mer-enn-menneskelige* og *vital materialisme* virker inn på sosial interaksjon og krysskulturelle møter. I denne delen undersøker jeg hvordan kaffe-grut, peppermynte, mold, meitemark, en teltduk og barns naturnære lek kan bidra til identifiserings-, differensierings- og tilknytningsprosesser hos dyrkingsdeltakerne. I fjerde del undersøker jeg brytninger mellom ulike tidsdimensjoner og hvordan dette kan åpne for å oppdage likheter og forskjeller mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn. I denne delen undersøker jeg hvordan dyrkingsrelaterte praksiser åpner opp for dialog med fortiden og blir en ansats til å snakke om fremtiden.

I avslutningskapittelet vil jeg løfte frem viktige innsikter min analyse har gitt, og trekke dette inn i en diskusjon om hvilke potensialer en urban fellestage kan gi, for inkludering og deltakerkompetanser i en multikulturell by. Gjennom disse avsluttende refleksjonene vil jeg belyse hvilke møter som finner sted i hagen og hvordan en urban

fellehage kan skape økt toleranse for forskjellighet og økt verdsettelse av kulturelt mangfold. Jeg vil argumentere for at en urban fellehage som Holt Læringstun har stedlige og romlige kvaliteter som gjør at den som grønt, offentlig og allment tilgjengelig byrom kan spille en viktig rolle i å håndtere økt immigrasjon og større kulturelt mangfold i Tromsø.

Kontekst

Presentasjon av Holt Læringstun

Holt Læringstun består av dyrkingslag, birøkterlag, husdyrlag og besøksgård, samt 4H-aktiviteter for barn og unge. I tillegg til denne kjernevirksomheten tilbys en rekke åpne kurs, arrangementer og aktiviteter. Denne utadrettede virksomheten spenner fra praktisk kunnskapsformidling for dyrkings-, gårds- og naturorienterte aktiviteter, til planteutsalg og hagecafé, grønnsakshage- og komposteringskurs, guidede humle-, villblomst- og fuglevandringer, samt aktiviteter hvor hagerommet brukes som sosial møteplass og integreringsarena. Det største enkeltarrangementet er den årlige Holt-festivalen i slutten av dyrkingssesongen, i september. Holt Læringstun er organisert som en stiftelse og baseres på en prosjektbasert driftsform med en fulltidsansatt daglig leder som koordinerer aktiviteten. I tillegg utgjør flere personer en del av ansattestaben i form av kortere og lengre lønnede oppdrag. Virksomhetens aktiviteter baseres i høy grad på egenorganisering og frivilligbasert aktivitet. Vedlikehold av området, samt større løft i form av arrangementer eller forbedring av infrastruktur gjøres på dugnad.

Dyrkingslaget og Røde Kors hagegruppe – som masteravhandlingen skal handle om – består av en bredt sammensatt gruppe. Det er stort spenn i alder, sosial og kulturell bakgrunn, utdanningsnivå, tilknytning til – og posisjon – i arbeidslivet. Videre varierer botid i Tromsø og for en del av deltakerne; Norge. En stor andel av deltakerne i dyrkingslaget er tilflyttere til Tromsø, både fra andre steder i Norge og fra andre land. De med utenlandsk bakgrunn har bosatt seg i Tromsø som arbeidsmigranter, studenter, på grunn av sin familiesituasjon eller sin status som flyktning. Majoritetsandelen av Røde Kors hagegruppe består av mennesker med flukterfaring som har fått Tromsø tildelt som bosettingskommune. Det er også studenter og arbeidsmigranter med utenlandsk bakgrunn tilknyttet gruppen.

Holt Læringstun er lokalisert på sørvest-siden av Tromsøya, på den 472 mål store eiendommen til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO). En stor andel av arealet blir benyttet til hage- og landbruksformål hvor Holt Læringstun disponerer en begrenset del av arealet. NIBIO har nasjonal status som forsknings- og forsøksstasjon for arktisk økologisk hage- og landbruk. I tillegg forsker NIBIO på bærekraftig produksjon og utnyttelse av andre landskapsressurser som skogsbruk og beiteland, samt bioteknologi. Siden 1923 har det blitt drevet forskning her i statlig regi. Holt Læringstun er gjennom dette underlagt reguleringer

knyttet til økologisk hage- og landbruk, som føringer for typer frø, gjødsel og oppal av planter, bruk av drivhus samt hvor og hvordan det er lov å ferdes (NIBIO u.å).⁴

Området som Holt Læringstun er en del av, skiller seg fra resten av Sør-Tromsøya med tanke på sol- og vindforhold. Dette stedet har de best egnede klimatiske forutsetningene for å drive med hage- og landbruk på Tromsøya, og var i sin tid planlagt som lokasjon for botanisk hage på grunn av dette.⁵ Holt-eiendommen har en svært variert topografi. Eiendommen strekker seg fra et skoglandskap i øvre del av eiendommen og helt ned til fjæra i strandsonen. Mellom disse ytterpunktene er det store, luftige områder med jordbrukslandskap og utsikt utover Kvaløysundet og fjellene. Dette området har særpreg som et tradisjonelt nordnorsk kulturlandskap. Foruten et lite knippe forsknings- og administrasjonsbygg i øvre del av eiendommen, rommer Holt-eiendommen materielle strukturer som fjøs, innhegninger til dyr, drivhus og redskapsboder (Johnsen 2019).

Holt Læringstuns parsellhage er fordelt på to åkerfelt som til sammen er inndelt i 70 parseller (Johnsen 2019). Dyrkingsrelaterte materielle strukturer er sentralt plassert i hagerommet og består av en vannstasjon, to redskapsboder, et drivhus og et festivaltoalett. I dette landskapet inngår også bikuber, en rekke komposthauger, et knippe trebenker- og bord og område med eng. En rekke trær omkranser området og fungerer som yttervegger rundt hagerommet. Dette skaper romfølelse og gjør hagerommet skjermet for trafikk og innsyn. Dette arealet som Holt Læringstun disponerer, vil jeg heretter veksle på å kalle for hagerommet, parsellhagen eller hagen. I tilknytning til øvre del av hagerommet er det et arboret med et mangfold av plantevekster fra det sirkumpolare nord. Her finnes også en naturlekeplass for barn. Hagerommet utgjør også en grøntkorridor som binder fjæra sammen med turstinettverket i Tromsømarka (Johnsen 2019). Holt Læringstun ligger 2,7 km fra sentrum. Med gangavstand til sentrum og en rekke stedskvaliteter som tidligere beskrevet, er dette et svært attraktivt område (ibid).

Holt-eiendommen – Et omstridt landskap

Tromsø har i likhet med mange andre byer i Norge og resten av verden, blitt en langt mer kompakt by de siste par tiårene. Modellen om kompakt byutvikling, som både har sammenfalt

⁴ Faktainformasjon om Holt-området er hentet fra NIBIOs nettside nibio.no.

⁵ Denne informasjonen ble formidlet av Andy B. Sortland, leder for botanisk forening, under guidet villblomstvandring på Holt-eiendommen høsten 2019.

med mål om å redusere klimabelastning og styrke kommersielle interesser, har bidratt til kraftig nedbygging av allment tilgjengelige grøntarealer og andre ubebygde arealer som tidligere har fungert som mellomrom og rekreasjonsområder mellom bolig- og næringsområder i Tromsø (Tromsø kommune 2017). Bysentrum for Tromsø er lokalisert på ei øy av begrenset geografisk størrelse på 22,97 km². Dette gjør at konsentrasjon av bolig- og næringsetableringer på Tromsøya har fortrenget svært mye av grøntstrukturer og andre ubrukte areal på den sørlige delen av øya, hvor Holt Læringstun er lokalisert (ibid).

Med en situasjon med svært pressede arealressurser har Holt Læringstun vært et sted som må kjempe for sin eksistens fordi det blir betraktet som interessant for andre aktører. Holt Læringstun eier ikke området som de disponerer i dag og under forrige planprosess ble Holt Læringstun involvert i politiske drakamper hvor Holt-eiendommen ble omtalt som *indrefileten i byen* og som *en praktieiendom* på grunn av både størrelsen og stedskvalitetene som jeg tidligere har omtalt (Strøm 12.08.2015; Hansen 30.03.2015; Johnsen 03.02.2017). Under planrevisjonen av Tromsø kommunes arealplan ble Holt-området foreslått regulert om til boligbygging (Tromsø kommune 2017). Etter hardt press fra ulike aktører som ønsker å bevare og videreutvikle grøntområdet som Holt Læringstun inngår i, ble området berget. Manglende høringsrunde ble trukket frem, og forslaget som opprinnelig ble vedtatt ble kritisert for mange uløste innsigelser (Fossum & Hareide 2017). Dette bidro til at kommunestyrets vedtak senere ble underkjent av Fylkesmannen (ibid). Under ny planprosess ble området som Holt Læringstun inngår i regulert som jordbrukseiendom og det ble etablert hensynssone for jordbruksvirksomheten (ibid).

I planprosessen ble de som er tilknyttet Holt Læringstun mobilisert. Det å bli bevisst på hva som står på spill og hva en risikerer å miste kan fungere samlende og styrke fellesskap og relasjoner mellom mennesker som i utgangspunktet ikke kjenner hverandre fra før. Holt Læringstuns potensialer som rekreasjonsområde, lærings- og integreringsarena, relasjonsskapende sosial møteplass og som mulighetsrom for folkehelsefremmende og grønne aktiviteter ble kvaliteter som ble tydelig artikulert i kampen om å bevare Holt Læringstun (Johnsen 03.02.2017; Hansen 30.03.2015). Andre viktige kvaliteter som også ble tydelig artikulert handlet om betydningen av å bevare det siste store kulturlandskapet på Tromsøya. I denne sammenheng ble bevaring og styrking av artsmangfold trukket frem (Johnsen 03.02.2017). I lys av den reelle trusselen Holt Læringstun har stått ovenfor har dette skapt en bevisstgjøringsprosess for deltakere i Holt Læringstuns ulike virksomheter. Det er rimelig å anta at dette har styrket både fellesskaps- og ansvarsfølelsen for vedlikehold og videreutvikling Holt Læringstun, som i stor grad baserer seg på dugnadsarbeid.

Stort aktørmangfold innen urbant hage- og landbruk

Urbant landbruk har de siste par tiårene vært i rask utvikling. Urbant landbruk kjennetegnes av et stort aktørmangfold, pågår på mange arenaer og drives fram av mange ulike interesser og målsettinger (Se bl.a. Leivestad 2014; Gallis 2015; Landbruks- og matdepartementet 2019). Å dyrke grønnsaker, urter og spiselige blomster til eget bruk, har blitt en global og urban trend (Leivestad 2014). I de skandinaviske hovedstedene har grønne hagerom blitt skapt i alt fra nedlagte jernbanespor, parkerings- og snuplasser, tak på bygninger, parker, rivningstomter, samt anleggs- og industriområder (Gallis 2015). Disse kreative og innovative dyrkingsprosjektene viser potensialer for arealutnyttelse og har vært inspirasjonskilde for andre skandinaviske byer.

Et mangfold av grasrotinitiativ og lokalt initierte dyrkingsprosjekter har satt bruk av offentlige rom i kompakte byer på dagorden i større norske byer. Innovative og kreative dyrkingsprosjekter har transformert en rekke byrom, inneklemte grøntstrukturer og ubrukte areal til grønne, uformelle og sosiale møteplasser (Landbruks- og matdepartementet 2019). Mange urbane dyrkingsprosjekter har startet opp som grasrotinitiativ. Offentlige beslutningstakere har også involvert seg og gjort urban dyrking til et satsingsområde. En rekke større bykommuner har laget sine egne mål- og strategidokument for urbant landbruk. Prosjektene *Dyrk Bergen* og *Spirende Oslo – Plass til alle i byens grønne rom* er begge ambisiøse og tar i sine strategidokument mål av seg til å gjøre sin by til den grønneste i Norge (Bergen Kommune 2019; Oslo kommune 2019). Den sosiale betydningen av urbant landbruk trekkes fram av både *Bybonden* i Bergen og Oslo (Landbruks- og matdepartementet 2019). Trondheim kommune har også en sterk satsing på urban dyrking og har etablert en offentlig tilskuddsordning som urbane frivilligbaserte dyrkingsprosjekter kan søke tilskudd fra. I tillegg investeres det i urbane felleshager for å møte levekårsutfordringer og behov for gode integreringsarenaer og sosiale møteplasser. En slik satsing er blant annet områdeløftet for bydelene Saupstad-Kolstad (Trondheim kommune 2013).

Felles uterom tilrettelagt for uformelle hverdagsmøter er også blitt et kommersialisert konsept. Etablering eller utvikling av urbane dyrkingsprosjekt har i en rekke tilfeller blitt initiert og tilrettelagt av kommersielle stedsutviklingsaktører som ønsker å løfte stedsattraktivitet i forbindelse med utvikling av større boligprosjekter (OBOS 07.04.20). Store boligmarkedsaktører som OBOS markedsfører satsing på grønne uterom tungt. Eksempler som illustrerer dette er ved Fornebu i Bærum og Løren i Oslo hvor OBOS eier og har ansvar

for utvikling av et større boligprosjekt. Her har boligaktøren lagt til rette for både selvdyrking i andelsbruk og dyrking i større skala (ibid). Landskapsarkitekt i OBOS, Anne Cecilie Oterkjær, løfter frem de helsemessige aspektene ved satsingen i OBOS' markedsføring:

“Det er gjerne utenfor blokka de uformelle hverdagsmøtene skjer. Det er der du hilser på naboen, og veksler noen ord om været eller hva som har skjedd i det siste. De korte, uforpliktende møtene er viktige for helsa vår. Faktisk så viktige at de har betydning for hvor friske vi er eller hvor lenge vi lever.” (OBOS 07.04.20)

Ifølge Oterkjær er disse grønne uterommene også av stor betydning for trivselen og samholdet innad i borettslagene: “Det er eksempler på at det har skjedd en sosial revolusjon i borettslaget etter at man startet med dyrking. Det er en veldig fin måte å bli kjent med hverandre på,” forteller hun (ibid). De kommersielle aktørene, som OBOS, bygger sin begrunnelse for satsing på grønne uterom ut fra samme argumentasjon som en finner igjen i offentlige strategidokumenter og handlingsplaner: “Jo mer byen fortettes, jo viktigere er de grønne arealene som blir igjen,” forteller Oterkjær i OBOS' nettpublikasjon (ibid). Selv om det er et stort aktørmangfold som driver fram utviklingen innen urbant hage- og landbruk, som urbane rom for uformelle hverdagsmøter og grønn satsing, har aktørene ulike interesser og målsettinger.

Urban dyrking – del av strukturelle utviklings- og endringsprosesser

For å forstå den store oppslutningen og satsingen på urbant hage- og landbruk er det nyttig å se den i en historisk kontekst. Urban dyrking er ikke et nytt fenomen i norsk sammenheng. Allerede i 1907 ble Oslos første kolonihage etablert på Rodeløkka i Oslo. Målgruppen var arbeiderfamilier; lavinntektsfamilier som i småblokkbebyggelse levde trangbodd, uten tilgang til gode rekreasjonsområder, eller mulighet til å styrke kostholdet med grønnsaksdyrking til eget forbruk (Leisner 2014:11). Satsingen på urban dyrking kan også i dag relateres til trangboddhet og forsøk på å bedre bo- og levevilkår for å løse utfordringer knyttet til voksende sosioøkonomiske forskjeller mellom ulike segment av befolkningen. Urban dyrking er slik tett sammenvevd med strukturelle utviklings- og endringsprosesser i samfunnet. Når konsentrasjon av bolig- og næringsområder fortrenger relasjons- og miljøskapende uterom, bidrar dette til romlig urettferdighet og redusert bo- og livskvalitet for den urbane

befolkningen. Dette forsterker sosioøkonomiske forskjeller og levekårsutfordringer i mange større norske byer.

Urban dyrking som trend kan også sees i sammenheng med et voksende ønske om økt grad av matdemokrati i form av økt innflytelse på matkvalitet, bærekraftige produksjonsmetoder og distribusjonssystemer samt styrking av småskala og økologiske produsenters rammevilkår for drift. I et debattinnlegg i avisen *Nationen* målbærer politisk journalist Helga Gåsvatn dette perspektivet:

“Mat defineres som regel ikke inn i demokratidebatten. Selv om mat i stor grad handler om hvem som skal styre og bestemme, om åpenhet og innsyn, rettferdighet og suverenitet. Både folk flest og bønder har liten innflytelse på matens uransakelige veier, på hva vi skal spise og hvem som tjener penger på mat. Retten til å definere dette tas ut av lokalsamfunnet og ødelegger maten, lokalsamfunnet, helsa og naturen.”
(Gåsvatn 16.05.20)

Urbant hage- og landbruk kan forstås som en protest og en motbevegelse som vil ta opp kampen mot masseprodusert og langreist industriprodusert mat. Gåsvatn setter den store oppslutningen om urban dyrking, samt den økende interessen og viljen til å investere i kortreist mat, i sammenheng med dette. Urbane fellestager kan ut fra et slikt perspektiv forstås som en folkebevegelse for demokratisering og desentralisering av mat.

Urbant landbruk som nasjonalt satsingsområde

Urbant landbruk er på vei til å bli et nasjonalt satsingsområde. I 2019 ble det for første gang etablert et nasjonalt senter for urbant landbruk i Ås ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU). Videre etablerte NMBU Norges første bachelor- og masterutdanning i urbant landbruk. Professor ved NMBU Trine Hvoslef-Eide er tilknyttet både senteret og utdanningsprogrammet. På *Innspillskonferansen for urbant landbruk 2019* argumenterte hun for at den sterke satsingen på urbant landbruk kommer som en erkjennelse av at bærekraftig byutvikling byr på store, komplekse utfordringer som ingen vitenskapelig fagdisiplin eller sektor klarer å løse alene. Senteret og det nye utdanningsprogrammet baserer seg derfor på en transdisiplinær tilnærming med mål om å koordinere ressurser innen forskning, utdanning, formidling og innovasjon (Landbruks- og matdepartementet 2019; NMBU; Krogstad 24.02.19). Betydningen av denne satsingen understreker Hvoslef-Eide strekker seg langt

utover matproduksjon. “Vi ser også fra andre land at urbant landbruk har blitt en arena hvor folk møtes, uavhengig av sosialt lag eller etnisitet, og deler av den kunnskapen man har. Effekten av urbant landbruk kan ikke undervurderes,” forteller Hvoslef-Eide (Krogstad 24.02.19). Et annet sentralt poeng er at urbant hage- og landbruk kan spille en nøkkelrolle i å møte nesten samtlige av FNs bærekraftsmål (ibid).

Landbruks- og matdepartementet er i ferd med å utvikle en nasjonal, overordnet strategi for urbant landbruk. Regjeringens omtale av strategien favner bredt og bærer følgende ambisjoner. Dette fremgår av regjeringens nettsider: “urbant landbruk skal *bidra til bærekraftig byutvikling, integrering, utdanning og opplæring, arbeidstrening, kunnskapsutvikling, innovasjon og klimatilpasning*” (Landbruks- og matdepartementet 2019b). Ut fra nasjonale myndigheters uttalte ambisjoner, kan urbant landbruk forstås som en viktig nøkkel til utvikling av bærekraftige og robuste byer (Bollestad 2019 i Landbruks- og matdepartementet 2019). Den raskt voksende interessen og oppslutningen om urbant hage- og landbruk har resultert i at flere nasjonale plattformer for nettverksbygging, kunnskaps- og erfaringsdeling er under utvikling. Målet med disse er å skape ressurs- og metodebanker for praktiske tips for etablering av dyrkingsprosjekter, samt for organisering og finansiering (Landbruks- og matdepartementet 2019).

Urbant hage- og landbruks mulighetsområder og potensialer

Urbant hage- og landbruk har blitt trukket fram som en nøkkel til å skape multifunksjonelle urbane rom som kan bidra til løsning på en rekke urbane samfunnsutfordringer. I rapporten *Urbant landbruk – bærekraftig, synlig og verdsatt* kartlegges urbant landbruks mulighetsområder og potensialer. En rekke strategiske satsingsområder for grønt og sosialt entreprenørskap trekkes frem: kriminalomsorg, arbeidstrening, terapeutisk behandling innen rus, livsstilssykdommer og psykisk helse (Leivestad 2014). Videre løftes potensialer for nærmiljøsatsinger frem, hvor innbyggerstyrte former for medvirkning kan bidra til økt engasjement, ansvar og tilhørighet for sin bydel, nabolag eller sitt nærmiljø (ibid).

Med stortingsmelding 18 (2015-2016) *Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet* ble bevaring og utvikling av urbane grøntområder i nærområdet ytterligere forsterket som en strategisk satsing for å styrke den nasjonale helsetilstanden. I denne meldingen trekkes innvandrerdelen av befolkningen frem som underrepresentert i friluftaktiviteter. I meldingen kommer det en sterk oppfordring til kommunene om betydelig styrking av nærmiljøbaserte friluftstiltak som strategiske satsingsområder for å løse

folkehelseutfordringer som fysisk inaktivitet og andre livsstilsrelaterte sykdommer, styrke psykisk helse og bidra til sosial inkludering, integrering og økt livskvalitet (Meld.St. 18 2015-2016). En rekke positive effekter ved jevnlig bruk av grøntområder i nærområdet løftes fram: Fysisk aktivitet, sosialt samvær, tilgang til sanselige og estetiske opplevelser samt naturnære erfaringer med et stort biologisk mangfold. I denne stortingsmeldingen blir friluftsliv definert bredt og omfatter bruk av byparker og andre grøntstrukturer i by. Meldingen bygger på forskning som tilsier at avstand til grøntområder ikke bør overstige 500 meter. Når det blir lengre vei for å oppsøke grøntområder som følge av nedbygging, blir de i langt mindre grad tatt i bruk som hverdagsaktiviserende omgivelser (ibid). Den raskt voksende satsingen på urbant hage og landbruk fra både offentlige, kommersielle og ideelle aktører kan ses i sammenheng med denne nærmiljøsatsingen.

Aksjonsforskningsprosjekter innen urbant landbruk

Det er en økt interesse for forskning som kobler urbant hage og landbruk med sosial bærekraft og integrering. Flere større pågående aksjonsorienterte forskningsprosjekt utvikler ny kunnskap og kompetanse om hvordan urbant landbruk kan bidra til å skape sosial, miljømessig, teknologisk, og økonomisk bærekraftige byer. Forskningsprosjektet *SiEUGreen* utforsker både teknologisk og sosial bærekraft i urbant landbruk i Europa og Kina (Løwe 19.09.17). Prosjektbeskrivelsen omtaler metodene som “innovative tilnærminger for sosialt engasjement og utforsking av økonomiske, miljømessige og sosiale fordeler og ulemper av urbant jordbruk for en bærekraftig utvikling i framtiden” (ibid).

Et annet pågående aksjonsorientert forskningsprosjekt med transdisiplinær tilnærming er *Cultivating Public Places*. Dette prosjektet er også et større samarbeidsprosjekt som involverer flere europeiske land og Kina (Ellingsen 24.04.17). Et sentralt mål i studien er å utforske hvordan deltakelse i urbane felleshager kan virke inn på livskvalitet og sosial dynamikk. Forebygging og bekjempelse av ensomhet er et tema som utforskes. Et annet er hvordan urbane felleshager fungerer som krysskulturelle møteplasser og integreringsarenaer (ibid).

Utfordringsbilde innen migrasjonsfeltet

Siden 2008 bor for første gang i historien majoriteten av verdens befolkning i byer (Kjeldstalie 2008). Sterke urbaniseringsprosesser vil innen 2030 bidra til at denne andelen

stiger til anslagsvis 70 prosent (UN 2016b i Fuglerud 2017). Ifølge FN har volumet av internasjonale migranter over lang tid vært i sterk vekst (ibid). Økt migrasjon og rask teknologisk utvikling har sammen med intensivering av globaliserings- og urbaniseringsprosesser endret våre kommunikasjons- og samværsmonstre. Det har aldri vært enklere, billigere og raskere å holde kontakt med venner, familie og nettverk. Likevel rapporteres ensomhet og sosial eksklusjon som store folkehelseutfordringer (Norges Røde Kors 2017). Norges Røde Kors rapporterer om et stort behov for etablering av flere brede, nøytrale sosiale møteplasser for å møte disse humanitære behovene. Gratis, lavterskel møteplasser står sentralt i Røde Kors' anbefaling til norske myndigheter for å forebygge ensomhet og sosial eksklusjon i byene, samt møte utfordringer knyttet til voksende sosioøkonomiske forskjeller mellom ulike segment av befolkningen (ibid). Med økt migrasjon og mobilitet vil vi bo tettere på hverandre i mer komplekse og kulturelt sammensatte byer. Samlet bidrar disse utviklingstrekkene til et økt behov for relasjonsskapende kontaktpunkter og inkluderende offentlige byrom. Forskning som kobler byliv og sosialt og kulturelt mangfold med betydningen av sosiale møteplasser utdypes i teorikapittelet.

Teoretiske perspektiver og begreper

Innledning

Hvordan kan en meitemark som oppdages i en åker transformere krysskulturelle relasjoner? Hvordan kan mengder med vindbårne kålmøll fra Russland fremme integrerende samhandling og aktivering av deltakerkompetanser i et dyrkingsfellesskap? Hvordan kan høsting av urter binde sammen tidligere urelaterte hendelser, relasjoner, tid og rom på nye måter? Hvordan kan pøsregn og en hullede teltduk destabilisere grenser og forskjellsproduserende kategorier i en urban fellestage?

I dette teorikapittelet vil jeg trekke inn ulike analytiske perspektiver for å undersøke hvilke potensialer en urban fellestage kan ha for integrerende samhandling. Et sentralt tema er hvordan den romlige organiseringen fasiliterer for encounters i hagerommet, og hvordan et oppgavelandskap vokser frem gjennom samspillet gjennom dyrkingspraksiser og landskapet. Videre vil jeg belyse hvordan hagerommet, dyrkingspraksisene og dette spesifikke landskapet inngår i et komplekst og kontinuerlig samspill av relasjoner og prosesser som konstituerer hverandre og undersøke om – og i så fall hvordan – dette samspillet kan bidra til økt verdsettelse og aksept for kulturelt mangfold. For å undersøke dette har jeg valgt *encounters* som springer ut av dyrkingspraksiser som analytisk inntak. Et sentralt tema er hvordan *encounters* – i og gjennom hagerommet – bærer med seg potensialer til å opprettholde, destabilisere, refortolke, eller transformere krysskulturelle relasjoner.

Et annet viktig forskningsfokus er hvordan uventede, ikke-planlagte møter – i og gjennom hagen – kan fungere relasjonsbyggende ved å åpne en minnedør til fortiden og gjøre det vi bærer med oss av erfaringer, praksiser og minner relevant. Et stadig tilbakevendende tema i denne studien er hvordan sanseopplevelser i hagen åpner opp for dialog med fortiden og gjennom dette har potensialer til å bli en plattform for utforskning av likheter og forskjeller mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn og som gjør at vi kan tre ut av de endimensjonale rollene vi ofte tillegger de vi ikke kjenner. Et viktig forskningsfokus er i denne sammenhengen hvordan et mangfold av relasjoner og prosessene *sammen* kan virke relasjonsbyggende ved å destabilisere grenser og forskjellsskapende kategorier.

Et annet viktig tema og fokusområde for denne studien er hvordan tilfeldige, overraskende møter med forskjeller – i og gjennom hagen – kan skape friksjon og bli utgangspunkt for forhandling om grenser eller toleranse for forskjeller eller bli en ansats til å dele tanker, håp, drømmer eller forventninger om fremtiden. Sentral i denne studien er også

fokus på at integreringsprosesser i hagen ikke bare handler om sosial interaksjon mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn, men at det mer-enn-menneskelige, vital materialisme, samt naturens kontinuerlige omdannings- og fornyingsprosesser er av stor betydning for hagens potensialer for inkludering og deltakerkompetanser.

Teoretisk henter jeg inspirasjon fra relasjonelle stedsperspektiver, hvor jeg finner litteraturen om begrepene *encounters* og *throwntogetherness* særlig relevant (Massey 1991; Massey 2005; Wilson 2017; Wilson & Darling 2016; Swanton 2016; Sandercock 2009; Amin 2002). Videre er jeg inspirert av landskapsperspektiver, hvor jeg finner litteraturen om *taskscape*, *dwelling* og kroppsfenomenologi mest relevant (Ingold 1993; Casey 2001 i Røe & Sæter 2015; Merleau-Ponty 2012 i Røe & Sæter 2015; Heidegger 1971 i Vestby 2015; Heidegger 1975 i Røe & Sæter). En annen viktig kilde til inspirasjon er faglitteratur om *det mer-enn-menneskelige* og *vital materialisme* (Swanton 2016; Wilson & Darling 2016; de Witte 2016; Cresswell 2013; Anderson 2015; Bennet 2004 i Nyseth & Pløger 2015; Hovorka 2016; Wilson 2016; Pikner 2016). Jeg henter inspirasjon fra dette brede feltet av innganger og vil teoretisk argumentere fram hvordan det å veve sammen disse inngangene kan gi en bredere inngang til å forstå hagens potensialer for integrerende samhandling.

I denne masteravhandlingen har jeg, i omtale av møter mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn, gjennomgående valgt å bruke begrepene *encounters*, *krysskulturelle møter* og *krysskulturelle relasjoner*. Disse kompleksitetssensitive begrepene er relasjonelt orientert og kjennetegnes av det sammensatte, dynamiske og dialektiske. Inspirert av Donna Haraways bølgemetafor om *interferens*, forstår jeg krysskulturelle møter som bølger som brytes (Haraway 1988). Om to bølger møtes vil de alltid påvirke hverandre; Bølgenes intensitet og kraft forsterkes, svekkes eller tar en uventet kurs etter brytningene. Ingen av bølgene forblir de samme som før sammenstøtet – og de er alltid ulike fra møte til møte. Når mennesker med ulik kulturell bakgrunn møtes, oppstår det noe nytt. Det gjensidige påvirkningsforholdet, dialektikken, er bygd inn i krysskulturelle møter og setter i gang en rekke ulike prosesser, relasjoner og forbindelser som strekker seg ut i tid og rom – og er tett sammenvevd med den stedsspesifikke konteksten og landskapet samspillserfaringene vokser fram i. Integreringsprosesser kan ut fra en slik forståelse beskrives som gjensidige tilpasnings- og endringsprosesser i kontinuerlig utvikling og endring. Dette resonnerer med integrering slik Aakervik (2005) definerer det:

“Integrering forstås som at en minoritetsgruppe inkluderes i majoritetssamfunnet uten å samtidig måtte miste sin særegenhet og identitet. Dette betyr at minoritetene også

tilfører majoriteten sine kulturelle, sosiale, religiøse, språklige, tradisjonelle og andre særegenheter til fellesskapet.” (Aakervik 2005 i Stang 2011:133)

Gjennomgående i min masteroppgave har jeg valgt å omtale hagerommet som en integreringsarena, hvor jeg legger til grunn en forståelse av integrering som gjensidige tilpasnings og endringsprosesser. I min problemstilling har jeg imidlertid valgt å bruke begrepet inkludering i stedet for integrering, da dette begrepet knyttes til adgang til fellesskap og muligheter til deltakelse i fellesskap og hvordan tilhørighet til fellesskapet kan utvikles over tid (Meld.St 49 2003-2004). Når jeg velger å bruke inkludering og ikke integrering i problemstillingen handler det om at integrering blir betraktet som et politisk virkemiddeltiltak for å oppnå bedre norskkunnskap og sentrale kunnskaper om norsk samfunns- og organisasjonsliv, med mål om å fremskynde prosessen med å få mennesker med minoritetsbakgrunn raskere inn i arbeids- og samfunnsnivå (Se Meld.St. 49 2003-2004 og NOU 2011:14 for utdyping av skillet mellom integrering og inkludering).

Relasjonelle stedsperspektiver og begreper

Vår urbane og globaliserte samtid kjennetegnes av rask urban befolkningsvekst, kulturelt komplekse byer, voksende sosiale og økonomiske forskjeller, rask teknologisk utvikling og en rekke andre stedlige utviklings- og endringsprosesser (Aarsæther et al 2018). Store, komplekse og langvarige utfordringer som er utfordrende å løse fordrer en transdisiplinær og kompleksitetssensitiv tilnærming (Nyseth 2007). Hvordan kan vi leve sammen med forskjeller i stadig tettere befolkede og mer kompakte byer? Hvordan kan vi forstå identifiserings-, differensierings- og tilknytningsprosesser i våre sosialt og romlig mobile liv? Hvordan kan vi forstå steder og landskapets innvirkning på det som finner sted der? Ifølge stedsfilosof Jakob Meløe kan vi “ikke forstå menneskers virksomhet i verden uten å forstå den verden og det samfunn de er virksomme i.” (Jakob Meløe 2011:8). Meløe argumenterer for at vi trenger kompleksitetssensitive metoder som gjør det mulig å gripe stedlig kompleksitet. Vi kan ikke studere én av de stedlige prosessene eller relasjonene isolert fra de andre, uten at vi samtidig endrer stedets karakter (ibid). Relasjonell stedsforståelse tilbyr en kompleksitetssensitiv tilnærming jeg finner fruktbar som inngang til å forstå hvilke potensialer en urban fellestid har for inkludering og deltakerkompetanser i en multikulturell by.

Innen relasjonell stedsteori fokuseres det på at steder i vår globaliserte samtid har flytende grenser som er utfordrende å avgrense i tid og rom (Wilson & Darling 2016; Aure et al 2015). Viktige poeng som relasjonell geografi løfter fram, er at steder må sees i relasjoner til *andre* steder. Ash Amin definerer steder ut fra en relasjonell stedsforståelse som *noder i et nettverk av steder* (Amin 2004). Videre forstås stedlige prosesser og relasjoner som noe som *strekker seg ut over det lokale* (Massey 1991). Ulike prosesser og relasjoner som produserer sted, er så tett sammenvevde at de griper inn i hverandre på måter som gjør det vanskelig å skille de fra hverandre (Massey 1991; Massey 2005). Et sentralt fokus innen relasjonell stedsforståelse er derfor å utforske hvordan stedlige prosesser virker *sammen*.

I faglitteraturen trekkes Doreen Massey fram som den mest innflytelsesrike bidragsyteren til relasjonell stedsteori (Aure et al 2015). Med Massey utvides og omdefineres stedsbegrepet: Fra stedsteori som bygger på en forståelse av sted som fysisk avgrensede, relativt lukkede og stabile enheter som produserer geografisk bestemte felleskap, åpner Massey opp for å forstå sted som åpne, dynamiske og komplekse møtested (Massey 1991; Massey 2005). Massey definerer sted som “nettversbaserte møtested for sosiale, kulturelle og materielle relasjoner som strekker seg langt utover det lokale” (Massey 1991 i Berg et al 2013:15). Ifølge Massey betyr ikke dette at steder blir ensartet og like, selv om de stedlige relasjonene og prosessene strekker seg ut over det lokale og veves sammen med andre steder: “Det er den spesifikke kombinasjonen av møtende relasjoner som gir steder sine unike uttrykk” (Wanvik og Haarstad 2015:284). Dette forstår jeg som at alle steder får et distinkt særpreg som følge av den sammensetningen av stedlige relasjoner og prosesser som finner sammen i stedet, men at dette også er flytende stedskomposisjoner i kontinuerlig utvikling og endring, som hagen som er omdreiningspunkt for denne studien.

Ved å velge *møtested* som inngang til å forstå kompleksiteten og dynamikken i relasjonene mellom mennesker og deres omgivelser, forener og balanserer Massey motsetningsfylte dimensjoner ved steder (Nyseth & Pløger 2015). Tidligere stedsteoriens forståelse av sted som noe relativt stabilt, varig og gjenkjennbart, er fortsatt integrert i Masseys definisjon av sted. Et møtested kjennetegnes av stabiliserende strukturer, som landskap, bygninger eller institusjonelle rammer som binder eller regulerer stedlige praksiser og relasjoner. Et møtested er imidlertid noe mer enn stabiliserende strukturer som bidrar til at steder føles som “det samme” over tid. Viktige kvaliteter ved et møtested er også tilgangen på friske impulser og muligheten til å oppleve noe nytt eller uventet. Ved å definere sted som møtested dreier Massey fokuset over på at spontane, ikke-planlagte, tilfeldige og uforutsigbare prosesser og relasjoner også er sterkt medvirkende til å skape og omskape

steder. Med denne stedsperspektivendringen åpner dette for at steder kan forstås som noe nytt og foranderlig, i stadig utvikling og endring. Disse to dimensjonene ved sted, det planlagte og det tilfeldige, det flyktige og det varige, det spontane og det planlagte, det faktiske og det potensielle, kontinuitet og brudd, er alle stedlige prosesser som kan opptre samtidig, foregå parallelt og brytes mot hverandre. Disse stedsdimensjonene kan forsterke stedlige utviklings- og endringsprosesser eller få stedlige prosesser til å miste kraft, stoppe opp eller ta en helt annen og uventet retning (Nyseth & Pløger 2015). Metodologisk sett representerer ikke bare det relasjonelle stedsbegrepet en utvidet forståelse av hva sted er, det er også en måte å omdefinere stedsbegrepet. Forskningsfokuset er ikke lengre å forstå *stedets essens*, men ut fra et tilblivelsesperspektiv å forstå sted som noe uferdig, alltid i utvikling og kontinuerlig endring. Forskningsfokuset er ikke lengre hva stedet *er*, men hva sted *gjør*. Et slikt bredt relasjonelt stedsperspektiv gir analytiske muligheter til å fange inn stedlig dynamikk som *sammen* gjør steder mangfoldige, kaotiske, uforutsigbare og komplekse (Nyseth & Pløger 2015, Berg et al 2013, Aure et al 2015).

Med stedsbegrepet *throwntogetherness* videreutvikler Massey forståelsen av sted som åpne, dynamiske og relasjonelle *møtested* med flytende grenser. Med dette forsterker Massey vektleggingen av at vi kan forstå sted ut fra et tilblivelsesperspektiv:

“Throwntogetherness kan forstås som at sted er et møtested som “konstitueres av den ’sammenkastethet’ av strukturer, mennesker og materielle, sosiale og kulturelle relasjoner som gjør at sted må betraktes som hendelser, som noe flyktig”
(Nyseth og Pløger 2015:52).

Denne forståelsen av stedlige utviklings- og endringsprosesser griper noe av kjernen i det åpne og dynamiske stedsbegrepet og løfter fram det omskiftelige, flytende, foranderlige og flyktige som kjennetegner steder (Berg et al 2013). Med *throwntogetherness* understrekes forståelsen av sted som noe uferdig, noe som er i kontinuerlig utvikling og endring (ibid).

Med *throwntogetherness* som analytisk inntak vil jeg utforske hvordan sted kan forstås som en hendelse, en begivenhet (Berg et al 2013:15). Hva som kastes sammen av mennesker, ideer, praksiser, naturprosesser, vital materialisme, sosiale, kulturelle og materielle relasjoner er i stadig forandring ved Holt Læringstun. Jeg forstår dette som at møtene og praksisene som finner sted i hagen blir avgjørende for hvordan vi erfarer og bruker stedet fra gang til gang og at stedet også endres av de møtene og praksisene som finner sted der. Det er denne

dialektikken jeg finner interessant og har lyst å utforske i hagerommet ved Holt Læringstun.

Dette er i tråd med Nyseth og Pløgers utledning av Masseys forståelse av sted som:

“rom for tilfeldige relasjoner og effekter i kraft av sammenkastetheten av alle de krefter, materialiteter og praksiser som tilfeldigvis er til stede. (...) Et sted er “a neverending story” – aldri ferdig, alltid i utvikling. Det er alltid på vei til å bli noe annet, og det befinner seg i en tilstand av permanent midlertidighet.”

(Nyseth & Pløger 2015:52)

Masseys vektlegging av at stedet ikke er noe som *er*, men noe som *blir til* gjennom stedsbegrepet *throwntogetherness*, har blitt en viktig inngang til å undersøke flyktige transformasjonsprosesser i hagerommet ved Holt Læringstun, samt hagerommet som et landskap med mangfoldige temporaliteter og multiple rytmer.

Vital materialisme og det mer-enn-menneskelige

Masseys forståelse av sted som *møtested* innebærer også en mulighet til å undersøke hvordan naturprosesser, landskap og andre former for materialiteter, samt ikke-menneskelige aktører og strukturer kan virke inn på menneske-sted relasjonen (Massey 2005 i Nyseth & Pløger 2015). Innvirkningen som naturprosesser, materielle strukturer som landskap, bygninger, arkitektur, skilt og en rekke andre ting, samt det mer-enn-menneskelige kan ha på menneskers handlinger omtales i faglitteraturen som *vital materialisme* eller *thing-power* (Wilson & Darling 2016; Bennet 2004 i Nyseth & Pløger 2015; Cresswell 2013; Anderson 2015). En rekke bidragsyttere til nyere relasjonell geografi har bidratt til økt kunnskap om hvordan *vital materialisme* virker inn på krysskulturelle møter, sosialt og urbant liv (Swanton 2016; Wilson & Darling 2016; Bennet 2004 i Nyseth & Pløger 2015; Cresswell 2013; Anderson 2015). Swanton (2016) kritiserer tidligere forskning orientert rundt encounters mellom fremmede, for å miste viktige innsikter i hvordan man kan leve med forskjeller, gjennom ensidig fokus på den sosiale interaksjonen (Swanton 2016). Jonathan Darling og Helen Wilson (2016) skriver seg inn i denne nyere tradisjonen som vektlegger materialitet og det mer-enn-menneskelige i sin forskning på sosialt og urbant liv. I antologien *Encountering the city* argumenterer Darling & Wilson (2016) for økt vektlegging av vital materialisme i forskning på encounters (Wilson & Darling 2016). Et sentralt poeng de løfter fram er hvordan encounters med vital materialisme bærer med seg forskjellsskapende, destabiliserende, transformative og relasjonsskapende potensialer. Wilson og Darling argumenterer videre for

et fokusskifte innen forskning basert på ideer om encounters. Mye av eksisterende forskning har dreid seg om å undersøke *encounters* mellom aktører med allerede definerte identiteter hvor en antar det foreligger konflikt eller friksjon (ibid). Wilson og Darling argumenterer for at det er mer fruktbart å rette oppmerksomheten over på hvordan *encounters* har transformativ potensialer, som er av stor betydning for urbant sosialt og kulturelt mangfold (Wilson & Darling 2016). Relasjonell stedsteori vektlegging av at ulike stedlige relasjoner og prosesser gjensidig konstituerer hverandre, har gjort meg oppmerksom på hvor sensitiv hagerommet er for stedlige utviklings- og endringsprosesser. Med utgangspunkt i disse analytiske perspektivene vil jeg undersøke det komplekse og kontinuerlige samspillet i hagen og hvordan endring i samspillsfaktorer virker inn på stedlig dynamikk og relasjoner. Jeg ønsker i denne studien å belyse hvordan stedet og landskapet, vital materialisme og det mer-enn-menneskelige virker inn på hvordan krysskulturelle relasjoner erfares, praktiseres og forhandles i hagerommet. Et sentralt fokus vil være hvordan flyktige transformasjonsprosesser og krysskulturelle encounters – samt encounters med vital materialisme og det mer-enn-menneskelige – endrer den sosiale interaksjonen og dynamikken i dyrkingsfellesskapet på måter som kan fremme eller hemme integreringsprosesser. En viktig innsikt hentet fra relasjonell stedsteori er at det som avgjør hagens potensialer som integreringsarena ikke nødvendigvis avgjøres av enkeltkomponentene, men hvordan alle samspillsfaktorene virker *sammen*. Samspillet mellom stedlige relasjoner og prosesser har potensialer til å destabilisere grenser og forskjellsproduserende kategorier ved krysskulturelle møter. Dette perspektivet har gjort at jeg har rettet fokus på hvordan samspillsfaktorer i hagerommet ved Holt Læringstun sammen kan virke forskjellsskapende eller relasjonsskapende. Basert på denne innsikten kan ikke hagen betraktes som en passiv ramme for stedlig aktivitet. Hagen kan ikke reduseres til en kontekst for krysskulturelle praksiser og relasjoner. Hagerommet inngår aktivt i et kontinuerlig og komplekst samspill med naturens skapende krefter, mennesker, ikke-menneskelige livsformer og strukturer, erfaringer, minner, praksiser, kunnskaper, landskap og et mangfold av sosiale, kulturelle og materielle relasjoner. Å rette fokus mot hagerommet og gi stedet og landskapet status som medaktører i dette samspillet, kan åpne for nye innsikter om hvilken betydning stedet har, for det som finner sted der.

Stedsbegrepet *throwntogetherness* har gjort meg oppmerksom på et mangfold av transformasjonsprosesser i hagen. Mange av disse stedlige utviklings- og endringsprosessene har vært så flyktige at de konkrete hendelsene har vært over på minutter, som endring i lydlandskap, eller visuelt inntrykk av hagen, eller i løpet av noen timer som når pøsregn

bidrar til å tilføre hagen nye romlige strukturer i form av to store festivaltelt. Dette har ledet meg til følgende spørsmål: Hvordan erfares, praktiseres og forhandles krysskulturelle relasjoner i en hage ut i tilblivelse? Om jeg basert på stedsbegrepet *throwntogetherness* forstår hagen som et sted preget av *permanent midlertidighet* – hvilke møter åpner dette opp for?

Encounters

Stedsbegrepet *encounters* har åpnet opp for å forstå flyktige transformasjonsprosesser, hendelser og møter med *vital materialisme*, som noe mer enn et øyeblikks blaff av endring av hagerommet. *Encounters* har blitt en viktig inngang til å undersøke hvordan møter med vital materialisme kan virke inn på stedlige praksiser og sosiale relasjoner på måter som kan bidra til integrerende samhandling. Wilson og Darling (2016) definerer *encounters* som *events of relation* (Wilson og Darling 2016). Sentralt i denne definisjonen står fokus på at relasjonsmøter strekker seg ut i tid og rom, og binder sammen tidligere urelaterte hendelser og relasjoner på nye og ofte uforutsigbare måter (Wilson & Darling 2016). Denne forståelsen av *encounters* åpner opp for at konkrete hendelser, eller møter i hagen kan skape koblinger mellom ulike stedlige, romlige, landskaps- og tidsdimensjoner, som forandrer seg fra gang til gang, og ikke nødvendigvis erfares likt for de ulike deltakerne i dyrkingsfellesskapet. Sted blir ut fra Wilson og Darlings forståelse noe vi skaper og omskaper i en stadig pågående prosess av relasjonshendelser “som finner sted på tvers av multiple temporaliteter og varigheter, som produserer og folder inn ulike temporaliteter og rytmer” (Wilson & Darling 2016:10-11). Dette resonerer godt med Casey (2001) som argumenterer for at steder er dypt forankret i oss, gjennom kroppsliggjorte erfaringer, praksiser og minner (Casey 2001, i Røe & Sæter 2015:152). I følge Casey kan vi forstå steder som “noe vi bærer med oss, som et flyttefølge mellom steder” (ibid). Det vi erfarer i en konkret hendelse eller møte, er ut fra denne forståelsen tett sammenvevd med en rekke andre relasjoner som gjør at fortid, nåtid og framtid ikke trenger å erfares kronologisk, men fungerer som tidsdimensjoner vi beveger oss mellom (Wilson & Darling 2016). Tilsvarende kan vi erfare romlige koblinger mellom steder med utgangspunkt i en konkret hendelse. I denne studien ønsker jeg å undersøke hvordan steder vi bærer med oss gjennom kroppsminner gjøres *relevant* gjennom møter med vital materialisme, det mer-enn-menneskelige og krysskulturelle møter som finner sted gjennom dyrkingspraksiser i hagerommet ved Holt Læringstun. Et sentralt tema er hvordan relasjonshendelser i hagerommet har potensialer til å transformere, omforme, opprettholde eller destabilisere våre antakelser, forforståelser, erfaringer, praksiser eller sosiale relasjoner.

Forståelsen av *encounters* som relasjonshendelser har gjort meg bevisst på at en sentral del av min kunnskapsproduksjon vil være gjennom erfaringsmøter, hvor jeg selv er min egen informant og gjennom å delta i dyrkingspraksiser får tilgang til egne og andres relasjonshendelser. Denne perspektivendringen i stedsforståelse som Massey og relasjonell geografi representerer – og erkjennelsen av betydningen av dette – har blitt inngående diskutert i metodologiantologien *Å finne sted* (Berg et al. 2013). Et viktig poeng som perspektivendringen representerer er at denne, som alle andre stedsforståelser, får metodologiske implikasjoner: “ulike forskningspraksiser produserer ikke bare ulike perspektiver, men også ulike realiteter” (Mol 2002; i Berg et al 2013:10). Mine analytisk-metodiske verktøy for å forstå hagens potensialer for inkludering og deltakerkompetanser vil ut fra denne metodologiske erkjennelsen også innebære at jeg som forsker påvirker hvordan hagen erfares og fortolkes, både av de som bruker den, politikere med beslutningsmyndighet og øvrig kunnskapsproduksjon om hagers betydning som integreringsarenaer.

Wilson & Darling (2016) viser til et mangfold av innganger til å forstå *encounters* i sin konseptualisering av begrepet i antologien *Encountering the City* (Wilson & Darling 2016). En viktig inngang til å forstå krysskulturelle *encounters* finner jeg i følgende måte å definere konseptet: “Encounters are points of unanticipated exposure to difference that are situated within personal and collective histories as well as imagined” (Darling & Wilson 2016:11). Denne definisjonen legger vekt på at *encounters* handler om ikke-planlagte møter med forskjeller og at disse møtene innebærer elementer av overraskelse eller brytninger. Wilson kobler videre forståelsen av *encounters* som møter med forskjeller, til begrepets etymologiske forankring – *encontrare* – som betyr *møte* eller *sammenstøt* (Wilson 2017:452). Med denne koblingen til den latinske grunnbetydningen tydeliggjør Wilson en forståelse av at *encounters* bærer med seg muligheter for brytninger, friksjon, motstand, potensiell ødeleggelse og at *encounters* må sees i relasjon til makt og konflikt (ibid).

I faglitteraturen har mange studier om kulturelt, sosialt og urbant mangfold belyst hvordan *encounters* produserer forskjeller og kan fungere som en arena for forhandling om grenser, definisjonsmakt, toleranse og aksept for kulturelt mangfold (Darling & Wilson 2016).

En stor andel av forskningen på hvordan vi kan leve med forskjeller i multikulturelle byer har vært sentrert om *encounters* med fremmede (Se bl.a. Jacobs 1961; Young 2000; Healey 2010; Sandercock 2009; Amin 2002; Swanton 2016). Et sentralt forskningsfokus har vært hvordan *encounters* med fremmede produserer fordommer, frykt, usikkerhet, avsky, mistenksomhet og sinne. Uten gode planleggingsgrep eller intervensjoner kan slike *encounters* resultere i

konfrontasjoner, uttalt konflikt, vold, materielle ødeleggelser, fremmedgjøringsprosesser og utvikling av fiendebilder eller andre negative framstillinger av *oss* og *dem* (Swanton 2016; Amin 2002; Sandercock 2009) I en av de demografisk sett mest multikulturelle bydelene i New York, Greenwich, beskriver Sennet hvordan det å leve i kulturelt sammensatte byer, ikke nødvendigvis skaper kontakt mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn, selv om det tilsynelatende ser sånn ut (Sennet 1994 i Sandercock 2009). Dan Swanton (2016) er en av samfunnsgeografene som har forsket mye på encounters mellom fremmede i byer. Ifølge Swanton bidrar ikke encounters mellom fremmede nødvendigvis til integrering eller at en styrker krysskulturelle relasjoner, selv om en deler samme territorium. Det kan også bidra til fremmedgjøring fra sitt eget nabolag eller bydel, hvor friksjon ikke bidrar til konfrontasjon, men heller ender med tilbaketrekning og segresjon (Wilson & Darling 2016; Swanton 2016). Disse negative konsekvensene av encounters mellom fremmede i byer er godt dokumentert i faglitteraturen (Amin 2002; Sandercock 2009; Healey 2010). Swanton argumenterer likevel for at håp og muligheter kan vokse frem av encounters (Swanton 2016). Han viser til Helga Leitners forskning på feltet hvor hun trekker frem encounters sitt potensiale for å destabilisere etablerte mønster, roller og kategorier som opprettholder eller forsterker forskjeller (Leitner 2011 i Swanton 2016). Encounters kan i følge Leitner bygge ned, redusere eller viske ut forskjeller mellom befolkningsgrupper gjennom å skape nye arenaer for å forhandle om forskjeller (ibid). Encounters forstått som uventet eksponering av forskjeller bringer med seg nye ideer, kreative løsninger, justeringer eller endring av holdninger, fordommer og etablerte forestillinger om både andre mennesker og ikke-menneskelige livsformer (Se bl.a Leitner 2011 i Swanton 2016; Sandercock 2009; Amin 2002). Encounters har i så måte både relasjons- og endringsskapende potensialer. Swanton argumenterer for at et økt fokus på encounters med ikke-menneskelige aktører, samt materielle og immaterielle relasjoner virker inn på krysskulturelle relasjoner og det å leve med forskjeller i multikulturelle byer (Swanton 2016; Wilson 2017; Wilson & Darling 2016). Lyder, lukter, minner, atmosfærer, arkitektur, bygninger, skilt og en rekke andre faktorer må tas inn i forskning på multikulturalisme og encounters, uten dette mister en viktige innsikter i hvordan multikulturalisme erfares og praktiseres (Swanton 2016).

Jane Jacobs viser hvordan byens mangfold av sosiale, økonomiske og kulturelle praksiser gjensidig konstituerer hverandre og beskriver det komplekse samspillet og den sosiale interaksjonen som en *intrikat ballet* (Jacobs 1961). Jacobs argumenterer for at vi trenger urbane offentlige rom som fasiliteter for møter med sosialt og kulturelt mangfold. Dette er viktig for å skape trygge, sikre og livskraftige bomiljøkvaliteter (ibid). Det er i

byparker, lekeplasser, bytorg, gater og andre offentlige rom som skaper møtepunkter at sosiale og kulturelle forskjeller trer frem og blir synlige gjennom våre praksiser. Det er også i de offentlige urbane rommene at vi eksponeres for sosial og romlig urettferdighet og sosioøkonomiske forskjeller. Det er her sivilbefolkningen kan mobiliseres til offentlig meningsdannelse og forhandling om fordeling av goder, byrder og privilegier i samfunnet. Heidi Bergsli og Gro Sandkjær Hanssen viser i artikkelen *Byrom for alle?* til Judith Bodnars (2015) utledning av Jane Jacobs' (1961) perspektiver av offentlige urbane roms betydning som demokratiseringsarena:

“Det er her sivilsamfunnet manifesterer medborgerskapet i dets sosiale og politiske bredde. Det er i de offentlige rommene at byens skapes og omskapes, ikke i den private sfære. Det er også i offentlige rom at våre normer blir bekreftet og utfordret, og hvor vi utfolder kulturelle og sosiale praksiser som er viktige for oss og som skaper byliv og et potensielt solidarisk “vi” på tvers av forskjellighet.”
(Bergsli & Hanssen 2017:41)

Leonie Sandercock bygger videre på Jane Jacobs (1961) perspektiver og argumenterer i artikkelen *Towards a Cosmopolitan Urbanism: From Theory to Practice* for at byer trenger felles urbane rom som gjør at vi eksponeres for hverandres ulike praksiser, behov, interesser, verdier og holdninger (Sandercock 2009). Dette har stor betydning for at mennesker på tvers av generasjoner, sosiokulturelle forskjeller, kjønn, etnisitet, religiøsitet og andre identitets- og differensieringsmarkører utvikler tillit, empati, toleranse og aksept for hverandres forskjellighet (ibid).

I følge Sandercock må vi erkjenne at det å leve med forskjellighet i multikulturelle samfunn skaper friksjon og at det uten gode planleggingsgrep ofte kan utvikle seg til uttalt konflikt (Sandercock 2009). Det er behov for å utvikle arenaer hvor det store kulturelle mangfoldet i multikulturelle byer får mulighet til å utfolde seg. Et viktig poeng for Sandercock er at disse arenaene må være av en slik karakter at vi jevnlig må ha dialog og bli eksponert for hverandres forskjellighet. Dette er avgjørende for at vi får oppleve vår egen kultur og levesett som fremmed gjennom å se den gjennom en annens blick. Dette skaper rom for forhandling om aksept, toleranse og forskjellighet. Det øker vår forståelse og respekt for at vi deler samme territorium, men innretter oss forskjellig. Skal vi lykkes med dette må det initieres, eller legges til rette for at det vokser fram prosjekter å samles om (ibid).

Dersom vi skal motvirke asymmetriske maktforhold og økt konfliktnivå, må vi ifølge Iris Marion Young skape offentlige rom som oppfordrer til mangfold. I artikkelen *Inclusion and Democracy* argumenterer Young for at det er viktig å etablere arenaer hvor forskjellene i et kulturelt sammensatt samfunn kan få utspille seg innenfor en felles politisk kultur. Vi må skape arenaer som skaper kontakt mellom ulike deler av befolkningen (Young 2000). Ash Amin løfter fram betydningen av å utvikle *micropublics*, heretter omtalt som mikrooffentligheter (Amin 2002). Det finnes et bredt spekter av arenaer som kan ha funksjon som mikrooffentligheter. Felles for disse er at de er steder som er tilgjengelig for mange og som mennesker med vidt forskjellig bakgrunn har beveggrunner for å oppsøke, eller som det kreves at en oppsøker i kraft å være samfunnsborgere (ibid). Skoler, rådhus, bibliotek, frivillige organisasjonsbygninger, bytorg eller idrettshaller kan alle være eksempler på slike mikrooffentligheter. Urbane fellestager, som er tema for denne masteravhandlingen, har også kvaliteter som gjør at de kan fungere som mikrooffentligheter hvor krysskulturelle relasjoner etableres, utvikles, endres eller styrkes. I faglitteraturen trekkes urbane dyrkingsfelleskap fram som en arena som fremmer krysskulturelle møter og som har potensiale til å skape tilknytning og engasjement til både nabolag og bydeler (Se bl.a. Drangslund 2011). Urbane fellestager kan være viktige møtested som fremmer integrerende samhandling, gjennom at mennesker med ulik kulturell bakgrunn bringes sammen. Aktiviteten skjer på en uformell måte, med utgangspunkt i felles interesser og på deltakernes eget initiativ og premisser (Haavie 2005).

Landskapsperspektiver og begreper

I følge Gunhild Setten innebærer begrepet landskap og landskapsanalyse et dobbelt blikk (Setten 2013). Landskap har materialitet. Det er konkrete sansbare fysiske omgivelser jeg kan være i og ta i bruk – landskap er det jeg ser på. Landskap er i tillegg det analytiske blikket jeg betrakter de konkrete, fysiske omgivelsene med, gjennom at jeg tillegger det mening og betydning. Landskap innebærer i så måte også noe diskursivt (Setten 2013). De metodologiske implikasjonene av denne erkjennelsen diskuteres inngående av Setten i metodologi-antologien *Å finne sted* (Førde et al 2013).

Ved hjelp av Heideggers fenomenologiske begrep *dwelling* knytter Tim Ingold (1993) ulike fagtradisjoner som antropologi, arkeologi, geografi og andre samfunnsvitenskapelige fagretninger sammen, og integrerer det som fram til da i stor grad har fungert som enten-eller perspektiver på menneskelige praksiser og relasjoner på den ene siden, eller landskapsmessige

kvaliteter på den andre siden. I artikkelen *Temporalities of the Landscape* utforsker Ingold landskapsbegrepene *dwelling* og *taskscape*, sammenhenger mellom menneskelige praksiser og landskap (Ingold 1993).

Den etymologiske betydningen av *dwelling* er å ta bolig i sine omgivelser, eller å bebo et sted (Ingold 1993). Ingold forstår landskap med *dwelling*-begrepet slik: "Landscape is the world as it is known for those who dwell therein." (Ingold 1993:156) Ifølge Ingold handler *dwelling-aktiviteter* om måter vi *tar bolig* i omgivelsene våre gjennom våre handlinger, praksisene våre, samt menings- og betydningsdimensjonene vi tillegger steder (ibid). Gjennom dette etableres det over tid mønstre som avtegner seg i landskapet gjennom spor. Slike spor, varige eller midlertidige, vil over tid forme landskapet. Landskapet forandres over tid gjennom mennesker og ikke-menneskelige aktørers inngripen i landskapet. Når landskapet endrer karakter, endres også menneskers relasjon til landskapet. Det får betydning for hvordan mennesker forstår og agerer i landskapet, hvilken betydning og meningsdimensjoner landskapet får. Slik står landskap og menneskers praksiser i et gjensidig dialektisk påvirkningsforhold (Ingold 1993). Landskap bærer med seg sammenhenger, kontinuitet og prosesser som strekker seg over ulike tids- og romlige dimensjoner. Hvordan jeg forstår landskapet jeg inngår i henger sammen med hvordan tidligere generasjoner har formet landskapet samt hvilke praksiser de har gjort i landskapet og betydningen de har tillagt landskapet. Min relasjon til landskapet strekker seg også inn i fremtiden. Når det plantes frø gjøres det også med en forestilling om en forestilt fremtid og forventninger om fremtidige praksiser og relasjoner.

Landskapets temporaliteter og multiple rytmer og landskapsbegrepet *taskscape* er gjennomgangstema i analysen (Ingold 1993). Ingold argumenterer for at vi kan forstå landskap som sammenhenger og tar utgangspunkt i den tette koblingen mellom natur og kultur. Hvordan vi fortolker, handler og skaper relasjoner til landskap formes og farges av våre sanseinntrykk, praksiser og erfaringer i det konkrete landskapet, men også av politisk-ideologisk tankegodt, vår sosiokulturelle bakgrunn og våre egne og andres livsprosjekter (Ingold 1993). Ingold argumenterer videre for at vi kan oppnå ny kunnskap om relasjoner mellom mennesker og landskap ved å forstå landskap som temporære. For å belyse dette undersøker Ingold det nære samspillet mellom mennesker og deres fysiske omgivelser og viser hvordan samspillet er i kontinuerlig utvikling i spenningsfeltet mellom praksiser og landskap, natur og kultur, det abstrakte og konkrete, det individuelle og det kollektive, det faktiske og det potensielle, og gjennom at fortid og fremtid er tilstede i nåtiden (ibid). Landskap som materialitet og relasjoner skapes og omskapes gjennom en stadig pågående og

dialektisk prosess: Menneskers praksiser griper inn i landskap, og landskapet griper inn i våre liv. Med andre ord, landskapet og menneskers praksiser konstituerer hverandre. Over tid avtegnes det spor i landskapet, etter arbeid, oppgaver, praksiser og former for livsutfoldelse som finner sted der. Disse bevegelses- og praksismønstrene som over tid former og omformer landskapet, og knytter generasjoner sammen som materielle representasjoner av levde praksiser og erfaringer, kaller Ingold *taskscape* (ibid). Tid er ut fra en slik landskapsforståelse en sentral og integrert komponent i landskap: “it enfolds the lives and times of predecessors who, over the generations, have moved around in it and played their part in its formation” (Ingold 1993:152). Inspirert av Ingold vil jeg undersøke hvordan dyrkingspraksiser som *taskscape* fasiliterer for *encounters* i hagerommet ved Holt Læringstun.

For å undersøke hagerommet ved Holt Læringstun som *taskscape* har jeg videre koblet dette til kulturgeograf Jon Andersons forståelse av sted som “stadig pågående komposisjoner av sporkjeder” (Anderson 2015:13). Sporene kan i følge Anderson skapes av både mennesker og ikke-menneskelige livsformer. Videre kan sporene ta form av bygningsstrukturer og landskap, som utgjør materielle observerbare spor. Sporene kan være av immateriell karakter som sansespor eller minnespor: Lyder, lukter, smaker eller bevegelser som er knyttet til et bestemt sted. De kan også være sosiale ideer, ulike former for performative praksiser og emosjonelle responser. Felles for sporene er at de blir merker, etterlevninger, av det kulturelle livet som på ulike måter blir igjen på steder. De materielle og immaterielle sporene kan være varige, midlertidige eller flyktige. Sporene interagerer med hverandre, nye spor reagerer med eksisterende spor. Dette skaper unike sporkjeder som endrer stedets identitet og mening. Dette gir en forståelse av steder som dynamiske og åpner opp for en tid-rom komprimering i tråd med relasjonell geografi. Fortid, nåtid og fremtid og den sosio-romlige dimensjonen overskrides og veves inn i hverandre i stadig pågående prosesser av sporkjeder som konstituerer stedet (Anderson 2015). Ved hjelp av Ingolds landskapsbegrep *taskscape* og Andersons kulturgeografiske tilnærming til å forstå sted som *pågående komposisjoner av sporkjeder*, vil jeg prøver å oppnå ny kunnskap om hvordan hagerommet erfares, praktiseres og verdsettes av de ulike aktører som beveger seg i og gjennom hagen. Ved å søke å forstå hvordan ulike aktører fortolker og bruker hagen, vil dette også kunne avdekke hvilke stedskvaliteter hagerommet representerer for stedlige aktører.

I min analyse er jeg inspirert av Ingolds teoretiske landskapsperspektiver, hvor landskap forstås som prosess, åpner opp for å undersøke dyrkingspraksiser i hagen som sammenvevde praksisrelasjoner i spenningsfeltet mellom tidløshet og kontinuitet, og mobilitet og endring. Landskap speiler både forestillinger om fremtid, og setter oss i

forbindelser med fortid. Dette blir en viktig inngang til å undersøke hvordan landskap og dyrkingspraksiser har betydning for konstituering av hagen som sted.

Ingolds landskapsperspektiver henter inspirasjon fra Heideggers *dwelling*-begrep og Merleau-Pontys *kroppsfenomenologi*, som begge åpner opp for forståelsen av at landskap har en subjektiv dimensjon. Selv om vi beveger oss i de samme konkrete, fysiske sansbare omgivelsene, vil vår erfaringsbakgrunn og persepsjon medføre at vi sanser og erfarer landskap ulikt og tillegger omgivelsene helt ulike menings- og betydningsdimensjoner. Gjennom vår sansing veves landskap og praksiser sammen gjennom kroppen (Ingold 1993). Over tid vil sanse- og bevegelsesbaserte praksiser og erfaringer av landskap, nedfelles i kroppen og bli en del av våre kroppsminner (Merleau-Ponty 2012 i Sæter & Røe 2015). Sæter og Røe (2015) sammenligner kroppsminner med *virtuelle minner* (Sæter & Røe 2015). Med utgangspunkt i Edward Caseys stedsfilosofi, beskriver Sæter og Røe hvordan kroppsliggjorte minner, praksiser og erfaringer ikke nødvendigvis er kognitiv uttalt kunnskap, men noe som kan aktiveres i ulike situasjoner og kontekster. Videre utdyper de Caseys forståelse av landskap som noe som er dypt forankret i oss, på måter som gjør at “steder er noe vi bærer med oss, som et flyttefølge mellom steder” (Sæter & Røe 2015:154). Casey er videre opptatt av våre tidlige minner, som noe som gjøres relevant i møte med gjenkjennbare landskapskomponenter. Det kan være møte med monumentale bygg, som gir assosiasjoner til en katedral som var et fast fokuspunkt på byturer som barn. Det kan være en bestemt form for landskapsformasjoner, eller gjenkjennbare vegetasjonsformer som skaper koblinger til noe kjent og hjemlig. Det kan være steder man identifiserer seg med basert på sanseminner; en smak, en lukt, eller ulike lyder som skaper gjenklang. Med utgangspunkt i Caseys stedsfilosofi, slik den er utledet av Røe og Sæter (2015), tar jeg med meg følgende spørsmål inn i min undersøkelse av hagen: Hvordan uttrykkes kroppsminner gjennom dyrkingsbaserte praksiser i hagen? Hvilke identifiserings-, differensierings- og tilknytningsprosesser åpner encounters med kroppsminner opp for i en urban fellestage? Hvordan kan felles dyrkingspraksiser ha potensialer til å bli arena for å utforske historiske og kulturelle røtter, individuelle og kollektive minner?

De teoretiske perspektivene og begrepenes analytiske potensialer

I dette teorikapittelet har jeg gjort rede for et bredt felt av teoretiske innganger til å forstå sted og landskap. Felles for disse perspektivene er at de *sammen* kan frigjøre oss fra fastgrodde inndelinger og kategoriseringer av steds-, tids- og romlige dimensjoner som stenger for

viktige innsikter om hvordan vi kan forstå steders potensialer som integreringsarenaer. Skal vi forstå menneskers identifiserings-, differensierings- og tilknytningsprosesser må vi forstå hvordan tidsdimensjoner som fortid – nåtid – framtid veves sammen i livet på stedet. Disse tidsdimensjonene er flytende, dynamisk og noe vi beveger oss mellom gjennom våre erfaringer, praksiser og minner. For å forstå hagens potensialer som integreringsarena er det viktige å frigjøre seg fra forestillingen om at tidsdimensjoner erfares kronologisk. Denne innsikten er avgjørende for å forstå hvordan vi kan knytte oss til et nytt sted og til nye mennesker. Videre er den også viktig for å forstå hvordan mennesker opprettholder tilknytning til flere steder samtidig, og hvordan koblinger til både fortid og fremtid aktiveres gjennom nåtidens praksiser.

Metode

Valg av forskningsdesign og beskrivelse av metodisk tilnærming

Omdreiningspunktet for denne kvalitative studien er Røde Kors hagegruppe, hvor jeg utforsker hagen som arena for integreringsprosesser. Valg av forskningsdesign er basert på følgende problemstilling: Hvilke potensialer har urbane felleshager for inkludering og deltakerkompetanser i et multikulturelt samfunn? For å belyse denne problemstillingen vil jeg utforske krysskulturelle møter og relasjoner som oppstår gjennom dyrkingsrelaterte praksiser – i dialog og forhandling med landskap og sted.

I metodelitteraturen trekkes deltakende observasjon fram som den mest fruktbare måten å oppnå dybdekunnskap om sosiale prosesser og relasjoner (Se bl.a Thagaard 2009; Aase & Fossåskaret 2007; Brinkmann & Tanggaard 2015). Antropolog Kirsten Hastrup argumenterer slik: “(...) deltakelse er en forutsetning for å kunne merke og forstå de drivende krefter i det sosiale feltet” (Hastrup 2012:68). Prosesser som forhandling om toleranse, verdsettelse og aksept for kulturelt mangfold – og hvordan dette virker inn på identitetskonstruksjoner, menings- og betydningssystemer samt opplevelser av tilknytning og tilhørighet – er ofte bygd inn i relasjoner i form av taus kunnskap. Det er ikke nødvendigvis kunnskap i en tilgjengelig form, som kognitiv uttalt kunnskap som lar seg formidle innenfor rammene til et intervju. Denne tause kunnskapen, som ofte forankres i kropp og følelser, kan imidlertid erfares og artikuleres gjennom at jeg som forsker blir min egen informant, hvor jeg gjennom deltakende observasjon i dyrkingspraksiser inngår i det sosiale feltet.

Min utforskning av hagen som integreringsarena bygger på erkjennelsen av at samspillserfaringer som finner sted i hagerommet er tett sammenvevd med en rekke prosesser og virksomme relasjoner som er så nært forbundet med hverandre, at de vanskelig lar seg forstå utenfor den konteksten og situasjonen de er en del av. Under deltakende observasjon har jeg derfor, inspirert av Dresch og James, forsøkt “å lytte etter det usagte, se etter det visuelt umarkerte, sanse det urepresenterte, og på den måten søke forbindelser mellom deler av det selvfølgelige som ikke fremheves lokalt” (Dresch & James 2000 i Hastrup 2012:62). Ved å delta i dyrkingspraksiser i hagen ved Holt Læringstun har jeg gjennom ulike posisjoner og roller erfart relasjoner og i samspill med andre i dyrkingsfellesskapet; naturkrefter, samt sosiale, kulturelle og materielle prosesser jeg har inngått i. Dette har vært avgjørende for å fange opp flyktige transformasjonsprosesser i hagerommet og hvordan sansebaserte opplevelser utfolder seg i tid og rom – og har stor betydning for integreringsprosesser i

hagerommet. Det å gjøre deltakende observasjon gjennom dyrkingspraksiser har vært en rik kilde til å utvikle detaljrettede og erfaringsnære etnografiske framstillinger av sanse-, bruks-, lærings- og bevegelsespotensialer i hagen.

Situerte kunnskaper – min bakgrunnskunnskap og forforståelse

I mine mest formative år i yrkeslivet har jeg jobbet med sosial inkludering og forebygging av ensomhet. I frivillig sektor har jeg hatt ansvar for å utvikle og koordinere sosiale møteplasser, samt en-til-en møter mellom frivillige og deltakere. Denne erfaringen spenner bredt fra lavterskel, gatenære drop-in tilbud, selvmordsforebyggende krisetelefon, Besøktstjenesten, Frivilligsentralens gruppebaserte ukentlige aktiviteter, til enkeltstående større arrangement som Bymisjonens julaftenfeiring, Røde Kors 150-årsjubileum og en rekke andre kultur- og frivilligarrangement. Det å være tett på andre mennesker i sårbare livssituasjoner har vært en god skole i å lære å formidle nærvær, respekt og tillit. Det har også gitt innsikt i inkluderings- og ekskluderingsmekanismer i samfunnet, slik det erfares og formidles fra de som opplever å falle utenfor. Rekrutterings-, mobiliserings- og koordineringsarbeid, samt praktisk kunnskapsformidling har også gitt meg innsikt i frivillighetens styrker og svakheter i arbeid med generasjons- og krysskulturelle møter. Dette er viktig bakgrunnskunnskap og forforståelse som jeg tar med meg inn i forskningsprosjektet – og som former mitt blikk – når jeg skal utforske hagen som arena for integreringsprosesser.

Det å ha vært en del av dyrkingsfellesskapet i en dyrkings sesong *før* feltarbeidet startet, har gitt meg fortrolighet til dyrkingspraksisene, til samspill og sjargong innad i dyrkingsfellesskapet, samt rytmen i landskapet og aktivitetene som finner sted der. Min bakgrunnskunnskap og forforståelse er imidlertid preget av deltakelse i dyrkingsfellesskapet som del av en kjernefamilie med egen parsell. Dette er vesensforskjellig fra å gå inn som forsker ved deltakende observasjon i en multikulturell hagegruppe med fellesparsell. Dette har gitt meg både en innenfra- og utenfraposisjon i dette sosiale feltet, to forskerposisjoner som Gry Paulgaard har problematisert gjennom begrepene *kulturfortrolighet* og *kulturblindhet* (Paulgaard 1997).

Til tross for mål om et vidvinklet blikk og en åpent, lyttende holdning vil det alltid dukke opp assosiasjoner og bilder som peker tilbake på egne livsprosjekter, følelser og stemninger. Min forforståelse og fortolkningsrammer vil videre være farget av min sosiokulturelle bakgrunn, politisk-ideologiske strømninger i samtiden, samt den fagdisiplinen jeg selv er en del av. Det er denne resonansbunnen jeg oppfatter den andre ut fra. Alt jeg er

fylt av. For å unngå at egne lyttebarrierer, forforståelse og bakgrunnskunnskap kommer i forgrunnen og stenger for viktige perspektiver og funn, har jeg vært opptatt av å sjekke om mine fortolkninger stemmer overens med den andres bilde og forståelser av en situasjon. Dette har jeg gjort både ved å lytte meg inn, stille spørsmål og utvikle varhet for brytninger mellom deltakere i dyrkingsfellesskapet, samt utforske diskrepans mellom min og informantens virkelighetsoppfatninger.

Å forske på fenomen som toleranse, aksept og verdsettelse av kulturelt mangfold, handler ikke bare om å få tilgang til å ta del i situasjoner og samtaler i hagerommet, men like mye å lytte etter *mellomrommene* mellom disse. En viktig del av kunnskapsproduksjonen denne studien bygger på, handler om å utforske bruk av stillhet og pauser, samt andre former for non-verbal kommunikasjon som gjør at toleranse, aksept og verdsettelse av kulturelt mangfold forvirrer eller styrkes. Hastrup løfter fram verdien av å utforske stillheter for å oppnå en dypere forståelse av deres betydningstetthet: “Tausheter er ikke semantisk tomme; de betyr noe i sammenhengen akkurat som stillheten mellom tonene i musikk” (Hastrup 2012:60). Utforskning av stillhet og non-verbal kommunikasjon har for meg handlet om å med oppmerksomt nærvær forsøke å fange opp intensiteten i emosjonsuttrykk, skiftninger i stemninger og ulike måter å være stemt på i krysskulturelle møter i hagerommet.

Deltakende observasjon

Deltakende observasjon ved Holt Læringstun i tidsrommet februar-oktober 2019 utgjør basis for mitt datamateriale og analysegrunnlag. I tillegg inngår semistrukturerte intervju av tilsammen 20 personer tilknyttet dyrkingsfellesskapet. Deltakende observasjon er gjort ved samtlige organiserte treff fra hagegruppen ble etablert i februar 2019 og gjennom hele dyrkingssesongen. Dette omfatter planleggings- og evalueringsmøter, såing og prikling i drivhus, utplanting, stell, luking og høsting i parsellhagen, samt avslutning. Hagegruppen har foruten å være et praktisk arbeidsfellesskap også fungert som en sosial arena og ved nær samtlige treff har det blitt delt et måltid i felleskap i tilknytning til hagearbeidet. Underveis i feltarbeidet har jeg også gjort deltakende observasjon når enkeltpersoner fra hagegruppen har oppsøkt hagen utenom organiserte treff. Noen ganger har dette vært planlagt på forhånd, mens andre ganger har vi møttes i hagen tilfeldig. Samlet sett har deltakende observasjon og intervju gitt innblikk i svært mange ulike praksiser, motivasjoner og bruks-, sanse- og bevegelsespotensialer i hagen. Dette omfatter bruk av hagen som arena for dyrkingsrelatert kunnskaps- og erfaringsdeling, norsktrening, sosial møteplass, rekreasjon og

friluftsopplevelser, gruppebasert trening, naturnær lek og som tur- og utfluktssted. I datamaterialet inngår også deltakende observasjon ved interne arrangement for dyrkingslaget, samt åpne tilstelninger hvor byens befolkning inviteres inn, som *Turmat fra hele verden* og *Holt-festivalen*. Videre har jeg deltatt på kjøkkenhagekurs, hagecafé, grønnsakssalg, omvisning for *Flerkulturelle i arbeid*, temadag om kompostering, felles kakebakedugnad, workshops og 4H-aktiviteter.

For å fange opp potensialer i hagerommet, som ikke kommer til uttrykk når det er mange mennesker tilstede og høyt aktivitetsnivå der, har jeg også aktivt oppsøkt hagen på andre tidspunkter. Et viktig mål med dette har vært å få et bredere inntrykk av samspill og relasjoner mellom de som er i, eller beveger seg gjennom hagerommet gjennom en dyrkingssesong, både mennesker og ikke-menneskelige aktører. Deltakende observasjon har primært funnet sted i parsellhagen, men omfatter også andre lokasjoner med tilknytning til Holt Læringstun. Dette omfatter blant annet drivhuset og kontorbygget i øvre del av Holt-eiendommen, samt naturlekeplassen og skogen som danner bakvegg for hagerommet.

Dette har gitt et omfattende datamateriale og en bred forståelse av hvordan krysskulturelle relasjoner erfarer, praktiseres og forhandles i hagerommet. Videre har det gitt dybdekunnskap om hvordan landskap, natur- og værprosesser, det mer-enn-menneskelige samt vital materialisme fasiliterer for spontane, tilfeldige, overraskende og ikke-planlagte krysskulturelle møter. Bredden og dybden av datamaterialet lar seg ikke skrive frem innenfor rammene av en masteroppgave, og har gjort det nødvendig å avgrense fokus. Forslag til videre forskning med basis i dette datamaterialet vil jeg utdype nærmere i masteroppgavens avslutningskapittel.

Tilgang til og posisjonering i feltet

Mitt utgangspunkt for å forhandle om – og posisjonere meg i feltet – har gjort det mulig å få til dette forskningsprosjektet som i utgangspunktet innebærer tidkrevende prosesser som vanskelig lar seg gjøre innenfor rammene av et toårig masterprosjekt. Sommeren 2017 søkte jeg om å bli med i Holt Læringstuns dyrkingslag. Fra våren 2018 ble jeg og familien min en aktiv en del av dyrkingsfelleskapet med egen parsell. Dette gjorde at jeg ved utforming av problemstilling og forskningsdesign var godt kjent med Holt Læringstun og dyrkingsfelleskapet, og allerede hadde startet prosessene med å realisere det. Studieobjektet jeg ønsker å utforske, en multikulturell hagegruppe som jeg kunne følge fra oppstart og gjennom en dyrkingssesong, fantes ikke da jeg ble med i dyrkingsfelleskapet. Etablering av

Røde Kors Hagegruppe og utforming og forankring av mitt forskningsprosjekt har derfor foregått parallelt. Leder ved Holt Læringstun har vært positiv og har bidratt med praktisk tilrettelegging og faglig oppfølging i forbindelse med etablering av parsell og hagegruppe. Dette har vært avgjørende forutsetninger for at dette forskningsprosjektet kunne realiseres.

Jeg har vært en av flere initiativtakere til at Røde Kors hagegruppe ble etablert i februar 2019 og har inngått i arbeidsgruppen som har koordinert hagegruppens aktiviteter og treff gjennom dyrkingssesongen 2019. I forbindelse med dette har jeg deltatt på møter med daglig leder og koordinator for flerkultur, samt Ressursgruppe flerkultur. Jeg har tidligere jobbet som ansatt i Tromsø Røde Kors og kjenner derfor organisasjonen godt. Min posisjonerte rolle og innsikt i begge organisasjoner har bidratt til at jeg raskt har fått forankret mitt forskningsprosjekt og fått formell tilgang til feltet.

For å forhandle tilgang og posisjonere meg som forsker i dyrkinglaget og Røde Kors hagegruppe har jeg i alle sammenhenger, både ved workshops, møter og under dyrkingsarbeid i hagen, vært proaktiv og åpen i å fortelle om mitt forskningsprosjekt i møte med deltakere i dyrkingfelleskapet. Jeg har også mobilisert andre til å bidra til å gjøre forskningsprosjektet kjent. En av de som har fungert som døråpner er daglig leder i Holt Læringstun, Ute Vogel, som har orientert om mitt forskningsprosjekt i ulike fora, som ved sesongstartmøte for dyrkinglaget våren 2019. Wedeb og Abdi, to av medlemmene i Røde Kors hagegruppens arbeidsgruppe har vært viktig for rekruttering av informanter til forskningsprosjektet. Disse to har blitt nøkkelinformanter, både på grunn av nettverk inn i multikulturelle miljø, deres språkkunnskaper og evne til å skape engasjement, tillit og kontakt med deltakere som sluttet seg til hagegruppen. Begge har blitt relevante samtalepartnere for å forstå og fortolke ulike krysskulturelle møter som har oppstått underveis i dyrkingssesongen.

Metodiske utfordringer knyttet til språk- og kulturbarrierer

Språk- og kulturbarrierer grunnet mangel på felles begreper, referanser og erfaringsbakgrunn, har vært utfordringer som har formet kommunikasjon og samspill innad i Røde Kors hagegruppe. Dette vil jeg illustrere med et konkret eksempel. En betingelse for deltakelse er å forstå hvor aktiviteten skal foregå. De tre første gangene hagegruppen møttes fant sted ved tre ulike lokasjoner; Møtet hvor hagegruppen ble etablert fant sted i kontorbygget. Såing av frø og prikling av planter ble gjort i et av de mange drivhusene på eiendommene, mens utplanting foregikk i parsellhagen. Det å få til å kommunisere hvor vi skulle møtes, var utfordrende. Holt-eiendommen er stor og organisert rundt det å være en forskningsstasjon. Det er

begrenset med skilting av området og er ikke et intuitivt enkelt landskap å orientere seg i, når ikke alle deler samme språk, eller har felles referanseramme. Mange av deltakerne med utenlandsk bakgrunn kom seg til Holt til fots, eller med buss. Over telefon prøvde flere fra arbeidsgruppen å formidle hvor vi befant oss. Alle faste holdepunkter jeg prøvde å forklare ut fra, falt på steingrunn. “Har du gått forbi den røde fjøsen?” spurte jeg. “Jeg vet ikke. Fjøses?!” ble det svart i andre enden. “Vi er i drivhuset,” forklarte jeg neste gang vi skulle møtes. “Hva? Jeg forstår ikke.” var svaret. “Vi er ved inngangen på oversiden av kontorbygget,” forklarte jeg. “Kontorbygg?” kom det tilbake. Det var ikke bare bygninger som var utfordrende å orientere seg etter. Begreper som jordet, enga, oppoverbakken, svingen eller grusveien ga heller ikke holdepunkter i landskapet. Det som derimot gjorde det var Wedeb. Den handlekraftige kvinnen fra Eritrea overtok gjentatte ganger telefonen min og begynte å forklare. Noen klarte hun verbalt å geleide frem til der vi var. Andre ganger besluttet hun etter kort tid i telefonen: “Ikke gå. Stå i ro. Du blir hentet på busstopp.” Det å ha med ressurspersoner med innvandrerbakgrunn i arbeidsgruppen – og med koordineringsansvar – har vært svært viktig for Røde Kors hagegruppe og for mitt forskningsprosjekt. Dette gjaldt både for etableringsfasen, men bindeleddsfunksjonen underveis i prosjektet har også vært av stor betydning. En rekke ganger har Wedeb oversatt til andre i gruppa på tigrinja. En annen ressursperson som var med i arbeidsgruppen ved oppstart, var Abdi fra Somalia. Han kan snakke både somali og arabisk. Ved treff underveis i dyrkingssesongen har han også bidratt med å oversette til andre deltakere. Både Wedeb og Abdi snakker godt norsk og har i tillegg god dyrkingskompetanse. Dette har gitt dem en nøkkelrolle i hagegruppen. I dette forskningsprosjektet har de hatt en funksjon som nøkkelinformanter. Foruten selv å delta som informanter, har begge vært døråpnere til felten og bidratt til at jeg har kommet i posisjon til å etablere kontakt med og fått tillit hos de andre deltakerne i hagegruppen. Foruten å motivere og mobilisere deltakere med annen kulturell og språklig bakgrunn enn norsk til å delta, har de bidratt aktivt med praktisk tilretteleggingsarbeid i form av å muntlig oversette informasjonsbrev om forskningsprosjektet, samt bidra som tolk i samtaler ved Holt Læringstun. Dette har gitt minoritetsspråklige informanter anledning til å stille spørsmål og få svar på eget morsmål i forkant av valg om å stille til intervju og være informant ved deltakende observasjon. Dette har vært viktige bidrag for å sikre forskningsetiske prinsipper og retningslinjer som informert samtykke, forståelse for taushetsplikt, frivillighetsprinsippet

og informasjon om forskningsprosjektets mål og fremgangsmåte.⁶ I tillegg til Abdi og Wedeb er det også flere språksterke informanter som har bidratt aktivt med å oversette under feltsamtaler.

Språk- og kulturbarrierer har også blitt overskredet ved utstrakt bruk av mobiltelefoner, både under dyrkingspraksiser, sosialt samvær i hagerommet og feltsamtaler. Den omfattende bruken av mobiltelefoner både under dyrkingspraksiser og sosialt samvær gjennom hele dyrkingssesongen synes å ha flere funksjoner. Mobilbruk har vært et viktig kommunikasjonsverktøy hvor googling av bilder eller oversettelser av ord, har bygget bro over språkutfordringer eller mangel på felles referanser. Mange dyrkingsrelaterte ord lar seg ikke oversette, det samme gjelder for andre sosiale og kulturelt betinget praksiser som har blitt gjort relevant i dyrkingsfellesskapet. Genuin interesse og engasjement for å forstå det den andre prøver å formidle, har også skapt nye forbindelser og utvidet forståelsen av den andres livsverden. Bilder av matretter med potet, gressløk, kål eller salat googlet av en kvinne i 30-årene med bakgrunn i eritreisk matkultur og fra en storby, viste fram helt andre bilder og fortellinger enn en kvinne på 60 oppvokst i et kystfiskesamfunn med nordnorsk tradisjonsmat. På denne måten ble mobilbruken, som har vært gjennomgående for hele dyrkingssesongen og all aktivitet vi har gjort, en måte å få innblikk i hverandres livsverden også.

Presentasjon av informanter og sammensetning av utvalg

Jeg har fulgt alle deltakerne i Røde Kors Hagegruppe gjennom hele dyrkingssesongen og gjennom dette fått innblikk i deres interaksjon og relasjoner til resten av dyrkingsfellesskapet og andre som er i, eller beveger seg gjennom hagerommet: Birøktere, fuglekikkere, turgåere, fugler og insekter, hunder og hundeeiere, lekende barn i naturnær lek, kursdeltakere, besøkende ved åpne arrangement og andre som har besøkt hagerommet. Tyngdepunktet i mitt forskningsprosjekt er *samspill* og *relasjoner* mellom minoritets- og majoritetsandelen av befolkningen, da jeg forstår integreringsprosesser som gjensidige tilpasnings- og endringsprosesser. Denne forståelsen av integrering kan en blant annet utlede fra Aakervik: “Integrering kan forstås som at en minoritetsgruppe inkluderes i majoritetssamfunnet uten å samtidig miste sin særegenhet eller identitet. Dette betyr at minoritetene også tilfører

⁶ Under arbeid med denne masteroppgaven har jeg fulgt de forskningsetiske retningslinjene som presentert av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH): <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

majoriteten sine kulturelle, sosiale, religiøse, språklige, tradisjonelle og andre særegenheter til fellesskapet” (Aakervik 2005 i Stang 2011:133).

En klar hovedvekt av deltakere i Røde Kors hagegruppe er født og oppvokst i et annet land enn Norge, og bosatte seg i Norge først som ungdom eller voksen. Tolv av deltakerne med utenlandsk bakgrunn har jeg gjort kvalitative intervju med, i tillegg til å følge dem under dyrkingsrelaterte praksiser i hagerommet. I tillegg til disse har jeg gjort kvalitative intervju med åtte deltakere i dyrkingslaget som ikke er tilknyttet Røde Kors hagegruppe. Disse har egen parsell og er medlem i dyrkingslaget som enkeltperson, familie eller organisasjon. Til sammen har jeg intervjuet 20 personer. I utvalget er det sju menn og 13 kvinner. Denne skjeve kjønnsbalansen speiler balansen i dyrkingslaget forøvrig. En klar overvekt av deltakere i dyrkingslaget og Røde Kors hagegruppe er i yrkesaktiv alder, noe mitt utvalg også reflekterer med informanter i fra tidlig i 20-årene til begynnelsen av 60-årene. 18 av 20 er tilflyttere til Tromsø, enten fra andre steder i Norge eller andre land. To har vokst opp i Tromsø men har i voksen alder i lengre tid bodd andre steder før de har vendt tilbake til byen.

Jeg har vært opptatt av å følge forskningsetiske retningslinjer. Alle som jeg har omtalt i oppgaven, har blitt presentert for forskningsprosjektet og orientert om hva dette innebærer for dem, samt at de står fritt til å kunne trekke seg uten å måtte oppgi grunn, eller at det får negative konsekvenser for dem. I henhold til anonymisering har alle som har valgt å bli med i denne studien fått tilbud om dette. Alle som er navngitte i denne oppgaven står med sine egne navn. Det er klarert med dem, og det å bruke eget navn er noe de har gitt uttrykk for at de selv ønsker. Enkelte har valgt å være anonym. Disse har jeg anonymisert og valgt å omtale som E og F for å ikke skape forvirring om hva som er reelle navn og hva som er fiktive.

Jeg har valgt å kontakte alle informanter per sms eller e-post hvor jeg har tilbudt muligheten for en telefonsamtale hvor jeg muntlig presentere sitater og tekstdeler hvor den enkelte er omtalt. Videre har jeg per e-post sendt sitater og tekst hvor den enkelte informant er omtalt, til de som ønsker dette. Å proaktivt ringe til de som er sitert eller omtalt, har spesielt vært viktig for de jeg har intervjuet hvor jeg er kjent med at det kan være språkutfordringer. Dette har gitt mulighet til å utdype og forklare med andre ord dersom noe skulle være uklart. Sitater med dem er klargjort at jeg får lov til å bruke.

Foruten intervju og å følge informanter gjennom dyrkingspraksiser og sosiale praksiser i hagen, har jeg hatt en rekke feltsamtaler med andre deltakere i dyrkingslaget, deltakere i birøkterlaget og andre som beveger seg gjennom eller oppholder seg i hagen som ikke har formell tilknytning til Holt Læringstun. Videre har jeg hatt en rekke feltsamtaler med deltakere på kurs og møter i regi av Holt Læringstun som jeg har deltatt på. Jeg har også hatt

telefonsamtaler, samt en rekke feltsamtaler i parsellhagen med ulike fagpersoner som er formelt tilknyttet Holt Læringstun, og som i kraft av sin fagkompetanse har gitt viktige innsikter i prosessen knyttet til utforming av parsellhagen samt utvidelse våren 2018 hvor det ble anlagt et nytt parsellhagefelt i form av et terrasselandskap i øvre del av hagerommet. De tre som i størst grad har bidratt til min kunnskapsproduksjon om Holt Læringstuns utforming, romlige organisering og landskapsmessige kvaliteter er følgende: Ann-Kjersti Johnsen, som er landskapsarkitekt, nestleder i stiftelsens styre og som var prosjektleder for utforming av parsellhagen; Prosjektmedarbeider Øystein Kristiansen, samfunnsplanlegger med dybdekunnskap innen økologisk og bærekraftig planlegging og design; Ute Vogel, daglig leder ved Holt Læringstun.

Intervjuguide, betraktninger om prosess og rammebetingelser

Jeg valgte å lage en fleksibel, temabasert intervjuguide rundt temaene dyrkingspraksiser- og erfaringer, stedstilhørighet, hagen som arbeids- og meningsproduserende fellesskap, samt deltakernes motivasjon, samt opplevelser, erfaringer og tanker rundt deltakelse og muligheter dette kan gi for inkludering og aktivisering av deltakerkompetanser. Tematisk kunne jeg med enkelte variasjoner spørre om det samme, men tilpasse spørsmålsformuleringene til ulikt utdannings- og språknivå. Videre ga et fleksibelt forskningsdesign meg mulighet til å følge opp med ikke-planlagte spørsmål basert på det den enkelte fortalte. Forenklinger og tilpasninger av spørsmål var nødvendig underveis, da noen i utvalget hadde vært i Norge i godt under ett år, mens andre hadde bodd i Norge i fem til ti år. Enkelte hadde ingen, eller under tre års grunnskoleutdanning, mens andre hadde utdanning på universitetsnivå. Noen i utvalget hadde ingen erfaring med dyrkingspraksiser, andre hadde dette som yrkesbakgrunn og hadde mange års erfaring. På grunn av språkutfordringer og mangel på felles kulturell- og begrepsmessig referanseramme ble noen intervju preget av ordknappe svar og begrenset ordforråd, mens andre intervju ble preget av detaljrike og nyanserte skildringer. I ettertid ser jeg at det å ha med tolk ville hevet kvaliteten på enkelte intervju.

Intervjuene ble i hovedsak gjennomført i starten av dyrkingssesongen. Intervjuene har blitt gjennomført på Tromsø bibliotek, arbeidssted til den enkelte informant eller i hagerommet. Rammene for de første intervjuene var møterom på biblioteket. Dette var et sted deltakerne i Røde Kors hagegruppe var godt kjent med, og selv uttrykte som det foretrukne sted for intervju. I tidsrommet da de fleste intervjuene ble gjennomført, var det skiftende værforhold. Dette var også medvirkende til at innendørs intervju ble valgt. Intervjuene som

ble gjort i hagerommet med umiddelbar nærhet til parsellhagen og dyrkingspraksisene, fikk helt andre kvaliteter. Deler av disse intervjuene ble gjort mens vi forflyttet oss rundt i hagerommet, noe som resulterte i at samtalen ble friere og mer spontan. Naturprosesser, sansebaserte opplevelser, samt andre mennesker og ikke-menneskelige aktører ble brakt inn i intervjuet. Stedet og landskapet vi inngikk i, åpnet for dypere innsikt.

Intervjuene har vært viktige for å etablere en-til-en relasjon med de ulike deltakerne i dyrkingsfellesskapet samt få tilgang til deres fortellinger, erfaringer, opplevelser, tanker og meninger knyttet til dyrkingspraksiser og deltakelse i en urban fellestage. Videre har intervjuene åpnet opp for en forståelse av hvordan stedene deltakerne kommer fra aktivt virker inn på måten de fortolker og erfarer hagen. Dette er i tråd med Brinkmann og Tanggaard (2012) som beskriver potensialene med kvalitative intervju på følgende måte: “Kvalitative intervju gir oss en privilegert tilgang til personer opplevelse av deres livsverden.” (Brinkmann & Tanggaard 2012:19)

Bevissthet om forskerens rolle og ansvar: Å forvalte makt, tillit og sårbarhet

Den danske religionsfilosofen Løgstrup skriver i *Den etiske fordring*: “Du har aldri med et annet menneske å gjøre uten å holde litt av dets liv i din hånd” (Løgstrup 1996:37). Forskerposisjonen gir stor makt. Når jeg som forsker lytter meg inn i andre menneskers livsverden og relasjoner, deres identitetskonstruksjoner, menings- og betydningssystem og sosiale interaksjon i dyrkingsfellesskapet, forvalter jeg ikke bare andre menneskers tillit, men også deres sårbarhet. Dette fordrer stor respekt og bevissthet på hvordan jeg kan formidle nærvær, respekt og tillit gjennom alle fasene i forskningsprosessen. Denne lyttende posisjonen, med mål om å skape fortrolighet og tillit, skaper imidlertid også etiske dilemmaer, fordi den åpner opp for asymmetriske relasjoner. Når jeg som forsker investerer tid, tilgjengelighet og viser genuin interesse for informantens liv, kan dette medføre en rolle som livsvitne og oppleves som en nær relasjon selv om forsker-informant relasjonen gir en asymmetrisk fortrolighet. Det er forsket lite på hvordan det erfares av informanten å bli fulgt tett over tid, for så å oppleve at forskeren slipper taket i relasjonen etter at feltarbeidet er over (Thagaard 2009).

Hovedvekten av de jeg har intervjuet og fulgt gjennom deltakende observasjon i parsellhagen er tilflyttere til Tromsø. Mange av informantene bor derfor langt unna familie og store deler av sitt sosiale nettverk, og bærer på savn av viktige steder, landskap samt sosiale og kulturelle praksiser. Jeg er bevisst forskerens ansvar for å forvalte forsker-informant

relasjonen på en måte som skaper en balanse mellom nærvær og distanse. For mange av informantene erkjenner jeg at jeg, i kraft av å være norsk og en de jevnlig har møtt over et lengre tidsrom, utgjør en viktig del av deres nettverk. Det er utfordrende å balansere gjensidighet i relasjoner med ulikt posisjonerte roller. Respekt handler for meg derfor om å ikke bare lytte meg inn i deres liv og relasjoner, men også ha en varhet for grenser og grenseoverskridelser. Som forsker er jeg også opptatt av kultursensitivitet og at spørsmål og adferd kan være integritetskrenkende uten at jeg nødvendigvis forstår det selv.

Analyse

Del 1: Hagerommets romlige organisering som fasilitator for *encounters*

I denne delen av analysen vil jeg ved hjelp av en bred inngang av teoretiske landskaps- og stedsperspektiver utforske hagens potensialer som integreringsarena. Innledningsvis vil jeg belyse menneske-sted-relasjoner ved Holt Læringstun gjennom å undersøke samspillet mellom landskap og menneskers praksiser. Målet med dette er å skrive fram hvordan samspillet mellom landskap og praksiser i landskapet former et *taskscape* som springer ut av dyrkingsbaserte praksiser. Landskapsbegrepet *taskscape* bruker jeg som en inngang til å undersøke hvordan hagens romlige organisering fasiliteter en rekke ikke-planlagte, uventede eller tilfeldige møter i hagen, *encounters*. Videre vil jeg gjennom dette undersøke hvilke potensialer *encounters* bærer med seg. For å undersøke hvilke potensialer hagen har som integreringsarena vil i denne delen av analysen belyse hvordan hagerommets *taskscape* bærer med seg en rekke potensialer som fremmer integrerende samhandling: Læringspotensialer, brukspotensialer, bevegelsespotensialer, sansepotensialer, og sosiale potensialer hagens romlige organisering bærer med seg.

Hagerommet ved Holt Læringstun er et stort og åpent kulturlandskap. Hagerommet rammes inn av trær, som danner yttervegger rundt hagerommet. Siden hagerommet er så stort blir det ikke et lukket rom, men buffersoner bestående av løvtrær og busker gjør hagen til et skjermet hagerom. Terrenget mot øst er en skråning, som går over i et skogholt. Dette danner en bakvegg for hagen. Herifra er det åpent mot vest og med dette utsikt mot havet, fjellene og Kvaløya. Motorveien er ikke synlig fra hagerommet. En buffersone av løvtrær og busker mot nord skjermer hagerommet for synet av biltrafikk fra Holtveien. En annen viktig funksjon er at bladverket filtrerer trafikkstøy.⁷ På sørsiden av hagerommet er det et skogholt. Fravær av menneskeskapt urban aktivitet som gir by-assosiasjoner og bidrar til å rette blikket inn mot det som skjer i hagen, når en er der. Det er ingen andre bevegelige fokuspunkt oppmerksomheten dras mot, enn mennesker som har oppsøkt hagen, samt ikke-menneskelige livsformer som er i, eller bevege seg gjennom hagen. Det gjør det enkelt å orientere seg i landskapet og få en oversikt over hvem andre som er i hagen og hva de *gjør* der.

⁷ Beskrivelsen av hagerommets romlige og landskapsmessige kvaliteter bygger på egne observasjoner samt intervju og samtaler med Ann Kjersti Johnsen, landskapsarkitekt og prosjektansvarlig for design og utforming av parsellhagen.

Det meste av bevegelser og aktivitet i hagerommet skjer langs to hovedakser, hvor den ene går langs innferdselsåren til hagen, hvor redskapsbodene, vannstasjonen og birøkteranlegget følger en horisontal linje gjennom hagen. Den andre hovedaksen går vertikalt gjennom hagen og danner en ferdselsvei som deler øvre og nedre parsellhage i to. Langs denne kjører deltakere i dyrkingslaget opp og ned med trillebårer, bærer vannkanner, beveger seg til eller fra egen parsell eller går for å ta seg en pause eller prat i en av de sosiale sonene. Midt i skjæringspunktet for disse to aksene, hvor trafikken er størst, ligger parsellen til Røde Kors. I umiddelbar nærhet til parsellen ligger redskapsboden, birøkternes bod, vannstasjonen, sykkelparkeringen og den mest brukte ankomstveien til området. Dette har bidratt til mange situasjoner hvor deltakere i Røde Kors hagegruppe kommer i kontakt med andre deltakere i dyrkingslaget. Videre skaper den romlige organiseringen en rekke kontaktpunkter mellom alle som er i, eller beveger seg gjennom hagen. Det oppstår ikke-planlagte møter mellom deltakerne når en kommer for å fylle vannkanner, når redskaper skal hentes i redskapsbodene, når toalettet skal brukes eller når en skal ta seg en pause i en av de sosiale sonene utstyrt med trebenker og bord. Andre ganger skal en hente noe i drivhuset, hente gjødsel eller kaste hageavfall og samtidig dukker det opp noen andre i samme ærend. Lærerstudent og instruktør i Holt Læringstun, Ida, beskriver hagerommets romlige organisering slik:

“Du kan jo si at vi har jo både hard og myk utforming her. Vi har parsellene som er stilt opp på rekke og rad, ikke sant? Alt i en sånn organisert form – og så har du naturlige plasser til redskaper og vann i midten av det hele. Rundt omkring har du jo benker, bål plass og så har du jo naturlekeplassen... og så har du jo områder hvor man kan sette seg ned og slappe av eller prate eller spise, eller hva det skal være.”

Den romlige organiseringen orientert rundt dyrkingspraksisene fasiliteter ulike former for encounters mellom de som er i, eller beveger seg gjennom hagen. For Ida er det ikke først og fremst det sosiale aspektet som er målet med å dra til parsellhagen. Hun har en rekke oppgaver hun har planlagt å gjennomføre hver gang hun kommer. Likevel opplever hun at det oppstår små kontaktpunkter som åpner for samtaler med de andre i hagerommet: “Det er sånne små naturlige hei. Det er jo veldig koselig,” forteller hun. Hun beskriver situasjoner som oppstår når hun skal hente vann eller gå på do, hvor øynene ender opp med å hvile på den fine steinparsellen hun går forbi. Når eieren er tilstede, blir det en anledning til å kommentere parsellen: “*Så fin parsell du har!*” Det blir en inngang til en liten prat hvor eieren av den fine steinparsellen forteller litt om den. Et annet kontaktpunkt kan oppstå når hun møter på noen

tidligere naboer som har hund. “Og jeg har jo hund selv! Så da får jeg hilse på henne, for hun har så fin hund. Så man møter litt sånn kjentfolk også,” forteller hun.

En annen deltaker i dyrkingslaget er inne på samme tema. Ann Kjersti er landskapsarkitekt, styremedlem i Stiftelsen Holt Læringstun, og var prosjektansvarlig for utformingen av parsellhagen. Ann Kjersti beskriver hvordan muligheten til å *selv* velge hvor tett innpå hverandre en ønsker å være, er en særegen kvalitet ved hagerommet. Det åpner for en selvvalgt veksling mellom nærhet og distanse mellom dyrkingsdeltakere. Dette er kvaliteter som kjennetegner hagerommet og som hun setter stor pris på:

“Jeg går dit, skal gjøre mine arbeidsoppgaver. Jeg *kan* oppsøke folk, men jeg *trenger* ikke. Andre kan oppsøke meg, men trenger heller ikke det. Det er en frihet. Du kan oppsøke sosiale relasjoner, men kan også forlate dem, uten å forlate området.”

På dager med dårlig tid har Ann Kjersti mulighet til å komme dit og bare drive med sin egen parsell – og dra derifra uten å ha snakket med noen. Andre ganger kan det være at hun får lyst å ta seg en pause i arbeidet, når hun ser at det har dukket opp andre der:

“Jeg kan gå og kikke litt på hva de holder på med og har tenkt å gjøre den dagen. Jeg kan få litt inspirasjon. Det er mye læring som ligger i det. Vi kan også prate skit. Så gjør vi det en liten stund, så går jeg tilbake til min parsell. Men vi *er* i det samme rommet. Vi er på samme sted, vi er i samme landskapet. Det tar oss bare noen sekunder å oppsøke kontakt igjen. Så det er en fin visshet at det er andre der. Det ligger et fellesskap i å være der, selv om en ikke snakker med noen. Du drar dit, ser at det er noen som er der, det er hyggelig og sosialt på sitt vis, du kan dra der ifra uten å ha så mye sosial interaksjon. Du kan velge det selv.”

Hagerommet er et taskscape som fasiliterer mange former for encounters. Det oppstår mange situasjoner hvor deltakere i dyrkingslaget drar hverandre inn i ikke-planlagte og spontane aktiviteter, enten det gjelder praktisk arbeid som skal utføres eller sosiale situasjoner man får ta del i. Ann Kjersti drar frem en episode som illustrerer dette. Nedenfor parsellhagen på sletta, like ved drivhuset, la hun merke til en gjeng som hadde begynt å lage seg middag. Mens hun jobbet i åkeren kom en av dem uoppfordret bort til hennes parsell og spurte om hun ville ha hamburger. Etter en rask vurdering takket hun ja til invitasjonen. Hun hadde sjekket klokka og kommet fram til at det passet fint. Hun var alene hjemme på det tidspunktet og

kjente at hun ikke hadde lyst til å dra hjem for å lage seg middag. Hun jobbet fram til en ropte at maten var klar, så sluttet hun seg til gruppen:

“Plutselig så satt jeg der nede. (...) Da satt vi sikkert femten mennesker der og spiste hamburgere, som bare var en impulsiv greie. Han ene hadde jeg pratet litt med før. Jeg visste hvem de var, men det var ingen jeg kjente personlig eller husket navnet på. (...) Gjennom at området er der og at man har mulighet til å invitere hverandre inn, så kan man bli kjent med veldig mange på veldig kort tid.”

Landskapets romlige organisering som *taskscape* åpner ikke bare opp for sosiale situasjoner, men også for kunnskaps- og erfaringsdeling. En av de som tilbringer mye tid i parsellhagen, er Jingsheng. Han jobber som akupunktør, kommer opprinnelig fra Kina og ble med i dyrkingsfellesskapet for fire år siden. Da han begynte å dyrke i Tromsø var han nybegynner. Han trekker fram kunnskaps- og erfaringsdeling som en av de fremste kvalitetene ved parsellhagen: “Jeg trives veldig mye å jobbe på Holt. Særlig at vi har felles tema. Vi diskuterer hvordan dine planter vokser og utveksler erfaringer.” Han forteller at han har lært veldig mye av de andre dyrkingsdeltakerne og at dette har vært avgjørende for å forstå hva som skal til for å lykkes med dyrking i Nord- Norge: “Første år, jeg vet ikke... en type svart duk på bunn, en type hvit duk over...” Han ler og forteller hvordan han gradvis fikk innsikt i grunnleggende nordnorske dyrkingspraksiser, som at en kan legge duk over jorda for å forhindre ugress og holde plantene litt varmere. Den hvite fiberduken kan beskytte mot kålmøll og andre skadedyr. Jingsheng beskriver hvordan han var dypt imponert over hva hans læremester i parsellhagen hadde fått til, og hadde lyst å gjøre det samme. Første året lyktes han ikke så godt. Han hadde laget pallekarmer i åkeren og ikke tenkt på behov for drenering. Parsellen endte opp med å bli veldig gjørmete. Deltakelse i parsellhage har åpnet opp muligheten for å få mange gode tips og råd. Når jeg betrakter Jingsheng sin hage på høsten 2019, bugner den av grønnsaker, blomster og urter. Nå er det andre som lærer av han. Denne formen for erfaringsdeling kjennetegner dyrkingsfellesskapet og er noe som trekkes fram fra mange av de jeg har gjort intervju med, og snakket med i hagen gjennom deltakende observasjon. Det å se hverandre i arbeid og følge de ulike dyrkingsrealterte prosjektene ta form utover sesongen, og fra år til år, skaper inspirasjon.

Ida har hatt parsell på Holt i tre år og forteller at hun hentet ideer og inspirasjon fra andre i dyrkingslaget, sånn som bruk av tang og stein i hageflekken sin:

“Ja, jeg har plukket det opp fra noen andre, ikke sant? Noen hadde med seg en pose med tang, så tenkte jeg at det kunne vi ha i parsellen vår også. Det er jo genialt! Man lærer jo så mye av hverandre om alt mulig rart som har med hagearbeid å gjøre. De steinene her... Det var lurt! Det skaper varme. Jeg skal finne mer tang. Det blir veldig fint. Det ser ut som jord. Det blir jo svart mot blomstene, og så kommer jo blomstene mer frem. De sier at det er gjødsling, jeg tenker jo også at det holder ugresset nede.”

Det å plukke opp ideer fra hvordan andre har bygget opp parsellen sin og optimalisert dyrkingsprosessen legges det til rette for gjennom parsellhagefeltets romlige organisering. Ann Kjersti, landskapsarkitekt og prosjektansvarlig for utformingen, begrunner design av parsellhagefeltet slik:

“I mange parsellhager ligger parsellene for tett. Når vi designet parsellhagefeltet ved Holt Læringstun var det viktig å legge stier mellom parsellene. Det er et mål i seg selv at du skal kunne gå i mellom dem. Stiene mellom hver parsell er ca. 90 cm. Dette gjør det mulig å vandre mellom parsellene og se på de andres parsell.”

Den romlige organiseringen som planleggingen av parsellhagefeltet fasiliterer for, åpner på denne måten opp for relasjonsbyggende bevegelsespotensialer. Det bygger ned terskelen for å ta kontakt eller ta andres parsellhage i nærmere øyensyn og lære av dette. På denne måten stimulerer parsellhagefeltet til nysgjerrighet og mulighet for å bygge på hverandres kunnskap. Dette gir en gjensidig forsterkende effekt i positiv forstand. Et dyrkingsfellesskap er gjensidig avhengig av hverandre. Jo bedre andre lykkes, jo bedre blir ens egen parsell, gjennom at det tiltrekkes flere pollinatorer, blir mindre ugress og at den estetiske opplevelsen av helheten løftes. Slik åpner den romlige organiseringen av hagen som et taskscape også opp for et mangfold av sansepotensialer i hagen.

Den romlige organiseringen legger også til rette for miljø- og relasjonsskapende møteplasser i parsellhagefeltet. Ann Kjersti forteller at det er lagt opp til strategiske punkter som skaper opphold mellom parsellene. Poenget med dette er at vi skal ha mulighet til å skape små fellesområder hvor vi kan sette oss ned. Dette gjør at en ikke behøver å gå ned til de større sosiale sonene for å ta en prat eller pause, utdyper hun. Jeg vil argumentere for at hagen som taskscape gjennom disse grepene åpner opp for *encounters*. Når det etableres små rom i landskapet hvor ikke-planlagte eller spontane møter kan finne sted, kan dette bære med seg potensialer for å destabilisere eller transformere krysskulturelle relasjoner. Et annet viktig

poeng som Ann Kjersti trekker frem er at disse strategiske punktene ikke er ferdig utviklet, men kan formes av de som har nærhet til hvert punkt. Dette kan ha stor betydning for å utvikle tilhørighet til og ansvar for nettopp dette stedet. I stedet for at dette blir et ubrukt areal kan det, for de som tar det i bruk, bli et *sted*. Det kan være så enkelt som at det legges noen trestokker der som en kan sitte på.

Del 2: Landskapets temporaliteter og multiple rytmer

Helt i utkanten av hagerommet, gjemt bak en treklynge, finner jeg restene av golfbanen som tidligere fylte området. Dekket av kunstgress ligger som et stramt lokk over jorda. Den skittengrå, gamle plastmatten gir assosiasjoner til et livløst og øde månelandskap, en skarp kontrast til det grønne og frodige hagerommet rundt meg. Her stod en gang golfspillere og finslipte på det siste slaget. Nå, opp av de plastdekte hullene, reiser høymuggel seg med store blad som strekker seg mot sola, mens mosen er i ferd med å ta over kunstgresset.

Natur *vil* mangfold.

Noen stedlige utviklings- og endringsprosesser går så sakte og er så lite synlige at de knapt er merkbare før landskapet – over tid – har forandret karakter. Å være tett på naturens kontinuerlige omdannings- og fornyingsprosesser, åpner for forståelse for hvordan mennesker og landskap er gjensidig konstituerende i dette hagerommet. Menneskers inngripen i natur avtegner seg i landskapet og setter varige spor. Samtidig er landskapet hverken passivt eller uforanderlig. Det er ikke bare en gitt, objektiv materialitet. Det er i prosess. Hagerommet og praksisene her, natur og kultur – alt dette står i et dialektisk forhold. Landskapet inngår i et komplekst samspill av prosesser som strekker seg ut i tid og rom.

Det som i nær fortid definerte landskapet, påvirker fortsatt våre tanker, følelser og handlinger i dyrkingsfellesskapet. Landskapet, som en gang ble brukt til golf, er fortsatt i dialog med dyrkingsfellesskapet som bruker det nå. Stadig dukker det opp golfballer når noen graver i parsellhagen. Golfballene som dukker opp blir en påminnelse om at det ikke alltid har vært en økologisk parsellhage her – og at en heller ikke for fremtiden kan ta for gitt at den forblir det. Golfballene kan på denne måten fungere samlende og mobiliserende, ved å minne deltakerne i dyrkingslaget på at dette er et *felles* prosjekt, som det må jobbes aktivt med, for å beholde og videreutvikle.

Våren 2018 ble parsellhagen utvidet fra ca. 40 til 70 parseller. Bakgrunnen for dette var blant annet økt pågang fra interessenter. Et stort nytt areal ble etablert i høydetraket i den øvre delen av hagerommet. Ved hjelp av traktor, stor dugnadsinnsats, inngående kunnskap om

erosjon av næringsstoffer og vann, samt kreativitet endte det nye dyrkingsarealet opp med å bli et terrasselandskap. Denne måten å transformere bratt helling om til dyrkbar mark, kan kobles til Macchu Picchu og inkafolkets kunstig anlagte terrassering av landskap.

Hagerommet står slik i dialog med dyrkingsteknikker og landskapsforståelser som strekker seg ut i tid og rom. Marianne Liens forståelse av landskap skaper gjenklang: “Landskap bærer i seg ideer om både fortid og fremtid.” (Lien 2009:17) Utvidelsen av parsellhagen kan, som Anniken Greve setter oss på sporet av, forstås som en *forvaltning av sårbarhet*, ved at de fysiske inngrep i landskapet gjøres uten å heve seg over betingelsene som landskapsformasjonene gir, men ved å “forsøke å skape noe av det skapte som allerede finnes” (Greve 2015 i Nyseth, Førde & Cruickshank 2018). Da hagerommet skulle utvides med et nytt parsellfelt, ville det enkleste alternativet vært å ta i bruk det store området i den nederste delen av hagerommet. Denne enga er imidlertid habitat for fugler, insekter, dyre- og planteliv, og også et område med stort mangfold av brukspotensialer for mennesker. De ulike potensialene denne enga rommer vil jeg utdype senere i analysen. Valget med å legge utvidelsen av parsellhagen til øvre del bærer også slik med seg ideer om fremtid ved at en unngår å lukke et større fleksibelt landskapsområde til et definert bruksområde.

Transformasjonsprosesser i hagerommet

Ved å studere og selv ta del i dyrkingsrelaterte praksiser, lytte meg inn i deltakernes fortellinger og interaksjon med det fysiske landskapet, har jeg erfart at landskapet som dette hagerommet inngår i, er i kontinuerlig utvikling og endring. Landskapet formes av naturprosesser og værforhold, og virker sammen med mennesker og ikke-menneskelige livsformer, stedlige, sosiale, kulturelle og materielle prosesser og dyrkingsrelaterte praksiser. Dette komplekse samspillet bidrar til transformasjonsprosesser i hagerommet som gir landskapet temporal karakter. Noen stedlige utviklings- og endringsprosesser går så sakte og er så lite synlige at de knapt er merkbare før landskapet – over tid – har forandret karakter, som restene etter golfbanen. Andre ganger kjennetegnes landskapets temporalitet av flyktighet. Landskapets temporalitet har ulik takt og er tett sammenvevd med dyrkingsrelaterte praksiser, samt vær- og naturprosesser.

I hagerommet finnes det lite materielle strukturer som stabiliserer landskapet. Eneste bygningsmasse i hagen er to mindre redskapsboder, et toalett, et drivhus, noen trebenker og bord, samt en provisorisk vannstasjon bestående av to store plastdunker. Mangelen på større

bygninger eller infrastruktur av mer varig karakter, gjør landskapets temporaliteter mer framtreddende i dette hagerommet enn i en rekke andre offentlige og private byrom i Tromsø.

Landskapets temporalitet åpner for ulike fortolkninger og relasjoner til landskapet. Dyrkingsrelaterte aktiviteter i et temporært landskap former sosial interaksjon og har iboende potensialer for krysskulturelle *encounters* og *encounters* med det mer-enn-menneskelige. Dette legger grunnlag for et stort aktørmangfold og et mangfold av bruks-, bevegelses-, sanse- og læringspotensialer. Landskapets temporalitet får gjennom dette stor betydning for hvordan landskapet forstås, tas i bruk, erfares og verdsettes av ulike aktører. Et eksempel som illustrerer dette er sletten nedenfor parsellhagene: I løpet av dyrkingssesongen fylles arealet nedenfor parsellhagen og drivhuset gradvis med mer og mer viltvoksende blomster og ugress. Det vokser seg høyt før marka slås. Arealet har tilsynelatende primærfunksjon som transportåre for majoriteten av de som benytter området, enten det gjelder de som oppsøker hagerommet for å dyrke, holde på med birøkt, være på kurs, besøke arrangement, eller personer som går gjennom hagen på vei til eller fra tursti-nettverket i skogen ovenfor. Brukspotensialet for nedre del av hagerommet er imidlertid langt mer mangfoldig. Gjennom deltakende observasjon og intervju har jeg blitt kjent med et bredt spekter av sanse-, bevegelses- og brukspotensialer for dette området.

Om våren blir området base for et stort antall fugler. Graving i jorda, i forbindelse med at det blir laget renner og bed, skaper rik tilgang til mat for trekkfugler som akkurat har vendt tilbake til Tromsø, eller bruker området som mellomstasjon for sin videre reise nordover. Tilførsel av møkk til jorda tiltrekker seg insekter. Deler av det myldrende livet i molda kommer også til overflaten i nyvendt jord. Utover dyrkingssesongen hvor det plantes ut en rekke plantevekster blir dette også en rik kilde til mat for fugler. I skogen ovenfor Holt er det i tillegg et arboret, som er hekkeplass for fugler. På godværsdager med mye folk tilstede i parsellhagen er ikke fuglene til stede i like stor grad. De holder seg ved enga nedenfor eller andre steder. Når jeg har oppsøkt hagen på kveldene, og tilbrakt tid alene i parsellhagen, har fuglenes tilstedeværelse vært langt mer framtreddende. Store mengder fugler har vært i åkeren.

Den store enga rommer et bredt spekter av *sansespotensialer*. Stadig har jeg observert egne og andres barn lete seg fram til syregress og andre spiselige vekster i enga. Viltvoksende blomster har blitt plukket og satt sammen til blomsterkranser og buketter, eller blitt ingrediens for å lage mjødurtsaft. Engsoleie er blitt plukket og gnidd inn i ansiktet for å få gule barnekinn. Pinner, og andre ting som et barn har lagt fra seg, har blitt funnet av andre barn, og dermed blitt tatt med i helt nye former for lek. Slike adferdsspor skjules i gresset og oppdages ved tilfeldigheter gjennom frilek. Nederst i den ene ytterkanten av hagerommet, ved en

treklynge, befinner det seg en hytte, hvor noen trestammer utgjør vegger og bladverket blir tak. Et stort uregulert område som dette, gir mange *sansepotensialer*.

Enga gir også mange *bevegelsespotensialer*. Etter at gresset har blitt slått har jeg observert området bli brukt til å leke stiv heks, løpe med drage eller ulike former for ballspill. Jeg har også møtt hundeeiere som har brukt området til lek og trening av hunder. Ved intervju har jeg også blitt fortalt at enga er godt egnet til trening. En av deltakerne i Røde Kors hagegruppe, Nene, forteller om hvordan han bruker området: “*Vi kommer hit og trener her, for vi har stor plass. Vi trener for å bli i form, som å springe frem og tilbake og driver med sånn som kickboksing. Vi gjør forskjellig.*” I tillegg vokser det geitrams, mjødur og en rekke andre viltvoksende blomster i enga etterhvert som den vokser til. Dette gjør at området også deles med humler og bier.

I denne delen av analysen vil jeg inspirert av Tim Ingold undersøke koblinger mellom landskapsbegrepene *taskscape* og *dwelling* og landskapets temporaliteter og multiple rytmer, som folder seg ut i tid og rom (Ingold 1993). Dette vil jeg videre koble sammen med Doreen Masseys relasjonelle stedsperspektiver hvor hun ser på sted som *et møtested for ulike aktører, strukturer og relasjoner* som konstituerer hverandre i et komplekst og kontinuerlig samspill (Massey 2005, i Nyseth & Pløger 2015). Ved å koble sammen disse landskaps- og stedsperspektivene vil jeg undersøke hva som konstituerer hagerommet som sted og hvordan hagerommet som *taskscape* har vokst fram gjennom et stadig pågående kontinuerlig og komplekst samspill mellom landskap og dyrkingspraksiser, mellom natur og kultur, mellom mennesker og ikke-menneskelige livsformer, samt mellom landskapets materialitet og immaterielle relasjoner. I tråd med Massey (2005) vil jeg forsøke å vise hvordan hagerommet er et åpent, dynamisk og flytende sted som rommer et stort aktørmangfold og som bærer med seg stort reservoar av brukspotensialer, sansepotensialer, bevegelsespotensialer, læringspotensialer og sosiale potensialer. Ved å skrive fram disse potensialene ønsker jeg å synliggjøre hvordan ett og samme område brukes, verdsettes og fortolkes på veldig mange ulike måter.

Lydlandskap – Flyktige transformasjonsprosesser i hagerommet

Inspirert av Doreen Massey (2005) vil jeg nå løfte frem fire transformasjonsprosesser i hagerommet, hvor alle har sitt utspring i hagerommets lydlandskap. Jeg vil nå vise hvordan det flyktige, flytende og foranderlige som kjennetegner steder bærer med seg potensialer for tilknytnings- og fremmedgjøringsprosesser i hagerommet, som virker inn på relasjoner

mellom mennesker og mellom mennesker og sted (Massey 2005). Dette er også i tråd med Dan Swanton (2016) som argumenterer for at vital materialisme og det mer-enn-menneskelige i stor grad virker inn på om mennesker føler seg hjemme et sted eller ikke (Swanton 2016). Jeg er også inspirert av Sæter og Røe, som med utgangspunkt i Casey, undersøker tilknytnings-, identifiserings og differensieringsprosesser med utgangspunkt i kroppsminner (Røe & Sæter 2015). De forstår steder som noe som er dypt forankret i oss, og som noe vi bærer med oss som et flyttefølge hvor praksiser, erfaringer og minner spiller aktivt inn på hvordan vi fortolker nye steder og identifiserer oss med eller mot stedet (ibid). Jeg vil videre, med utgangspunkt i Wilson og Darling (2016), vise hvordan encounters med ulike lydlandskap bærer med seg potensialer for å transformere eller destabilisere menneske-sted relasjoner eller krysskulturelle relasjoner (Wilson & Darling 2016). Begge er viktige komponenter i integreringsprosesser.

En av deltakerne i dyrkingslaget, May Rita, er født og oppvokst i by i Norge. Vi møtes nede ved hennes parsell og snakker om det som vokser og gror i åkeren. Vi fortsetter å samtale mens vi vandrer rundt i hagen og velger etterhvert å sette oss på en benk i høydedraget over parsellhagen. Rett bak benken er skogen. Foran oss kan vi se utover hele hagerommet, og i forlengelsen av dette: Kvaløyfjellene og Sandnessundet i vest. Til tross for god oversikt over hele hagen, ser vi ikke at det befinner seg en grågåsflokk helt nederst i hagerommet. De er skjult i enga. Plutselig letter grågåsfløyen og på et øyeblikk fyller de himmelrommet over hagen. May Rita følger grågåsfløyen med blikket utover mot Kvaløysundet. Tydelig berørt sier hun: "Dette gir meg følelsen av å være hjemme."

Et flyktig møte med kaklende grågås skaper en nær og umiddelbar kontakt med landskapet, årstidene og migrasjonsruter til trekkfugler. Både lydlandskapet og det visuelle inntrykket av hagerommet transformeres i det oppmerksomheten trekkes oppover mot himmelrommet. Det åpner for kontakt med følelsen av å komme hjem – og for en fortelling om oppvekst og stedstilknytning. May Rita forteller om en oppvekst som byjente, men hvor hun i voksen alder etablerte seg sammen med mannen sin på et landlig sted. I nærheten av der de bodde var det et vernet våtmarksområde for fugler. Dette fuglereservatet var godt besøkt av ornitologer og fugleentusiaster. May Rita forteller at interessen for fuglene økte. Hun investerte i fuglebøker og kikkert, og involverte seg med andre fuglekikkere. Videre forteller hun om at de fikk seg høner, noe hun likte godt å stelle med. Med stor innlevelse skildrer hun nærkontakt med dyre- og fugleliv, og med natur. Disse tjue årene på dette stedet beskriver hun som de beste i sitt liv. May Rita forteller at både hun og ektemannen kjente på et sterkt vedvarende savn etter dette stedet da de etablerte seg i Tromsø. De savnet nærkontakten med

natur, fugle- og dyreliv. Da hun i 2018 kom til Holt Læringstun og begynte å stelle dyrene, oppdaget hun til sin store glede, at også byen kan invitere til nærkontakt med et rikt fugleliv:

“Da kom litt av de flokkene som hadde samlet seg på sensommeren og tidlig høst! Det være seg rødstilk og sandlo, heiloen... og det var flere! Gåser... det var store flokker borte på jordet her nedenfor fjøsen og i gresset! Jeg syntes det var så flott stemning! Da var jeg litt hjemme – jeg var litt ute på Kvaløya igjen – og det var en sånn *god* følelse! Mannen min var med og vi satt bare der og kosa oss. Fuglene spiste der – vi satt bare i ro mens de spiste – og så dro de.”

Fuglene May Rita hadde fulgt med på ved sitt tidligere hjemsted, fikk hun møte igjen på Holt. Muligheten til å kunne fristille seg fra byens puls – og erfare å være en del av rytmen og gjentakelsene som kjennetegner naturprosessene og trekkfuglenes migrasjonsruter, gjorde godt. Hun forteller at det har hatt stor betydning for trivsel og tilknytning til sitt nye hjemsted å ha dette stedet å dra til. Et flyktig øyeblikk som møte med grågåsflokken inviterte til, kan slik folde seg ut i tid og rom, og skape sammenheng, mening og kontakt, mellom et liv på landet og et liv i byen.

Transformasjon av lydlandskap og visuelt inntrykk av hagerommet, kan også oppstå med motsatt fortegn: Et fly dukker opp i luftrommet over hagen og transformerer lydlandskapet helt kontant. I løpet av et øyeblikk endres stedets karakter. Lydlandskapet, som ellers er preget av stillhet, fuglekvitter, summing av insekter og tidvis spredte menneskestemmer, erstattes av flymotordur. Det visuelle inntrykket av hagelandskapet endres også. Det store, åpne landskapet får et fokuspunkt øynene dras mot, enten en ser opp mot himmelen eller om øynene følger skyggen som flyet kaster ned i hagen – og som beveger seg raskt gjennom åker og eng. Landskapet blir en del av innfartsåren til flyplassen, et trafikalt knutepunkt i Nord-Norges største by; Tromsø. Påminnelsen om dette endrer atmosfæren og følelsen av å befinne seg på et skjermet og landlig sted. Flytrafikk kobler hagerommet på byens puls og klokkestyrt tid. Denne formen for transformasjonsprosesser av lydlandskapet – som flyet representerer – har blitt en del av intervjuer jeg har gjort i hagen. Lydbåndopptakeren fanger inn motorduren og former intervjuene. For en stund stopper samtale opp. Flere ganger har intervjuene sporet av. Fly og motordur har skapt brudd i samtale, ødelagt både fokus og flyt. Ved gjennomgang av samtale på lydbånd, blir det tydelig hvordan det tar tid før kvaliteten på samtale gjenopprettes.

På samme måte som en grågåsflokk og flymotordur, har også musikk transformative krefter. Endring i lydlandskapet har blant annet transformert hagerommet til en arena for dans. Iført gummistøvler og med moldrester på nevene, ble jeg invitert med på eritreisk dans. Deretter bachata, en dans med utspring i Den dominikanske republikk. Det oppstod spontant. Det å bli bedt om å slå på musikk var det som dro i gang dansen. Da Yosief lette fram eritreisk musikk på Spotify, befant det seg to barn i nærheten. De stod på bordet, like ved musikkspilleren. Yosief begynte å tulle med barna. Han inviterte de flere ganger med på å danse, noe de leende avsto. Siden jeg stod rett ved, og betraktet det hele, ble jeg den neste han utfordret. “Du gjør bare sånn”, henvendte Yosief seg til meg. Han demonstrerte skulderbevegelsene dansen sentrerte seg rundt. Jeg prøvde å gjøre det samme, uten større hell. På nytt viste han meg hvordan jeg skulle bevege skuldrene. Han smilte, danset med lukkede øyne med ryggen til de andre. Han sang på et fremmed språk. Noen få deltakere i dyrkingslaget var igjen i hagen. Nøene stod borte ved bålet sammen med to venner. Bålet glødet fortsatt. Wedeb, som hadde jobbet litt i egen åker, kommer etterhvert også bort til gruppen. Vi var ferdige med alt etterarbeidet etter Holt-festivalen. Festivaltekt, boder, grill, benker og bord som var satt opp til festivalen, var demontert og fraktet vekk. Området var ryddet, søppel sortert og kompostert. Vi hadde vært i hagen lenge og skulle snart hjem.

De andre blir etter hvert med å danse. Wedeb, som kommer fra samme land som Yosief, blir utfordret til å bli med slik at de er flere som kan vise hvordan det gjøres. Det blir også tatt initiativ til å danse bachata, en pardans. I klamme, tunge og litt for store gummistøvler prøver jeg å lære meg dansetrinnene. Bevegelsene er uvante. Det er trinn som skal læres, rytme som skal følges. Parsellhagen, som for to-tre timer siden var fylt av grønnsakssalg, quiz, matboder, potetoptaking og humlevandring, er nå transformert til en dansearena. Vi er nesten alene på området. Bare én stand gjenstår. Vikinglaget Straumeiyar er i full gang med å pakke ned standen sin. Kledt i ringbrynjer, lær, ull og vadmél pakker de ned buer, sverd, skjold, stridsøkser og andre middelalderske gjenstander. I sidesynet ser jeg gjentatte ganger vikingkledte skikkelser passere, mens vi danser. I løpet av de sju timene vi har vært her, har flyktige transformasjonsprosesser gitt hagerommet kvaliteter som parsellhage, festivalområde, vikingskole for barn og nå dansearena.

Musikk har også iboende potensialer til å bryte ned grenser og forskjellsproduserende kategorier. Det å spontant ta del i dans åpnet opp for å bli kjent med deler av hverandres tradisjoner og kulturuttrykk. Enda viktigere er det at dans kan destabilisere de etablerte rollene, som ofte kommer til uttrykk og reproduseres i krysskulturelle møter. Som del av majoritetsbefolkningen i Norge, behersker jeg både språket, de kulturelle kodene og

referansene. I Røde Kors hagegruppe har jeg og andre norskfødte deltakere ved ulike anledninger blitt spurt om hvordan ting fungerer i Norge. Det kan være ord, uttrykk eller systemkunnskap om institusjoner som etterspørres. Under dansen blir rollene snudd: Jeg er den som ikke kan. Der de andre mestrer det musikalske språket og dansen som uttrykksform, er det jeg og den andre norske som deltar i dansen, som er i en læringssituasjon. Det å veksle på å bli utfordret til å gå ut av egen komfortsone og egne mestringsarenaer, utvider rommet for å prøve og feile. Det øker både egen og andres toleranse for å bomme, enten det er norskkunnskapene som ikke strekker til for å formidle det en vil si, eller det handler om evnen til å følge takten og uvante bevegelser i en dans. Når vi tør å vise egen sårbarhet, blir vi mer synlige for hverandre. Dette kan gjør sårbarhet til en viktig ressurs som bygger gjensidig utviklende fellesskap. I dette hagerommet har det oppstått mange tilsvarende situasjoner, som styrker opplevelsen av tillit og erkjennelsen av at vi alle har noe å lære av hverandre.

Musikk har også iboende potensialer til å skape friksjon mellom deltakere i dyrkingsfellesskapet. Ved et annet arrangement, *Turmat fra hele verden*, stod den medbragte musikkspilleren inne i drivhuset nede ved parsellhagen. Siden det regnet kraftig, ble drivhuset brukt til å forberede mat til arrangementet. Grønnsaker ble kuttet opp, plastduker desinfisert og vasket, griller og gassflasker ble montert. Høy, rytmisk musikk strømmet ut av høyttaleren under arbeidet. Mannen som hadde tatt med musikkspilleren, fortalte at han var glad i musikk. Jeg syntes det var fengende musikk som ga fart til arbeidet. Grønnsaker skulle vaskes, beskjeder skulle formidles og urter skulle sankes fra åkeren. En rekke praktiske gjøremål gjorde at alle i hagerommet var i bevegelse. Dette gjorde at jeg ikke la merke til at musikken noen ganger forsvant, for så å komme tilbake igjen med full styrke. Først da en deltaker irritert ga uttrykk for at musikken opplevdes som støy, ble jeg gjort oppmerksom på det. Der musikk for én var en integrert del av det å være på en sosial møteplass, var det for en annen i dyrkingslaget direkte forstyrrende. Det stod i kontrast til forventningen om at stillhet og ro skulle være rammene rundt hagerommet. Dette resulterte i at musikken gjentatte ganger ble skrudd av og på. Lydlandskap og musikk ble slik gjenstand for forhandling i hagerommet. Når ulike forventninger til hva som skal inngå i lydlandskapet ikke artikuleres verbalt mellom de involverte partene, men kommuniseres gjennom en volumknapp, har dette potensialer til å skape friksjon og reprodusere eller forsterke forskjeller mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn.

Destabilisering av grenser og forskjellsproduserende kategorier

Jeg vil med utgangspunkt i Doreen Masseys (2005) stedsbegrep *throwntogetherness* undersøke hvordan *encounters* med vital materialisme bærer med seg potensialer for å transformere krysskulturelle relasjoner og destabilisere grenser og forskjellsproduserende kategorier. Ved hjelp av en fortelling vil jeg belyse hvordan omskiftelig værforhold og arbeid med en teltduk kan åpne opp for inkludering og aktivisering av en rekke deltakerkompetanser.

Raskt skiftende værforhold har ført til flyktige transformasjonsprosesser i hagerommet. Dette har resultert i at det etableres og fjernes romlige strukturer som to store festivaltelt i løpet av en lørdags formiddag. Omskiftelige værforhold har gjort det utfordrende å planlegge større utendørsarrangement i hagerommet. Dette var utgangspunktet for arrangementet *Turmat fra hele verden*. Det pøsregnet hele formiddagen. Først rett før arrangementsstart lysnet det endelig opp. Det var usikkerhet om hvorvidt klarværet ville holde seg og det ble bestemt at det skulle settes opp to store festivaltelt.

De første som dukker opp for å delta på arrangementet, blir spurt om å hjelpe til. Ingen av dem har satt opp telt før. Det har heller ikke noen fra *Røde Kors hagegruppe*, som er frivillige på arrangementet. Åtte personer involveres i å få den pyramideformede teltkonstruksjonen opp å stå. Vi holder i hver vår kant av den store, røde teltduken uten å komme nærmere målet: Å få et provisorisk tak over vår matlagingsstasjon. Ingen tar ledelsen og forsøket på å sette opp teltet har derfor ingen fremdrift. Midtstanga svaier fem meter opp i været og krever to personer for å holdes stabil. Det er fysisk tungt og jeg bytter plass med en med sterkere overarmer. Den stjerneformede teltduken har seks kanter som skal barduneres i bakken, men vi som holder i dem står for nært hverandre, for langt unna hverandre, vi strammer for mye og deretter for lite. Blikket til den eneste som har vært med å sette opp teltet før, er skrudd fast i den høye teltdukhimlingen. Oppdagelsen av noen rifter og småhull i teltduken etter sist det var i bruk, trekker oppmerksomheten vekk fra å lede an. Teltpluggene er akkurat ute av rekkevidde og må hentes ved en trebenk like ved. Det er god stemning. Latter. Blikk møtes under teltdukhimlingen. Ord utveksles. En av deltakerne som ble dratt inn i teltmonteringen, en for meg helt ukjent kvinne kledd i hijab, bryter entusiastisk ut: "Ah...! Jeg *vet*...!" Hun smiler stort og ser på meg: "Jeg kan matte". Hun fortsetter: "Jeg *vet* hvordan vi skal gjøre dette! Dette er jo geometri," forklarer hun og leder an gruppa: "Kan *du* gå litt den veien og du *ditt*?" Kort tid etter er teltet bardunert. *Turmat fra hele verden* står for tur.

Holt Læringstun kjennetegnes ved et stort kulturelt mangfold, og i denne fortellingen var de åtte personene som var involvert fra henholdsvis Haiti, Norge, Eritrea, Tyskland,

Marokko, Somalia, USA og Russland. Det var tilfeldig at det ble akkurat disse åtte som ble kastet sammen for å løse en utfordring: Å få tak over hodet til vår matstasjon. Fire av disse hadde jeg aldri sett før, men de hadde akkurat dukket opp for å delta på arrangementet. Vi ble kastet sammen på grunn av raske skiftninger i været som krevde strakstiltak. Hadde det ikke vært for at det ble oppdaget hull og smårifter i teltduken hadde teltet vært satt opp på et øyeblikk, fordi gruppen da ville fått klare instruksjoner på hva de skulle gjøre. Siden det ikke var noen der som hadde mulighet til å lede an ble vi alle nødt til å kommunisere med hverandre, og non-verbal kommunikasjon åpnet rommet for å bli kjent med hverandre gjennom latter, blikk og ord. Mangel på praktiske ferdigheter og erfaring i hvordan sette opp et stort festivaltelt muliggjorde koblinger til et felt som matte. På denne måten er Holt på mange måter som Massey beskriver et sted i *tilblivelse* og som en hendelse, en *event* (Massey 2005). Stedlige prosesser skaper behov for improvisasjon, samarbeid og kreativitet for å løse utfordringer som oppstår i dyrkingsfellesskapet. Stedet er aldri det samme, men skapes og omskapes gjennom værforhold, ideer, praksiser, erfaringer, materialitet og en rekke andre faktorer.

Ved arrangementet *Turmat fra hele verden* skaptes *encounters* mellom en tilfeldig sammensatt gruppe av besøkende, gitte naturbetingelser, vital materialitet, frivillige som har investert tid og krefter på å legge til rette for arrangementet og tilfeldig besøkende. Alt dette kastes sammen og *gjør* Holt, det skaper nye relasjoner og destabiliserer grenser og forskjellsproduserende kategorier; skillene mellom deltaker, leder og frivillig viskes ut. Dette er roller som kan opprettholde og forsterke forskjeller mellom mennesker med ulik sosiokulturell bakgrunn. Det kan fastholde et *vi* og et *de*. Videre kan slike roller reprodusere rollemønstre hvor leder og frivillige blir de ressurssterke med overskudd til å gi av sin kompetanse og omsorg, mens deltakere blir redusert til passive mottakere. I kavingen med teltduken ble behovet for flere typer kompetanse aktivert: Fysisk styrke, evne til å lede, relasjonell kompetanse, kreativitet og geometrikunnskap. Behov for å løse en praktisk arbeidsoppgave åpnet opp for improvisasjon og kreativitet. Raske skiftninger i værforhold bidro til flyktige transformasjonsprosesser i hagerommet og det Jean Hillier refererer til som *kreativ eksperimentering* i det romlige (Hillier 2005, i Nyseth & Pløger 2015:48). I løpet av noen timer ble det etablert romlige strukturer i hagerommet som i stor grad formet den sosiale interaksjonen også underveis i arrangementet. Hadde det vært godt vær den dagen hadde matstasjonene med sannsynlighet blitt spredt ut over et større område for å ha mer armslag under tilberedning av mat. Med teltduk som en fysisk innramming av matstasjonene ble Røde

Kors hagegruppe, idrettsrådet og andre aktører enige om å dele arealet. Dette gjorde at vi ble mye bedre kjent. De besøkende kom også tettere på både hverandre og oss under teltduken.

Landskapets temporaliteter skaper flytende grenser

Jeg vil nå utdype hvordan landskapets temporaliteter destabiliserer grenser og hvordan dette gjør at landskap og sted er noe vi gjennom en stadig pågående prosess er i dialog og forhandling med. Jeg vil også belyse hvordan natur- og værprosesser i en urban fellestorge bidrar til å gi mennesker med utenlandsk bakgrunn adgang til dyrkingsfellesskapet utenfor det etablerte formaliserte systemet.

På vinteren, når snøen legger seg som et hvitt dekke over parsellhagen, skjules spor etter dyrkingspraksiser i hagerommet. Alle disse hageflekkene, som gjennom dyrkingssesongen har blitt formet og farget til vidt forskjellige hageuttrykk, forsvinner under snøen. Grensene viskes vekk. Alle parsellene som på våren ble oppmålt og fordelt, føyes sammen til et stort og sammenhengende hvitt jorde. Kun et fåtall spinkle konstruksjoner og reisverk – noen trepinner og metallstenger – står igjen og danner gjenkjennelige punkter i det hvite landskapet. De markerer hvor et lite knippe parseller befinner seg. Disse innretningene som understøtter høytvoksende planter i dyrkingssesongen, blir beskjedne markører som viser at dette er et sted for dyrkingspraksiser. Det samme gjør drivhuset, blottet for tak og vegger. Bare metallrammen står igjen.

Hagerommet ved Holt Læringstun er et temporært landskap som destabiliserer grenser. I en urban fellestorge er grenser flytende. De settes kun for én sesong av gangen. Parsellene måles opp på nytt hver vår og inndeles i ulike størrelser basert på en rekke ulike vurderinger. Deretter fordeles de mellom ulike interessenter; enkeltpersoner, grupper, organisasjoner og institusjoner. Det er mange faktorer som spiller inn i fordelingsprosessen. Det følger forpliktelser med deltakelse i et dyrkingsfellesskap. Om noen av de som allerede er en del av dyrkingsfellesskapet ikke dyrker eller følger opp parsellen sin, vil det gjøres vurderinger om det er grunnlag for å beholde parsellen, eller om den skal overtas av andre. Noen av de som allerede er en del av dyrkingsfellesskapet melder inn ønsker om større eller mindre parsell enn året før. Samtidig står mange i kø for å få seg parsell. Størrelsen og inndeling av fellestorgene som Holt Læringstun drifter er heller ikke konstant, men endres fra år til år: Pågang fra interessenter, kapasitetsnivå, vurdering av behov for undervisningshager og en rekke andre vurderinger ligger til grunn for dette. I en urban fellestorge er grenser noe det *forhandles* om. Vinteren visker ut grensene, og hver vår tegnes parsellhagelandskapet opp

på nytt. Det representerer en ny start. Noen går ut av dyrkingsfellesskapet, andre kommer til, slik som Røde Kors hagegruppe gjorde i 2019.

Landskapets temporalitet gjør grenser flytende, og åpner for at nye deltakere kan finne veien inn i dyrkingsfellesskapet på ulike måter. Dette var tilfellet for Nène. Første gang han var her ble han dratt med av kjæresten til en av sine beste venner. Hun visste at han var interessert i dyrking, og han fikk se den nye parsellen som hun nettopp hadde overtatt sammen med flere kollegaer. Med bakgrunn fra dyrking av frukt og grønnsaker fra sitt hjemland, Haiti, kjente han at dette stedet og dyrkingsfellesskapet appellerte til han. Han tok kontakt med lederen ved Holt Læringstun og spurte om han kunne få bli med: “Hun sier at nei, vi har folk som står på venteliste, men det er lov å spørre. Du kan bli med til neste år.” Han likte seg godt i hagerommet og kom tilbake, selv om han ikke fikk tildelt egen parsell. Neste gang han besøkte Holt hadde han med seg en venn. Sammen fant de noen jordbærplanter som noen hadde kastet. Nène syntes de så alt for bra ut til å bli kastet og ønsket å bruke dem. De kom i snakk med en dame i dyrkingsfellesskapet som var der samtidig som dem. Siden hun ikke hadde så god tid til å stelle i egen parsell denne sesongen, kom de i fellesskap frem til det de opplevde som en vinn-vinn-situasjon. Hun åpnet opp for å dele litt av sin parsell med dem, mot at Nène kunne hjelpe til med å vanne og luke i løpet av sesongen. Til gjengjeld skulle han få bli med på å høste av avlingen. Det å tilbringe tid i hagerommet åpner opp for et nytt møte med lederen for Holt Læringstun. Denne gangen har situasjonen endret seg:

“Hun kommer og sier at hun har en plass som hun har tenkt at Røde Kors kan bruke. Vi bruker den ikke nå, sier hun. Så vi kan plante der og dele med dem. Så jeg sier: Ingen problem! Samme dag vi fikk til å begynne å jobbe – og dagen etterpå vi planter alt og fikser alt.”

Med innpass i hagen og åkerareal som skal fylles med planter, går Nène i gang med utplantingen. Han arbeider raskt og har godt håndlag med planter. Det merkes at han har dyrkingserfaring fra før. I tillegg til stor arbeidskapasitet og motivasjon, mobiliserer han en rekke venner og bekjente til å bistå han i arbeidet. Ved flere anledninger har jeg sett Nène i aksjon i hagen, i full gang med praktiske demonstrasjoner av ulike deler av dyrkingsarbeidet. Deretter delegerer han oppgaver til de han har med seg. På spørsmål om hvor mange han har hatt med seg til Holt Læringstun, gjør han en rask opptelling. Han anslår at han har dratt med seg rundt femten stykker som aldri har vært her før. Nène legger vekt på de positive sidene

ved å komme seg ut i friluft – og til et sted som Holt Læringstun. Han forteller om forrige gang han var her og hadde tatt med seg en venninne:

“Du husker sist vi var her? Da hadde jeg med en venninne som kommer fra Colombia. Hun var hjemme og følte seg kjedelig. Jeg sa: *kom og bli med! Når du kommer dit skal du kose deg!* Hun kommer og er med på alt med meg. Jeg hjelper folk å bli glad. Det betyr mye for meg.”

Sammen står vi og ser på skiltet ved parsellen han og vennen hans har gitt navnet *Allegría*. Han forteller at skiltet er laget av kameraten som var med på å etablere parsellen sammen med han. Navnet betyr glede: “For det er det denne hagen gjør med folk,” forteller Nène.

Grenser i en urban fellestage er flytende. For Nène åpnet det seg en mulighet for å bli med i dyrkingsfellesskapet, selv om beskjedne i utgangspunktet var at det ikke var plass før til neste år. Det er mange faktorer som spiller inn: Røde Kors hagegruppe hadde vokst seg så stor at det var et ønske om mer areal. Samtidig hastet det å få priklingene plantet ut. Det av priklinger som hadde blitt reservert innad i dyrkingslaget var hentet ut. Det hadde allerede vært åpent hagesalg hvor byens befolkning var invitert inn for å kjøpe. De resterende priklingene stod i fare for å bli ødelagt dersom de ikke ble tatt i bruk raskt. Samtidig var det ingen i dyrkingslaget som hadde tid eller kapasitet akkurat da til å gjøre selve utplantingsjobben. Nene var tilgjengelig og hadde lyst til å gjøre jobben. Dette ble hans vei inn i dyrkingsfellesskapet.

Landskapets temporalitet: Ulike fortolkninger og relasjoner til hagerommet

Med kroppsfenomenologi og landskapsbegrepet *dwelling* som inngang vil jeg nå undersøke hvordan landskapets temporaliteter åpner for ulike fortolkninger og relasjoner til hagerommet. I denne delen henter jeg inspirasjon fra både Ingold (1993), Casey (2001) og Merleau-Ponty (1962).

Det er ikke bare grensene *mellom* parsellene som viskes vekk når det er vinter. Grensene mellom hagerommet og verden utenfor endres også. De blir porøse. Den lange rekken av trær med frodige, grønne trekroner danner en følelse av yttervegg rundt hagerommet i dyrkingssesongen. Uten bladverk på trærne kommer verden utenfor inn. Bilene som trafikkerer Holtvegen blir godt opplyste, bevegelige fokuspunkt som oppmerksomheten dras mot. Det er ingen andre lyder eller lyskilder her når jeg oppsøker hagerommet denne

ettermiddagen, i begynnelsen av februar 2020. Dette vinterlandskapet står i skarp kontrast til fuglekvitter og humlesurr, alle fargene, luktene, smakene. Menneskene. Luktene av fuktig jord, gummistøvler, blomster, urter og den stramme lukten av hønsegjødsel; alt dette som *gjør* Holt Læringstun. Det er ingen fotspor verken oppover eller nedover i hagen.

Parkeringsplassen i tilknytning til hagen, er forsvunnet. I dens sted har det dannet seg en massiv brøytekant langs hele Holtvegen. Vinteren har trukket opp en ny grense.

Når jeg står her og tar inn landskapet, som er transformert til noe helt annet enn hagen i dyrkingssesongen, gir Merleau-Pontys landskapsforståelse gjenklang: *“Landskap er ikke så mye et objekt, men mer hjemlandet til våre tanker.”* (Merleau-Ponty 1962 i Ingold 1993:171) Mens jeg står her med snø til langt opp etter leggene, fremkalles landskapet et halvt år i forveien, for mitt indre bilde. Jeg tenker på når yngstedatteren min tilbydde meg jordtøfler og jeg barbeint fikk pakket mold rundt føttene mens jeg luket ugress. Tanken på dette setter seg i kroppen, i form av å åpne pusten. Det var så varmt og fint vær den dagen. Sanseintrykkene kommer tilbake igjen. Jeg husker en samtale jeg hadde med noen i hagerommet. Deretter kommer et annet bilde: De vakre blomstene som ble plukket og som gjorde den lange rekka med trebord festfin. Alt det oransje og blå, som satte stemning for et felles måltid av det vi høstet på Røde Kors-parsellen en varm høstdag. Jeg tenker på bæring av redskaper og vann til og fra parsellene, utstyr som hentes på felleskjøkkenet og pakkes inn og ut av bil. Deretter tenker jeg på styrtregn og forberedelser til et større arrangement. Alle disse bildene som popper opp, er små fragmenter av opplevelser som er knyttet til Holt Læringstun og akkurat dette landskapet. De er alle knyttet til dyrkingspraksiser. Utenfor ser alt annerledes ut. Nå, en snørik vinterdag i februar, er hagerommet redusert til en opptråkket sti som går tvers gjennom hagen og kobler hagerommet til en vinterturløype. Igjen gir Merleau-Pontys ord resonans: *“Landskapet er, kort sagt, ikke en totalitet som du eller noen andre kan se på, det er heller i verden vi står og tar inn en utsikt i våre omgivelser.”* (Merleau-Ponty 1962 i Ingold 1993:171).

Encounters med landskapets materialitet

Jeg vil også i denne delen belyse hvordan landskapets materialitet åpner opp for ulike fortolkninger og relasjoner til landskapet, med utgangspunkt i kroppsminner. Fokuset for denne fortellingen er hvordan encounters bærer med seg potensialer for å synliggjøre forskjeller mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn. Jeg tar her utgangspunkt i Wilson

og Darlings forståelse av encounters som *uventet eksponering av forskjeller situert i personlige historier* (Wilson & Darling 2016:11).

Etter endt arbeidsøkt i parsellhagen kom Maryam fra Røde Kors hagegruppe bort til meg. Bussen hun skulle ta rakk hun ikke. Derfor ville hun ha hjelp til å finne andre bussruter. Familien min skulle samme vei og jeg tilbydde henne derfor skyss hjem. Mannen min og ungene hadde god fart ned til parkeringsplassen, mens jeg og Maryam ruslet rolig nedover fra parsellhagene. Strekningen har jeg gått utallige ganger de siste par årene, men for denne deltakeren var det for første gang.

“*Jeg ikke liker dette gress,*” sa hun til meg da vi begynte å bevege oss fra stinettverket som binder sammen parsellhagene og over til uslådd mark. Jeg betraktet skotøyet hennes. I likhet med mange av deltakerne var skotøyet uegnet for Holt. Det var derfor investert prosjektmidler fra Holt Læringstun i innkjøpte støvler som kunne hentes fra redskapsboden før hver arbeidsøkt. Sommerlette sko risikerer fort å bli skitne eller våte, men akkurat denne dagen var det strålende sommervær og helt tørt i gresset. Likevel gjentok hun det flere ganger, med økende intensitet: “*Jeg ikke liker dette gress.*” Hun grep meg i armen og begynte å gå tettere inntil meg. Arm i arm gikk vi videre uten så mange ord. Innimellom stoppet hun litt opp, så seg litt rundt før hun fortsatte. Jeg betraktet også området nedenfor parsellhagene. Jeg liker så godt denne store, åpne enga fullt av viltvoksende plantevekster. En lang rekke trær rammer inn parsellhagen og danner yttervegger om hagerommet. Bare en liten åpning mellom trærne helt nederst danner passasje det siste partiet frem til parkeringsplassen. Rett før en kommer til den lille stien, tetner vegetasjonen til. Store bjørketrekroner med massivt bladverk rager over oss og ugress når høyt oppetter hoftene. Dette gjorde at jeg kjente meg favnet inn og omsluttet av landskapet. Denne dagen var det ekstra fint her: Solen skinte på bladverket og ga et vakkert skyggespill på bakken. Sammen med et mildt vinddrag i lufta skapte det bevegelse i bladverket. Jeg stod og betraktet alt dette, men ble med ett dratt ut av hagefortryllelsen: “*I mitt land noen slanger MYE slange! Andre slanger lite slange.*” Hun holdt seg tett inntil meg og pekte mot de høye plantevekstene og bekken foran oss. “*Jeg er redd!*” sa hun og møtte blikket mitt. Først da gikk det opp for meg at vi erfarte landskapet helt forskjellig. Der landskapet framkalte en nostalgisk gjenklang av barndommens hagefortryllelse for meg, opplevde hun et truende og uoversiktlig naturlandskap. Der dette førte meg tilbake til besteforeldrene mine sin handvogn på vei opp til torvdammene og benken hvor vi hadde fast rasteplass og spiste medbrakt nistepakke; trigget dette hos henne redsel for giftige krypdyr. Først da hun uttrykte med ord at hun var redd, ble

jeg i stand til å møte henne med omsorg og empati. Videre fortalte at det i Nord-Norge ikke finnes farlige krypdyr fordi det er for kaldt her. Hun lo. Da liker jeg Tromsø.

I denne fortellingen har jeg forsøkt å belyse hvordan *encounters* med et hagelandskap gir helt ulike konnotasjoner og hvordan dette handler om at vi bærer med oss steder i form av kroppsminner. *Encounters* med kroppsminner, bærer med seg potensialer til å opprettholde eller forsterke forskjeller mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn. Dette fordi kroppsminner i mange krysskulturelle *encounters* ikke blir artikulert, selv om de kan innebære sterke reaksjoner oss en eller flere av de involverte. Vår persepsjon formes og farges av tidligere erfaringer, forestillinger og kunnskap om steder og landskap, oss selv og de vi er sammen med. Mitt øyeblikk av hagefortryllelse ga meg lyttebarrierer og stengte for forståelsen for at et sted kan erfares på andre måter. Alle mine gode barndomsminner fra lignende hage-, skogs- og åkerlandskap gjorde at jeg ikke fanget opp intensiteten i hennes emosjonsuttrykk. Min forforståelse av at det å ikke like å gå i gress handlet om *skotøy*, bidro også til at jeg feiltolket hennes kroppsspråk og uttrykksmåte for å formidle at hun var redd. I tillegg var jeg på vei hjem, både fysisk og mentalt. Det hadde vært en lang økt på Holt. Jeg var både sliten, sulten og den lille vandringen ned mot parkeringsplassen tenkte jeg kun på som en transportetappe. For meg ble dette en viktig skolering i å utvikle kultursensitivitet som forsker – og ikke minst en påminnelse om at de viktigste øyeblikkene som definerer et forskningsprosjekt kan finnes i mellomrommene eller overgangene før, mellom eller etter deltakende observasjon. *Encounters* med dette hagelandskapet bar også med seg potensialer for å omfortolke relasjoner til hagen, samt transformere krysskulturelle relasjoner. *Encounters* med forskjeller gjør steder vi bærer med oss, våre praksiser, erfaringer og minner, relevant. *Encounters* har gjennom dette også relasjonsskapende og transformerende potensialer.

Del 3: Encounters med det mer-enn-menneskelige og vital materialisme

Ved hjelp av en fortelling vil jeg nå undersøke hvordan dyrkingspraksiser bærer med seg muligheter for at en løst sammensatt gruppe mennesker utvikler seg til å bli et arbeidsfellesskap, deretter et sosialt fellesskap. Det starter med mold. Arbeid med mold utvikler en nær ordløs kommunikasjon og arbeidsrytme, før et barn kommer til og bringer leken i gruppa – og med dette åpner opp for utforskning av hverandres navn, tale- og skriftspråk. Det oppstår spontant. Jord transformeres til en snøball, deretter blir jord transformert til ord. Den uformelle rammen og mangelen på penn og papir åpner opp for

improvisasjon: Å skrive i jord. Deretter på en tom plastsekk. *Encounters* med jord åpner opp for spontanitet, kreativitet og improvisasjon.

Å skrive ord i jord

Varm, fuktig luft slår mot oss i det vi går inn i drivhuset. Det er første gang vi møtes som hagegruppe. Etter en kort hilserunde stilner praten raskt og vi begynner å vandre mellom de smale drivhusbenkene. På alle ledige flater står plantebrett med grønne spirer. Om tre måneder skal de plantes ut i parsellhagen, men enn så lenge er de bare noen få centimeter høye og vanskelig å skille fra hverandre. Plantenavnene markert på små trepinner, gir ikke gjenklang hos alle. Mobiler dras fram. Plantenavn googles, bilder vises frem og diskuteres. Flere fra hagegruppa bøyer seg godt framover, drar inn lukta av spirene. De nikker og smiler.

Lederen av *Holt Læringstun* gir vår nyetablerte hagegruppe en praktisk demonstrasjon av arbeidsoppgavene: Så frø, prikke planter og bearbeide jord. Et stort kar hentes frem og femti-liters sekker med jord fylles i. Syv av deltakerne samles til felles innsats rundt karet. Uten så mange ord finner vi en rytme i arbeidet: Fjorten hender pløyer ned i jorda, smuldrer klumper, plukker ut pinner. For å bedre jordkvaliteten tilsettes fuktighetsbevarende små kuler og vann. Når molda får riktig konsistens fylles plantebrettene til jordkaret er tømt. Deretter startes prosessen på nytt.

Datteren min, som på egen hånd har utforsket drivhuset, kommer bort til jordkaret. Seksåringen begraver armene helt ned til albueene før hun løfter opp en neve jord og lar den renne mellom fingrene. Omgitt av så mange nye, fremmede mennesker blir hun stille. Hun ser ned og unnlater å svare når de andre deltakerne henvender seg til henne. Hennes nærvær bidrar likevel til å skape kontakt mellom alle som blander jord. Tempoet i arbeidet går ned. Det kommer små kommentarer både til – og om – henne. Det utveksles blikk og små smil. En mann på 30 år, tar initiativ til kontakt. Abdi former en klump av jord – løfter den opp og mot henne – og spør spøkefullt: “Skal vi kaste snøball?” Hedda smiler, men vender blikket raskt ned i jordkaret igjen uten å svare. En annen spør seksåringen hva hun heter. Selv om hun ikke svarer, setter det i gang en navnerunde rundt jordkaret. En ung kvinne fra Eritrea har et konsonantrikt navn. Mitt forsøk på å uttale det riktig utløser latter. Yarusalem rister på hodet og ser på meg mens hun sakte klapper fram fire stavelser i navnet sitt: Ya-ru-sa-lem. Hedda, som frem til da ikke har sagt noe, responderer umiddelbart. Hun klapper navnet sitt tilbake. Dette har hun lært i barnehagen. Blikket møtes og de smiler til hverandre.

Utforskningen av navn tar en ny vending. Abdi skriver navnet sitt på kanten av jordkaret. I mangel på penn og papir lar han fingeren forme bokstaver av jord. Hedda skriver sitt navn ved siden av. Oppmerksomt følger alle rundt jordkaret med. En i gruppa finner fram en kulepenn og utforskningen av navn og språk fortsettes på en tom, hvit plastsekk. Yarusalem følger opp med å skrive Hedda på sitt språk, tigrinja. Det blir kun to bokstaver. Dette blir ikke akseptert av seksåringen. “Jeg skal ha *fem* bokstaver, ikke to”, sier hun. Yarusalem svarer spørrende blick fra flere med å klappe stavelene i Heddas navn: *He – da*. På tigrinja blir stavelene i navnene trukket sammen, forklarer hun. Hver konsonant og vokal sammenfattes i hver sin bokstav. Det snaue navnetrekket på tigrinja gir nå mening. Med utspring i navnene begynner en diskusjon om alfabetene og måten bokstavene skrives på. Abdi forteller at det er vanlig med to språk i hans land; arabisk og somali. Navnet hans ser helt forskjellig ut på de to skriftspråkene. På somali skrives navnet hans forbløffende likt norsk. Flere trekkes inn i praten og vi kommer fram til at både norsk og somali springer ut av samme språkstamme; latin. Arabisk derimot skrives motsatt vei, bokstavene ser helt annerledes ut. Vi finner ikke likhetstrekk her.

I denne fortellingen har jeg forsøkt å skrive fram hvordan *encounters* med jord åpner opp for spontanitet, kreativitet og improvisasjon og gjennom dette bærer med seg potensialer for å utvikle nye krysskulturelle relasjoner. Mange av deltakerne i Røde Kors Hagegruppe kjente ikke hverandre fra før, men fikk kontakt gjennom arbeidet med molda. *Encounters* med mold bidro til å omforme sosial interaksjon i en nyetablert hagegruppe. Videre skapte *encounters* med mold økt interesse og forståelse for hva som er felles og hva som er forskjellig i vår kulturelle bakgrunn.

Encounters med kaffebrut og peppermynte

Det mer-enn-menneskelige og vital materialisme bringer inn en rekke kvaliteter i en urban felleshage som i liten grad artikuleres, men som er av stor betydning for hagens potensialer som integreringsarena. Inspirert av Swanton (2016) og Wilson og Darling (2016) vil jeg nå undersøke hvordan det ikke bare er sosial interaksjon som virker inn på krysskulturelle møter, men hvordan *encounters* med *det-mer-enn-menneskelige* kan ha relasjonsskapende potensialer. I den neste fortellingen vil jeg løfte fram hvordan et uventet, tilfeldig og overraskende møte med kaffebrut og peppermynte har potensialer til å skape nye forbindelser mellom steder en har tilknytning til, samtidig som det skaper nye forbindelser mellom deltakere i dyrkingsfellesskapet.

Til tross for god arbeidsinnsats fra alle som deltar i hagegruppen merkes det på håndlaget hvem som har erfaring fra dyrkingspraksiser før de ble med i Røde Kors hagegruppe og hvem som er nybegynnere. Dagens arbeidsøkt består i å forme render og bed i jorda, så frø og plante ut alle priklingene vi har med. En av de eldste og mest erfarne i gruppa er en vestafrikansk kvinne, Shishay. Hun stopper sjelden opp for å strekke ryggen, ta pause eller for å prate underveis i arbeidet. Shishay jobber uavbrutt med krafsen, med mer kraft enn hva den spedbygde kroppen skulle tilsi. Selv lirker jeg løs priklinger fra et plantebrett. Jeg bemerker at hun jobber raskt og spør om hun har erfaring fra slikt arbeid. Shishay, som til nå har stått lett foroverbøyd, stopper bevegelsen med krafsen, reiser seg opp og møter blikket mitt. Hun smiler og tørker svetten av nakken med den ene hånden. Shishay forteller at dette er arbeid hun er vant til, og selv om det er tungt liker hun det godt. Hun er godt i gang med å fortelle om gården i sitt hjemland, hvor de hadde dyr og dyrket grønnsaker, da en godt voksen dame rigger seg klar for en arbeidsøkt på naboparsellen. Vi hilser på hverandre og kommer raskt inn i en prat om hagearbeid. Vår nye nabo forteller at dette er første gang hun er der i år. Målet med dagens arbeidsøkt er å forberede molda for utplanting. Selv om Shishay ikke sier noe kjenner jeg hennes nærvær i samtalen. Blikket hennes er festet på den norske kvinnen og hun nikker oppmerksomt til det vår nabo forteller.

Vårt nye bekjentskap trekker av den svarte presenningen mens vi blir stående å se på. Vårt nye bekjentskap forteller at den har ligget der siden forrige innhøsting for å forhindre fremvekst av ugress. Når presenningen fjernes ser vi at det allerede har vokst fram mange små grønne plantevekster i åkeren hennes. Etter å ha undersøkt de spedede plantene som har overlevd vinteren, konstaterer hun at det er peppermynte. Kvinnen bemerker at de har spredt seg godt og blitt mange flere enn hun trenger. "Vil dere ha noen?" spør hun. Vi bekrefter at vi er interesserte og setter oss på huk for å studere de små spirene nærmere. Godt foroverbøyd utforsker vi peppermynten. Jeg og Shishay oppdager en svart grøtlignende masse liggende på toppen av jorda. Jeg klarer ikke å identifisere hva det er, peker og spør vår nye nabo. "Det er kaffegrut," svarer hun og viser fram en medbrakt boks med gamle kaffegrutrestes. Med ett trer Shishay fram og blir en aktiv del av samtalen: "Sånn gjør vi også i Eritrea," utbryter hun engasjert. Vår nabo forteller at hun bruker det til å gjødsle med. Shishay nikker og smiler: "Vi også." Lederen for dyrkingslaget, Ute Vogel, kommer bort til oss og blir en del av samtalen. Hun nikker og bekrefter at dette er vanlig også i Tyskland, hennes hjemland. Samtalen vender over på andre ting og etter en kort prat vender vi tilbake til arbeidet i åkeren, hver på vår kant.

Når vi avslutter dagens arbeidsøkt kommer Shishay bort til meg, trekker fram mobilen og viser meg bilder av hennes døtre og barnebarn. Hun peker og ramser opp navnene deres

etter tur. Jeg får vite at de bor i et av nabolandene til Eritrea. Hun forteller at det bare er en av døtrene som ble med til Norge. De bor sammen, ikke langt unna parsellhagen. Når de norske ordene ikke strekker til, får hun hjelp av en annen fra samme land. Datteren, som også er med i Røde Kors hagegruppe skryter av moren sin og sier at hun lærer norsk raskere enn henne selv. De ler. Deretter viser hun meg video av kvinner ikledd det eritreiske flaggets farger. De danser.

I en arktisk parsellhage er det uforutsigbart hva en finner under presenningen, når snøen smelter bort og det gjøres klart for ny dyrkingssesong. Naturens skapende krefter er vanskelig å forutsi. Noen ganger har det vært lange vintre, andre ganger ekstra kaldt, eller blitt frost igjen etter at telen har sluppet tak i jorda. Det er derfor vanskelig å vite hvilket utgangspunkt en har ved sesongstart. Peppermynte er en nokså robust urt som kan være flerårig i en arktisk parsellhage, i tillegg kan det spre seg. Andre ganger tar vinteren knekken på den. Slike uforutsigbare naturprosesser bærer med seg elementer av spenning og overraskelse. Dette trigger nysgjerrighet og åpner opp for at deltakere i dyrkingslaget som tilfeldigvis finner sammen ved å være der samtidig, kan dele slike umiddelbare opplevelser med hverandre. Det oppstår spontant. Overskudd av planter er ferskvare og en rekke ganger har jeg erfart at dette bidrar til en delingskultur blant deltakerne i dyrkingsfellesskapet, uavhengig av om deltakerne kjenner hverandre fra før. Med begrenset dyrkingsareal på parsellene, er det ofte ikke plass til ikke-planlagt vekst. Planter blir derfor en ressurs som kan gis bort. Det å dele opplevelsen av hva som befinner seg under teltduken og få tilbud om friske urter som kan plantes ut, åpner for tillit og kontakt mellom fremmede. Videre åpnet det å oppdage felles dyrkingspraksiser som bruk av kaffegrut som gjødsel, for nye forbindelser mellom Eritrea, Norge og Tyskland. Til tross for helt forskjellige klima og utgangspunkt for å dyrke fram grønnsaker, åpner dyrkingspraksiser i en urban fellehage for å oppdage hva som er felles.

Samtlige av informantene som har fluktbakgrunn, har trukket fram at det er veldig kaldt i Tromsø, lang vinter og at landskapet erfares veldig forskjellig fra sitt hjemland. Mange har gitt uttrykk for at de savner hjemlandet. Det å gi *det-mer-enn-menneskelige* aktørstatus, åpner opp for muligheten til å oppdage små, men viktige bidrag til identifiserings- og tilknytningsprosesser til et landskap som på mange måter erfares som fremmed.

Encounters med det *mer-enn-menneskelige* og *vital materialisme* kan være en fruktbar inngang til å oppdage viktige sider ved hva som skaper en følelse av stedstilknytning for mennesker med flukterfaring, som ikke selv har valgt å bo i Tromsø, men fått tildelt byen som bosettings-kommune. Gjenkjennbare bevegelser som det rytmiske arbeidet med en krafse,

eller synet av kaffegrut brukt som gjødsel i en arktisk åker, kan aktivere kroppsliggjorte minner og gi et fremmed sted mer hjemlig karakter. Dyrkingspraksiser kan slik skape meningsfulle forbindelser mellom steder og bidra til gode opplevelser og styrke opplevelser av å høre til.

Et annet *encounters* med *det mer-enn-menneskelige* som kan belyse menneskers identifiserings- og tilknytningsprosesser i tråd med Caseys stedsfilosofi (2011) er da det ble oppdaget en meitemark i åkeren. Datteren min var med på arbeidsøkten i Røde Kors hagegruppes parsell, og løftet meitemarken opp slik at resten av deltakerne kunne få se den. Den feite meitemarken buktet seg rundt i håndflaten hennes. Fornøyd meddelte hun at hun skulle lage et meitemarkhotell den kunne bo i. Maryam skvatt til ved synet av meitemarken og utbrøt at dette var det ekleste hun hadde sett. Både med ord og kroppsspråk ga hun uttrykk for at hun syntes meitemarken var ekkel. Hun rygget bakover, løftet armene opp mot ansiktet og skar en grimase. Hun fulgte opp med å si at hun kom til å få mareritt av den når det ble natt. Shishay og Yosief utvekslet blikk, og jeg hørte kommentaren “God jord!” De nikkete til hverandre før de trakk på smilebåndet, humret litt og så bort på Maryam. En av de andre deltakerne påpekte at det kun er en meitemark, og at den ikke er farlig. Maryam svarte at hun har bodd i storby hele livet, og at det å jobbe i en åker er helt fremmed for henne.

Encounters med en meitemark åpner opp for både identifiserings- og differensieringsprosesser i hagen. Disse prosessene skaper oss-og-dem skillelinjer mellom deltakerne i hagegruppen. Det blir et innforstått fellesskap mellom de som har erfaring og er vant til å jobbe med jorden. Det binder de tettere sammen ved å synliggjøre felles referanser. Videre skaper det rom for å se det humoristiske i en situasjon. Maryam var ikke den eneste i hagen med lite eller ingen dyrkingserfaring fra før. På tvers av flere kontinent skaper mangel på elementære dyrkingserfaringer kontaktpunkter og gjør at de oppdager felles referanser med utgangspunkt i levd erfaring fra storbyliv. Slike stedlige identifiserings- og differensieringsprosesser – med eller mot steder – åpner opp for å utforske hva som er felles og hva som er forskjellig, og danner utgangspunkt for en rekke samtaler i hagegruppen. På denne måten kan noe som fremstår som så smått og ubetydelig, som encounters med en meitemark, bære med seg potensialer til å transformere krysskulturelle relasjoner. Grensene som tegnes opp og etablerer et oss og et dem er flytende, og har i noen tilfeller handlet om distinksjonen mellom by og land. Andre ganger er det identitetsmarkører som klasse, etnisitet, religion, språk eller kjønn som gjøres gjeldende. Dette resonerer godt med Wilson og Darlings (2016) forståelse av encounters som uventet eksponering av forskjeller.

Tilstander av unntak mobiliserer fellesskap og deltakerkompetanser

Premisset og rammene for deltakelse i et arktisk, økologisk og urbant dyrkingsfellesskap preges av at alt må gjøres i løpet av en kort, intens og uforutsigbar dyrkingssesong. Snøen kan dekke parsellhagen helt frem til slutten av mai, og i juni måned kan det fortsatt komme netter med frost. Mangel på stabilitet og forutsigbarhet kjennetegner dyrkingsprosesser i en arktisk klimasone. Dette bidrar til mange samtaler og diskusjoner om hvordan en kan optimalisere dyrkingsprosessen. Alle i dyrkingslaget står overfor de samme dilemmaene: Jo tidligere det blir plantet ut, jo større er sjansen for plantene får vokse seg store og robuste – og med det gi en rik avling på høsten. Tidlig utplanting innebærer imidlertid økt risiko for å få hele avlingen ødelagt av frost. Meteorologiske prognoser og erfaringsbasert kunnskap deles og diskuteres. Ulike strategier velges. Dette gjør det mulig å følge ulike utviklingsløp gjennom dyrkingssesongen og dermed lærer mer som gjør en bedre rustet til å treffe riktige beslutninger neste dyrkingssesong.

Det er imidlertid ikke gitt at de som får store komparative fortrinn med riktig timing for utplanting er de som ender opp med best avling på høsten. Uforutsigbare vær- og naturprosesser kan gjennom hele dyrkingssesongen virke inn på dyrkingsprosessene i hagerommet og destabilisere hvem som lykkes og hvem som får deler av avlingen ødelagt. Dette var tilfelle for dyrkingssesongen 2019. En varm og tidlig vår ga gode vekstbetingelser for de som satser på tidlig utplanting, som raskt fikk et solid forsprang. Deretter kom det vinder fra Russland som tok med seg store mengder kålmøll. Kålmøllen livnærer seg i stor grad på ulike kålvekster. Dette er en grønnsakstypene som vokser best i vår arktiske parsellhage og utgjør derfor en stor andel av det som dyrkes på Holt. Kålmøll formerer seg raskt og kan potensielt forårsake store ødeleggelser. Senere i dyrkingssesongen ble det lang tids tørke, hvor bekken som utgjør vannkilden for dyrkingslaget tørket inn og skapte vannkrise. Slike uforutsigbare natur- og værprosesser skaper med ujevne mellomrom tilstander av unntak i hagerommet. Dette skaper et gjensidig avhengighetsforhold mellom deltakerne i dyrkingsfellesskapet, som i fellesskap må prøve å løse utfordringen. Jeg vil nå ved hjelp av en fortelling vise hvordan *encounters* med kålmøll kan destabilisere grenser og forskjellsproduserende kategorier i hagen, samt belyse hvordan forhandlinger med skadedyr kan bidra til mobilisering av fellesskap og ulike deltakerkompetanser i hagen.

Vi nærmer oss slutten av en vellykket arbeidsøkt. Dette er andre gangen vi møtes for å plante ut priklinger. Rundt hele ytterkanten av parsellen har vi plantet ut blomster som rammer inn hele parsellen. “Det kommer til å bli skikkelig fint når de vokser seg store og

begynner å blomstre”, sier en av deltakerne. Fornøyde blir et knippe av oss stående og betrakte hagen. “Gleder meg til vi kan lage mat av alt dette”, legger en annen til. Vi diskuterer hvor lang tid det vil ta før plantene er høstingsklare. Det som gjenstår er bare å vanne og legge vekstduk over deler av parsellen. I luften surrer store mengder med kålmøll. Flere i dyrkingslaget har vært innom parsellen vår og advart oss om dem. Lederen for Holt Læringstun peker på kålmøllsvermene som svirrer over plantene. Hun rister oppgitt på hodet. “Dette er ikke bra,” sier hun. Hun bøyer seg ned over en plante og peker på undersiden av bladene. “Kålmøllen legger egg her.” Hun forteller at kålmøllen i stor grad livnærer seg av ulike typer kålplanter. Kålmøll formerer seg raskt og kan fort ødelegge hele avlingen dersom ikke plantene dekkes til. En enkelt kålmøll kan legge mellom 70 og 300 egg. Det haster med å få fiberduk over.

Når vi skal legge på fiberduken oppdager vi at ingen av oss har tenkt på å kjøpe rammeverk til duken. Vi ser på klokka. Det diskuteres. Rekker vi det? Tiden begynner å bli knapp før Plantasjen stenger. Finnes det andre steder hvor vi kan få tak i et rammeverk? Det må være mellomrom mellom plantene og fiberduken. Hvis ikke kommer nyklekte larver seg gjennom duken og får tilgang til plantene, har vi nettopp lært. Vi ser rundt på de andre parsellene i hagen. Det finnes ulike konstruksjoner for å holde duken oppe. Noen har spent fast vekstduken med metallstenger, andre med plaststenger eller bambuspinner. Vi får et tips om Biltema. Der selger de billige, godt bøyelige plaststenger. Vi trenger å få på fiberduken. Nå. Hvis ikke vil alt arbeidet være forgjeves. Abdi spør etter en kniv. “Jeg ordner dette,” sier han beslutsomt. Abdi peker på de store trærne som omkranser hagerommet. “Vi trenger ikke butikk. Vi kan ordne pinner selv”, forklarer han. En av de norske deltakerne går i redskapsboden og henter en beskjæringstang. Abdi tar med seg Yosief og Simon og går for å finne kvister. Etter kort tid vender de tilbake med et knippe unge bjørkeskudd. De bøyer til treskuddene i en oppovervendt bue og planter dem godt fast i bakken. Flere kommer til og brer fiberduken over. Siden vi ikke har noe å bardunere ytterkantene av den tynne, lette fiberduken med, henter noen steiner og legger disse med jevne mellomrom for å holde vekstduken på plass i tilfelle vind.

Møte med uforutsigbare natur- og værprosesser, som vindbårne kålmøll fra Russland, fordrer kunnskaps- og erfaringsdeling, utstrakt praktisk samarbeid og kreative løsninger i dyrkingsfelleskapet. *Encounters* med kålmøll mobiliserer dyrkingsfelleskapet og aktiverer ulike former for deltakerkompetanser. I lys av *throwntogetherness* (Massey 2005) kan vi forstå hvordan *encounters* med kålmøll endrer hele dynamikken i hagerommet på måter som bærer med seg potensialer for integrerende samhandling. En rekke ulike aktører, strukturer,

prosesser og relasjoner er kastet sammen på stedet. Holt Læringstun inngår i et varslingssystem som melder fra om potensielle skadegjørere. Dette har over tid gitt innsikt i kålmøllens migrasjonsruter og hvordan bestemte vindretninger i kombinasjon med tørr luft bidrar til kålmøllinvasjon i Tromsø. Dette har blitt koblet sammen med forsknings- og erfaringsbasert kunnskap om kålmøllens egenskaper som skadeinsekt og hvilke planteverniltak som kan redusere skadeomfanget. Fiberduk, rammeverk, steiner, ideer, praktiske ferdigheter, tilgang på beskjæringstang, priklinger, samt en gruppe deltakere som hadde tid til å komme på kort varsel, inngikk også i det komplekse samspillet som konstituerte hagerommet som sted denne dagen. Alt dette ble kastet sammen for å verne avlingen mot trusselen fra kålmøllen. Encounters med kålmøll virker direkte inn på den sosiale interaksjonen på måter som skaper integrerende samhandling. Encounters bærer med seg potensialer til å destabilisere grenser og forskjellsproduserende kategorier. Det trengs et mangfold av kompetanser og et utstrakt praktisk samarbeid for å løse slike utfordringer. Noen bidrar med forsknings- og erfaringsbasert kunnskap om plantevern, andre sørger for å spre kunnskapen, er iverksettere av praktiske tiltak eller oversetter informasjon til flere språk. Noen tenker alternativt og kommer med nye løsninger mens andre vet hvor en finner det en trenger. Noen er gode på å holde humøret oppe og troen på at tiltakene nytter, mens andre har tid og overskudd til å hjelpe til etter at de har sikret egen parsell. Dette destabiliserer roller og styrker opplevelsen av at en er med på et felles prosjekt.

Abdi som kom opp med ideen om å hente greiner, istedenfor å kjøpe på butikk, har før han kom til Norge levd et liv som nomade med ansvar for familiens kamelflokk. Tilstander av unntak bærer med seg potensialer til å gjøre bruk av de kompetanser og ferdigheter en bringer med seg inn i fellesskapet – og kanskje enda viktigere: Synliggjøre egen erfaringsbakgrunn for andre. Slik kan viktige deler av egen identitet, erfaringer og praktiske ferdigheter gjøres relevant og øke forståelsen for – og verdsettelsen av – kulturelt mangfold.

Barn som vevisere i temporære landskap

Den naturnære leken som barn bringer inn i hagerommet har også potensialer til å destabilisere grenser og forskjellsproduserende kategorier. Videre har den potensialer til å transformere krysskulturelle relasjoner. Lek i parsellhagen, skogen ovenfor og enda nedenfor, gir barna en mye større bevegelsesradius enn de fleste voksne deltakere i hagefellesskapet. Den naturnære leken bringer også inn andre praksiser og meningsdimensjoner til de levende prosessene i naturen, det mer-enn-menneskelige og landskapets temporaliteter. Med dette som

bakgrunn vil jeg argumentere for at den naturnære leken bærer med seg potensialer til å styrke tilknytning til stedet, relasjoner med andre deltakere i hagefellesskapet, naturprosesser og landskapet vi inngår i.

Med lette bein kommer barn noen ganger i full fart springende ned fra naturlekeplassen ovenfor parsellhagene. Andre ganger kommer de lett slentrende ned og har dratt med seg noe fra skogen og inn i hagen: Blåbær på strå, en rabarbrastilk, syregress, mose, kvister. Barnas åpenhet for å oppdage eller erfare noe nytt – og ikke minst deres evne til å la seg begeistre – smitter over på voksne deltakere i dyrkingsfellesskapet. Videre har den naturnære leken potensialer til å fasilitere krysskulturelle møter og generasjonsmøter. Det mer-enn-menneskelige får transformativ kraft gjennom barns lek og bruk av ressurser som finnes i hagerommet. Her kommer et knippe eksempler som illustrerer dette.

En kraftig rabarbrastilk med et stort rabarbrabladd gir ly for kraftig regnvær en sommerdag i juli. Den brukes og omtales som en paraply. Senere legges den på hylla inne i drivhuset hvor den blir en av ingrediensene i en varm og søt rabarbra-suppe. Slike måter å ta i bruk spiselige vekster, har i ulike sammenhenger dannet utgangspunkt for samtaler med deltakere i Røde Kors Hagegruppe med bakgrunn fra andre land enn Norge. Blåbær på strå plukket i skogen ovenfor parsellhagen, har skapt nysgjerrighet og undring. Når barn blårod på hendene og rundt munnen passerer Røde Kors hagegruppes parsell, har dette åpnet opp for samtaler om nordnorske høstingstradisjoner av bær og sopp, og andre viltvoksende spiselige vekster. Barn har tilbydd voksne syregress, en smak av rabarbra eller blåbær fra en termoskopp.

I det vi forsyner oss med et blåbær fra en termoskopp åpner det for samtaler om allemannsretten, muligheten til å ferdes fritt, slå opp telt og forsyne oss av det den norske naturen har å gi. Det å holde og smake et blåbær og få vite at tilgang på disse bærene bare er noen meter unna, rett ovenfor parsellhagene, bygger ned terskelen for å ta i bruk de umiddelbare rekreasjonsområdene som Tromsømarka gir muligheter til. Å plukke blåbær for å lage seg syltetøy eller å gå en tur i skogen blir konkret, og ikke noe abstrakt som en hører om som muligheter ved introduksjonsprogrammet for flyktninger. Dette har bidratt til at deltakere i Røde Kors hagegruppe med svært begrenset lokalkunnskap om gode friluftsområder i Tromsø har fått kjennskap til steder som Telegrafbukta, Charlottenlund eller andre grønt- og friområder som er vanlige utfartsområder for lokalbefolkningen. I tillegg har de fått kjennskap til arrangementer som Røde Kors' årlige vinterfest på Charlottenlund samt aktivitets- og friluftsfestivalen Charlottenlek.

Den naturnære leken bærer med seg muligheter for å destabilisere grenser. Et eksempel som kan illustrerer dette er da min yngste datter ved et uhell kom til å ta på en brennesle. Hun satte i å storgråte. Flere voksne kom ilende til. Noen kom for å finne ut hva som hadde skjedd. Noen begynte å trøste. En kom med forslag om å kjøle ned handa med rennende vann og tok henne med til parsellhagens vannstasjon. En annen gikk på leting etter planteblad med lindrende egenskaper. Slik blir barns utforsking og naturnære lek i hagen en inngang til ikke-planlagte generasjonsmøter og krysskulturelle møter som oppstår spontant. *Encounters* med brennesle har slik relasjonsskapende potensialer. Videre bærer det med seg muligheter for å destabilisere etablerte grenser og roller. Der en normalt ikke involverer seg i andres liv og praksiser og holder avstand, endres dette når et barn gråter høyt. Dette visker vekk skiller som fremmede-kjent, foreldre-barn, innvandrer-norsk. Det som gjøres relevant er evnen til å trøste eller lindre.

Del 4: Tidsdimensjoner

Brytninger mellom ulike tidsdimensjoner

Hagerommet og dyrkingsfellesskapet ved Holt Læringstun inngår i et komplekst og intrikat samspill mellom mennesker og det mer-enn-menneskelige hvor sosiale, kulturelle og materielle prosesser virker sammen med naturens kontinuerlige omdannings- og fornyelsesprosesser. Dette samspillet finner sted i skjæringsflatene mellom ulike tidsdimensjoner: Det oppstår brytninger mellom oppgaveorientert og klokkeorientert tilnærming til tid under dyrkingsrelaterte praksiser. Hvor lang tid som trengs for å utføre en oppgave som lusing av bed, eller utplanting av priklinger er vanskelig å tidfeste med klokke som måleenhet; spesielt når en hel gruppe mennesker skal utføre dette i fellesskap. Samtidig er vi avhengig av klokken for å skape forpliktende avtaler for Røde Kors hagegruppe og få det å dyrke til å henge sammen med øvrige hverdagsrutiner og forpliktelser. Videre foregår dyrkingspraksisene i spennet mellom syklisk og lineær tid. Dyrkingspraksisene må innrettes og tilpasses etter naturprosesser og værforhold som er omskiftelige og uforutsigbare. Samtidig er det behov for å planlegge og forholde seg til lineær tid, da hagegruppen har behov for å forberede mat som skal medbringes, tilgang til praktisk utstyr eller hagegruppen skal inngå i arrangement der vi samarbeider med andre aktører. Langsomheten og kontinuiteten som kjennetegner stedlige utviklings- og endringsprosesser både *finner sammen med* og *brytes mot* det flyktige, flytende og foranderlige som former sted, som kjennetegner den

relasjonelle stedsforståelsen som Massey (1991; 2005) er målbærer av. Det oppstår brytninger mellom deltakere i dyrkingsfellesskapet med utgangspunkt i ulike forståelser og tilnærminger til tid. Med utgangspunkt i dyrkingsrelaterte praksiser vil jeg utforske sammenhenger mellom *encounters* som finner sted i hagerommet og brytninger mellom ulike tidsdimensjoner.

I denne avsluttende delen av analysen vil jeg innledningsvis fokusere på hvordan dyrkingsrelaterte praksiser i hagerommet åpner opp for en dialog med fortiden. Dette vil jeg illustrere ved å løfte frem en rekke *encounters*, møter som folder seg ut i tid og rom, hvor sansebaserte opplevelser skaper forbindelser til fortiden og til andre steder. Jeg vil vise hvordan disse sansebaserte opplevelsene – som fungerer som en minnedør til fortiden og som en ansats til å dele tanker om fremtiden – åpner opp for spørsmål, refortolkninger og transformasjon av krysskulturelle relasjoner.

Dyrkingsrelaterte praksiser åpner for dialog med fortid

Gjentatte ganger i løpet av perioden for mitt feltarbeid har jeg fått ta del i sansebaserte opplevelser som har åpnet opp for en utforsking av hva som er felles og hva som er forskjellig i den kulturelle erfaringsbakgrunnen hver enkelt bringer inn i dyrkingsfellesskapet. Jeg vil nå ved hjelp av en fortelling løfte frem en slik hendelse. Episoden jeg refererer til er en *encounter* med en urt. I lys av Wilson og Darlings (2016) forståelse av begrepet *encounters*, vil jeg undersøke hvordan møte med en urt og andre sansebaserte opplevelser kan forstås som en relasjonshendelse som åpner opp for en tid-rom komprimering som skaper nye koblinger mellom steder og tidligere urelaterte hendelser og relasjoner (Wilson & Darling 2016). Dette kobler jeg videre til Caseys stedsfilosofi og hans forståelse av at steder er noe dypt forankret i oss og som vi gjennom kroppsminner bærer med oss og som kan gjøres relevant i møte med nye steder (Casey 2001 i Røe & Sæter 2015).

En lørdag utenom de organiserte treffene for Røde Kors hagegruppe, møter jeg to av deltakerne i parsellhagen. De er kommet for å høste blomster, urter og grønnsaker. Begge har flyktningebakgrunn, kommer fra samme land og by, og har vært i Norge i under ett år. Sara og Selam var allerede venner før de ble med i hagegruppen og ankommer også denne gangen parsellhagen sammen. De forteller at de har planlagt å lage middag sammen, av det de finner i åkeren. Etter en tur i redskapsboden for å hente urtesaks, støvler og arbeidshansker, hjelper jeg de i gang med å høste. De bøyer seg ned på huk i åkeren og vurderer hva som er modent og hva de vil plukke med seg av salater, grønnsaker, blomster og urter. Plutselig kommer den ene med et gråtkvalt lite utrop: “Mamma!” Selams øyne fylles av tårer. Småprat erstattes med

stillhet. De begynner å snakke sammen på tigrinja. Sara nikker og legger hånden om skuldrene på Selam. Wedeb kommer også til og blir en del av samtalen på tigrinja. Etter hvert slår de over til språk jeg forstår. Det veksles mellom å snakke engelsk og norsk.

Følelsesutbruddet blir forklart med at hun gjenkjente lukten av en urt. Den tok henne rett til hjemlandet. Moren hadde brukt den samme urten i sin matlaging. Slike øyeblikk som skaper en umiddelbar resonans og som folder seg ut i tid og rom, som dette duftminnet, har det oppstått mange av i parsellhagen. Disse minnene – basert på lukt, smak, lyd, visuelle inntrykk og det taktile – har en rekke ganger dannet utgangspunkt for spontane samtaler i hagen. Dette gjelder både en-til-en samtaler, men også en rekke kollektive samtaler.

En annen gang Røde Kors hagegruppe var i parsellhagen, fikk vi tilbud om nystekte crêpes servert fra et mobilt pannekakekjøkken. Matvognen, som var montert på en el-sykkel, ble raskt et fokuspunkt og samtaleemne rundt bordet. Nène fortalte om oppvekst på Haiti og bestemoren sin som stod opp lenge før resten av huset. I fire-tida på natta startet prosessen med å brenne, kverne og lage kaffe som skulle selges fra gata. Det var en viktig bi-inntekt for familien som jobbet med dyrking av grønnsaker og frukt. Samtalen dreide etterhvert over på matvogntradisjoner i Eritrea og andre steder. Det ble snakket om verdien av å kunne stikke innom, slå av en liten prat, nyte en god kopp kaffe eller en god matbit i forbifarten. Det ble forklart at det ikke er som her i Norge der du går på butikken, men er helt vanlig at det selges mat og drikke til folk på vei til jobb eller andre ærend. Fragmenter av livshistorier blir delt og oppvekst- og bomiljøkvaliteter diskutert. Pannekakevogna som dukket opp denne dagen på Holt, blir på den måten en inngang til oppvekst- og bostedsfortellinger.

Det å dele et måltid åpner for nye relasjoner. Under dyrkingssesongens siste samling for Røde Kors hagegruppe kunne det velges mellom et stort mangfold av matretter. Det å velge samme rett – bacalao – åpnet opp for samtaler om forbindelseslinjer mellom Brasil, Angola og Norge. De to førstnevnte landene har begge bakgrunn som tidligere portugisiske kolonier med tradisjon for å spise bacalao. Sistnevnte, Norge, har bakgrunn som råvareleverandør av hovedingrediensen; klippfisk. Videre åpnet det å dele et godt måltid bacalao opp for koblinger til nordnorsk kystfiske: Den ene som sønn av en nordnorsk sjarkfisker, den andre med erfaring fra arbeid på et fiskemottak i Lofoten. Felles referanser som fiskersjargong og humor om skreifiske kan slik finne veien over et godt måltid mat, og bli et utgangspunkt for nye relasjoner.

Disse situasjonsutløste øyeblikkene fylt av gjenkjennelse, har noe flyktig ved seg. Ved å være i umiddelbar nærhet har jeg fått ta del i disse øyeblikkene og erfart hvordan de utgjør en viktig funksjon for deltakernes individuelle og kollektive minnearbeid. Gjentatte ganger

gjennom dyrkingssesongen har jeg fått tatt del i samtaler som har kommet i stand som følge av aktivering av sansebaserte minner og kroppsminner. Minnearbeidet har tatt form som samtaler om tradisjoner, verdier, identitetsmarkører, opplevelser, kulturelle praksiser og andre koblinger til oppvekst og stedstilknytning til hjemsted. Det å lytte seg inn i en persons fortellinger har åpnet opp for at andre deler av sine erfaringer. Dette har skapt gjenkjennelse og bekreftet at det finnes like erfaringer og felles referanser på tvers av kontinenter og kulturell bakgrunn. Det har utvidet, nyansert og utfordret forståelsen av at identitet er mer enn gjensidig utelukkende enten-eller kategorier. Dette gir rom for refortolkning og transformasjon av krysskulturelle relasjoner.

Kontraster åpner for dialog med fortiden

Det er ikke alltid det er gjenkjennelse som åpner for dialog med fortiden, men også det som oppleves som *kontraster*. Flere av de jeg har fulgt gjennom dyrkingssesongen fra Røde Kors Hagegruppe forteller at deltakelse i et urbant dyrkingsfellesskap representerer noe helt nytt. En ung mann fra Syria beskriver i intervju hvordan hagearbeid oppleves som noe totalt fremmed. Under første arbeidsøkt i parsellhagen ble E oppfordret til å ta på seg gummistøvler, noe han aldri hadde gjort før:

“This was the first time I wear it. I lived my WHOLE life in a city. Something new! Here I go... Let’s try it! I wished to take a photo and send it to my mother, so she could laugh about it!”

Teatralsk løfter E beina høyt opp og later som om han trer på seg de store, grønne gummistøvlene. Vi ler godt begge to, før han forteller videre. Støvler, spade, krafse og trillebår var alle like fremmedartet for han. Det å dyrke på et jorde i Tromsø står i skarp kontrast til et aktivt storbyliv i Midtøsten, med fartsfylte interesser som hesteløp og motorsport. Fart og adrenalin har alltid vært det han liker aller best og den store drømmen er fortsatt å bli pilot. E hadde begynt studiet utenfor hjemlandet. Da elleve måneder var gjennomført måtte han av familiære årsaker avbryte studiet og vende hjem til familien i Syria. Senere kom krigen og med det spranget til en ny tilværelse i Norge. Det har vært utfordrende å få på plass et nytt sosialt nettverk og lære norsk. E forteller om tap av identitet og mangel på mestringsarenaer, tilhørighet og fellesskap.

“I was really active. I woke up seven o’clock in the morning and came back to my home at twelve. Suddenly I came to Norway just sitting and waiting. How much you are trying to make yourself busy and... You don’t have that much tools in your pocket, you know. When I came to Norway I had to start from the beginning.”

E beskriver et svært høyt frustrasjonsnivå, og hvordan det har vært vanskelig å finne konsentrasjon og fokuset som skal til for å realisere drømmene. I intervjuet med E blir kontrastene som åpner dialog med fortiden også en ansats til fortellinger om en ønsket fremtid; om drømmer og håp. Det å le sammen og dele opplevelsen av alt dette nye og fremmede som støvler, frø og å grave i mold, utvider også rommet for å fortelle om prosessene med å etablere et nytt liv her og nå. E forteller at han kjenner på en ny ro og et nærvær når han er i hagen, som han ikke klarer å finne andre steder. Til stadighet står han foroverbøyd over noe i parsellhagen. E spør etter plantenavn, lukter og tar på plantene, og under fasten ved Ramadan tar han også ofte initiativ til å spørre etter beskrivelser av hvordan plantene smaker. E oppsummerer opplevelsen av å være i hagerommet og delta i dyrkingsfellesskapet på følgende måte:

“When you are feeling happy and relaxed, you start to catch things easily. And you don’t forget it... Because the last time you were talking about small plants, I asked you to tell me it in Norwegian. I *liked* it, OK. I need to save it in my head, I need to know it in the future. Entertainment: Yes. Social: Yes. Doing by practicing: Yes. Meeting new people: Yes.”

Sanseopplevelsene som hagerommet og dyrkingsfellesskapet inviterer til, skaper i følge E rom for å få kontakt med gode følelser som glede og ro. Det åpner for å lysten til å lære noe nytt og til å rette fokuset framover.

Kontraster mellom oppvekst i Nord-Norge og andre steder

Det er ikke bare overgangen fra et pulserende storbyliv til en stille og rolig parsellhage som oppleves kontrastfylt. Samspillet mellom generasjoner har også åpnet opp for dialog med fortiden. Holt Læringstun er et sted som innbyr til frilek for barn. Området er skjermet for biltrafikk, og alle trærne som rammer inn og avgrenser parsellhagen gjør at mange barn får større frihet og bevegelsesradius enn i andre byrom i Tromsø. Barn har gjennom dette en

tydelig tilstedeværelse i det åpne hagelandskapet. Scenariet hvor voksne deltakere i dyrkingsfellesskapet arbeider i hagen mens barna løper rundt, eller sitter fordypet i lek har blitt gjenstand for flere samtaler i Røde Kors hagegruppe. Igjen er det kontrasten som åpner opp for deltakernes oppvekstfortellinger.

Yosief observerer barna som leker i hagerommet. Yosief smiler og kommenterer det barna holder på med, før han forteller at der han kommer fra er det ikke vanlig å se denne formen for frilek hos barn. I hvert fall ikke over en viss alder. På sitt hjemsted inngår barna i husholdningen, hvor de har egne arbeidsoppgaver eller bidrar med å hjelpe til å utføre foreldrenes arbeidsoppgaver når det ikke er skole. Dette blir også et tema han utdyper under intervju: *“Det er vanlig å jobbe med foreldrenes hager når du er unge. Ja, man må jobbe. (...) Vi har ikke så lang barndom”*. Yosief forteller at han begynte å jobbe som seksåring. Deretter kommer han inn på kontrastene mellom norsk grunnskole og sin egen. Det å komme seg til skolen var både tidkrevende og fysisk krevende. Det startet med en to timer lang gåtur med bratt stigning til skolen: *“Sånn bakke oppover som Fjellheisen,”* forklarer han. Etter endt skoledag og to timers hjemvei startet arbeid på gården til familien hvor de dyrket bønner, hvete og frukt, samt stelte husdyr som geiter og kyr. Yosief trekker fram fysisk aktivitet som et positivt aspekt ved sin egen oppvekst, noe han fortsatt trekker fordel av i dag når han holder på med kampsport på fritida. Yosief kjenner også at det å ha god fysikk og være i god form er til hjelp på en av sine jobber; et flyttebyrå.

Abdi åpner også for oppvekstfortellinger som står i kontrast til norsk barndom og skolegang. Han forteller om et liv som nomade i Somalia hvor han hadde ansvar for kameldrift fra ti-årsalderen. Skole ble det lite av. Sporadisk hadde de det han kaller bondeskole. Tilreisende med ulike former for kompetanse ga opplæring. I hovedsak rettet dette seg mot vurdering, behandling og stell av dyr, dersom de ble syke eller skadde. De lærte om planters egenskaper; hva som var giftig, spiselig eller fungerte kurativt. Familien hans bodde i et skogsområde hvor de dyrket ulike mat- og nytteplanter. Selv hadde han en nomadisk tilværelse. Teknologi som mobiltelefoner eller moderne sykehus var det ikke tilgang på. Da han kom til Norge var han analfabet.

Nène peker også på de store forskjellene mellom barndom i Norge og hjemlandet Haiti. Fra han var seks-syv år gammel stod han opp klokken seks om morgenen og jobbet frem til seks på ettermiddagen på åkeren sammen med sine besteforeldre. Her dyrket de blant annet tomat, hvitløk, rødløk, blomkål og ris. Dette har han fortalt under arbeid i parsellhagen. Under intervju har Nène trukket frem positive aspekter med en slik barndom, som har blitt tydelig for han, først etter at han har blitt en del av dyrkingsfellesskapet:

“Før tenkte jeg at det ikke var for meg, men nå etter at jeg har blitt voksen ser jeg at det er de beste ting de kunne ha lært meg. For når en går på skole og studerer ingeniør. De kan ikke det som jeg kan! De kan kanskje *lese* om planter, men å vite hvordan man kan fikse de og lage de, det er litt vanskelig”.

Dyrkingsrelaterte praksiser åpner slik opp for muligheter til å refortolke tidligere erfaringer. Nène valgte å flytte fra sitt land som ungdom og etablerte seg i nabolandet. Etter at han ble sammen med en norsk kvinne flyttet han til Norge. Her begynte han ved samboerens hjelp å google seg frem til hvordan man kan dyrke poteter, noe han ikke hadde kjennskap til fra sitt hjemland. Gjennom deltakelse på Holt har han begynt å sette pris på praktisk dyrkingskompetanse som han har ervervet i barndommen. Han drømmer om å starte sin egen bedrift knyttet til produksjon og distribusjon av poteter og grønnsaker.

Alle disse fortellingene om en oppvekst preget av arbeid og slit, er fremmede og står i skarp kontrast til min egen barndom og oppvekst i Norge. Likevel, jo mer jeg har lyttet meg inn i disse fortellingene, jo tydeligere trer også min egen bakgrunn fram. Det skapes koblinger til nordnorske landbrukstradisjoner. Det trengs ikke å gå mer enn en- til to generasjoner tilbake i tid før det også her var helt vanlig at barn inngikk i gårdsdriftarbeid – også i min egen slekt. Å få innblikk i fortellinger om hardt arbeid for å livnære seg, men også kvaliteter ved dette livet, skaper gjenklang og blir en kilde til rikere innblikk i egen families historie i et generasjonsperspektiv. Slik veves våre livshistorier sammen i dette landskapet gjennom dyrkingspraksiser.

Brytninger mellom ulike tilnærminger til tid

En av de største utfordringene for Røde Kors hagegruppe har vært å planlegge ulike former for aktivitet i parsellhagen. Det har vært vanskelig å planlegge tids- og ressursbruk samt måltid i fellesskap da det er uforutsigbart både *hvem* som kommer og *når*. Deltakere i hagegruppen har gjentatte ganger kommet lenge etter oppstart, eller ikke dukket opp i det hele tatt – uten å melde fra på forhånd. Dette har tidvis skapt utfordringer knyttet til kontinuitet og gjennomføringskraft for gruppens felles dyrkingsprosjekt og sosiale fellesskap. Under kunnskapsproduksjon har dette formet rammevilkårene og betingelsene for både deltakende observasjon og intervju. I forskningsprosessen har jeg erfart at en stor del av disse utfordringene oppstår som følge av brytninger mellom flere parallelle tidsforståelser. Disse

brytningene er videre sammenvevd med sosiokulturelle, økonomiske og strukturelle forhold som det krever tid, tillit og kulturfortrolighet for å avdekke.

Et eksempel som illustrerer utfordringsbildet var under arrangementet *Turmat fra hele verden*. Arrangementet var initiert av *Forum for natur og friluftsliv*, hvor Røde Kors hagegruppe sammen med andre organisasjoner, ble invitert inn som medarrangører, og fikk ansvar for to matstasjoner. Flere av deltakerne i hagegruppen kom ruslende inn i området to til tre timer etter vi hadde avtalt å møtes. Hektiske formiddagstimer med å frakte og rigge utstyr, høste, vaske, kutte og lage mat var unnagjort. Det som gjenstår er bålkos, sosialt samvær og det å dele et godt måltid med ulike internasjonale og norske retter. En av deltakerne som har stått på i fire timer for å *skape* dette øyeblikket, delte sin frustrasjon med meg. Deltakeren ga tydelig uttrykk for at det var provoserende at folk bare kom når de selv fant det for godt. Det å til stadighet komme for sent ble tilskrevet deres kulturelle bakgrunn. Deltakeren opplevde dette som et holdningsproblem som vanskeliggjorde en felles målrettet innsats. Det at noen til stadighet kommer lenge etter avtalt tidspunkt ble tolket som mangel på evne til å forplikte seg og evne til å stille opp å bidra når det trengs.

Det er flere måter å forstå fenomenet *å komme for sent* på. For det første er dette et uttrykk for en vestlig tidsforståelse basert på en lineær inndeling av tid. Å komme for sent forutsetter en klart definert start og slutt, som arrangementet la opp til. Lineær tidsforståelse gjorde planlegging og ansvarsfordeling av oppgaver med samarbeidende organisasjoner mulig. Samtidig førte dette til at praktiske forberedelser og avvikling av arrangementet ble sårbart når ikke alle delte samme tidsforståelse. Det førte til konsekvenser som knapphet på tid og arbeidskraft. Det skapte også friksjon og uttalt irritasjon når det å komme for sent ble forklart som kulturelt betinget. *African Time* og *mañana mañana* har innad i hagegruppen blitt brukt som uttrykk for denne fleksible måten å forholde seg til tid på; De kommer når de kommer. Uttrykkene har vekselvis blitt brukt som unnskyldning, forklaring, spøk og kritikk.

Fenomenet *å komme for sent* kan som beskrevet ovenfor forstås som et uttrykk for en holdning. Ut fra denne forståelsen er det å komme for sent et individuelt ansvar og individuelt valg knyttet til planlegging og prioritering. Denne forståelsen tar ikke høyde for at betingelsene for deltakelse er ulike. Det tas ikke høyde for ulike sosiokulturelle, økonomiske og strukturelle forhold. Når arrangementet, i likhet med de fleste andre større arrangement på Holt, blir lagt til søndag har dette en rekke implikasjoner for de involverte. De fleste i dyrkingsfellesskapet med flyktningebakgrunn har ikke bil og er avhengige av kollektivtransport. I helgene er kollektivtilbudet dårligere enn resten av uka, og dette er en medvirkende faktor til at det er utfordrende å komme presis. Under feltsamtale med F, en av

de som kom flere timer for sent, kom det frem at han hadde brukt to timer på å komme seg til Holt. Å komme seg frem krevde bussbytte i sentrum, men etter en times venting på en buss som aldri kom, besluttet han å ringe en venn som også skulle til Holt. Vennen kunne fortelle at veiarbeid førte til stengt tunnel og at han måtte velge en annen bussrute for å komme seg frem. Denne bussen tok en helt annen trasé til Holt og stoppet på steder hvor han ikke var kjent. F har kun bodd noen uker i Tromsø og har bare vært på Holt en gang før, da sammen med sin venn. Nå helt alene befant han seg på et ukjent sted og brukte lang tid på å orientere seg og finne frem.

Disse problemene gjelder for flere av deltakerne på Holt med flyktningebakgrunn, knapp økonomi og begrenset kunnskap om byen. Mange av deltakerne er aktive i forskjellige trossamfunn, noe som fører til at arrangementer som legges til søndager kommer i konflikt med forpliktelser de har ved religiøse tilstelninger. Andre deltakere har forpliktelser knyttet til jobb. De jobber ofte som tilkallingsvikarer eller skiftarbeidere og kalles ofte inn til jobb på svært kort varsel. I tillegg til disse kommer forpliktelser til familie som kan føre til at hagegruppen må nedprioriteres. Slike sosiokulturelle, økonomiske, religiøse og strukturelle forhold krever tid, tillit og tilgang til feltet for å avdekke.

I denne delen av analysen har jeg vist at fortid og fremtid er til stede i nåtiden. Gjennom en rekke fortellinger har jeg undersøkt hvordan dette kommer til uttrykk gjennom sansebaserte opplevelser som springer ut av dyrkingspraksiser. Jeg har forsøkt å skrive fram hvordan flyktige møter med en lukt, en smak, eller visuelle inntrykk kan bli en minnedør til fortiden og en plattform for å utforske det som er likt og det som er forskjellig mellom mennesker med ulik sosial og kulturell bakgrunn. Jeg har også vist hvordan det å eksponeres for forskjeller gjennom encounters kan bli en ansats til å dele tanker, håp, drømmer og lengsler for framtida. I denne delen av analysen har Wilson og Darlings (2016) forståelse av encounters stått sentral og blitt en inngang til å forstå flyktige møter og transformasjonsprosesser i hagerommet som relasjonshendelser, som vever sammen tid og rom, relasjoner, steder og hendelser på nye måter. Dette har jeg videre koblet til Caseys (2001) stedsfilosofi om steder som noe som er dypt forankret i oss som kroppsminner og som vi bærer med oss. Jeg har videre vist hvordan smaks- og luktminner kan fungere som en minnedør til fortiden og gjennom dette synliggjøre felles referanser, tradisjoner og identitetsmarkører som gjør det mulig å knytte nye bånd til andre i dyrkingsfelleskapet og til hagerommet som sted. Encounters, forstått som *uventet eksponering av forskjeller* (Wilson & Darling 2016), skaper identifiserings- og differensieringsprosesser som utvider, nyanserer og utfordrer forståelsen av identitet som gjensidig utelukkende enten-eller kategorier. Disse

sansebaserte opplevelsene trekker opp nye og flytende skillelinjer mellom hvem som utgjør et *oss*, og hvem som utgjør et *dem*. Jeg har også vist at det ikke er bare det som skaper gjenklang og har en umiddelbar resonansbunn som bærer med seg håp og tanker for fremtiden. Dette oppstår også i møte med kontraster. Jeg har også vist hvordan ulike tidsdimensjoner brytninger og friksjon mellom deltakere, og at det som blir forstått som uttrykk for kultur også må ses i sammenheng med strukturelle forskjeller mellom deltakere med ulik sosial og kulturell bakgrunn.

Avslutningskapittel

I dette avslutningskapittelet vil jeg løfte frem viktige innsikter min analyse har gitt, og trekke dette inn i en diskusjon om hvilke potensialer en urban fellestage kan gi, for inkludering og deltakerkompetanser i en multikulturell by. Gjennom disse avsluttende refleksjonene vil jeg belyse hvilke møter som finner sted i hagen og hvordan en urban fellestage kan skape økt toleranse for forskjellighet og økt verdsettelse av kulturelt mangfold. Jeg vil argumentere for at en urban fellestage som Holt Læringstun har stedlige og romlige kvaliteter som gjør at den som grønt, offentlig og allment tilgjengelig byrom kan spille en viktig rolle i å håndtere økt immigrasjon og større kulturelt mangfold i Tromsø.

I denne studien har jeg vist hvordan den romlige organiseringen av et allment tilgjengelig grønt byrom som Holt Læringstun, har stor betydning for hva som finner sted der. Med Tim Ingolds begrep *taskscape* som teoretisk inngang, har jeg undersøkt hvordan hagerommets organisering rundt dyrkingspraksiser bærer med seg potensialer for en rekke relasjonsskapende møtepunkter i en urban fellestage. Delingssystemer for redskaper og utstyr, vannstasjon og øvrig infrastruktur legger til rette for spontane, tilfeldige, uventede og ikke-planlagte møter mellom deltakerne i dyrkingsfellesskapet og andre aktører – menneskelige og ikke-menneskelige – som er i, eller beveger seg gjennom hagen. I studien har jeg ved hjelp av fortellinger skrevet fram hvordan den romlige organiseringen bygd rundt et delingsfellesskap bærer med seg en rekke bruks-, bevegelses-, lærings-, sanse- og sosiale potensialer som kan fremme integrerende samhandling.

Med relasjonell stedsteori og begrepene *throwntogetherness* og *encounters* – som teoretisk inngang til å undersøke hagens potensialer som integreringsarena – har jeg vist hvordan hagerommet kan forstås som spontane, flyktige, midlertidige og flytende prosesser og som relasjonshendelser som strekker seg ut i tid og rom. Dette har gjort at jeg har oppdaget et mangfold av det Anniken Greve kaller *kreative stedstignelser* og fått innsikter i hvordan hagerommet kan ha multiple stedsidentiteter (Greve 2015 i Nyseth, Førde & Cruickshank 2018). Ved å frigjøre seg fra ideen om sted som noe avgrenset, stabilt og varig, har Masseys (2005) relasjonelle stedsforståelse og begrep *throwntogetherness* åpnet opp for viktige innsikter i hvordan den sosiale dynamikken i dette hagerommet ikke er gitt, men noe som er i stadig utvikling og endring avhengig av hva som til enhver tid kastes sammen av mennesker, ideer, praksiser, strukturer, materialiteter og sosiale, kulturelle og materielle relasjoner. I analysen har jeg skrevet frem hvordan den store åpne enga nedenfor parsellhagen, som ved første øyekast fremstår som ubrukt og som dårlig arealutnyttelse, rommer et stort

aktørmangfold og et mangfold av bruks-, sanse-, bevegelses-, lærings- og sosiale potensialer. Dette gjør at enga som område får karakter av å være steder for noen av deltakerne i dyrkinglaget, mens det for andre ikke er det, eller blir et sted på andre tidspunkt av døgnet eller i andre perioder av dyrkingssesongen. Landskapets temporaliteter og multiple rytmer får gjennom dette stor betydning for hvordan landskapet forstås, tas i bruk, erfares og verdsettes av ulike aktører. Jeg vil argumentere for at alle disse potensialene jeg har belyst har stor betydning for utvikling av krysskulturelle relasjoner, for generasjonsmøter og for møter mellom mennesker og det mer-enn-menneskelige. Jeg anser det som viktig å belyse hvilke møter som finner sted i dette hagerommet, fordi et stort mangfold av potensialer ikke nødvendigvis artikuleres som kognitivt uttalt kunnskap av aktørene som inngår i møtene. Ofte er det snakk om kortvarige møter, uventede situasjoner som oppstår, tilfeldige forbigående som får kontakt, utveksler blikk, smil og noen ord. På grunn av at det er flyktig og oppstår spontant, og det ikke nødvendigvis etableres varige relasjoner, vil det derfor ofte ikke bli tillagt stor betydning av aktørene som inngår i møte, eller bli lagt merke til av andre som bruker hagerommet. Likevel vil jeg argumentere for at slike *encounters* er av avgjørende betydning fordi det, som Sandercock (2009) påpeker, gjør at vi jevnlig eksponeres for hverandres forskjellighet, og at det fremmede gjennom dette blir mindre fremmed. Jeg vil argumentere for at det er ikke før vi mister slike arenaer vi fullt ut forstår hva det i utgangspunktet ga oss og hadde potensialer til å kunne gi oss. Da jeg ble en del av dyrkingsselleskapet, fungerte enga for meg som en transportåre til og fra bilen, og jeg reflekterte ikke over at den av andre mennesker og ikke- menneskelige livsformer kunne forstås, brukes, erfares og verdsettes på andre måter. Etter systematisk datainnsamling over en hel dyrkingssesong vil jeg basert på mine funn nå karakterisere både parsellhagen og enga nedenfor som det Amin (2002) omtaler som *micro-publics*, en viktig mikrooffentlighet hvor mennesker med ulik sosial og kulturell bakgrunn og i alle aldre, får muligheten til å jevnlig bli eksponert for hverandre og komme i posisjon til å utvikle relasjoner til hverandre. Dette vil jeg utdype nærmere litt senere i dette kapitlet.

Da parsellhagen ble utvidet våren 2018 kunne enga, som et stort, åpent og nær plant areal, vært det åpenbart best egnede stedet for å anlegge et nytt stort parsellhagefelt. Å fjerne torv og opparbeide nytt parsellhagefelt ville vært betydelig lettere å få til i enga, enn alternativet; skråningen i øvre del av hagerommet. Uten inngående kjennskap til enga og det rike mulighetsrommet den representerer for menneskelige aktiviteter og praksiser, samt betydningen den har som habitat for fugler, mikroliv i jorda, pollinatorer og et mangfold av andre ikke-menneskelige livsformer, har det vært rimelig å anta at dette arealet hadde blitt

bygd ned. I stedet for det minst tid-, ressurs- og arbeidskrevende valget, ble det anlagt et nytt parsellhagefelt i den øvre delen av hagerommet. Med kompleksitetssensitiv og kreativ tilnærming til planlegging, ble utfordringer som jord- og vannerosjon i en skråning med bratt helling kreativt løst med å bygge parsellhagefeltet som terrasselandskap. På denne måten ble den store åpne enga beholdt samtidig som behovet for å utvide kapasiteten ble ivaretatt. Dette er i tråd med Anniken Greves (2015) stedsfilosofi og fokus på vår stedsskapende evne, hvor vi kan forstå etablering av parsellhagefeltet i skråningen “som en form for kreativ tilpasning til og omskaping av det som i utgangspunktet fremstår som gitt” (Greve 2015 i Nyseth, Førde & Cruickshank 2018:268).

Når jeg i disse avsluttende refleksjonene velger å løfte frem prosessen knyttet til å utvide parsellhagefeltet ved Holt Læringstun, gjør jeg det for å vise at kompleksitetssensitiv og kreativ tilnærming til planlegging ikke bare er viktig, men også *mulig* når styrte transformasjonsprosesser i et grønt byrom gjøres av de som bruker området og kjenner det, og når dette kombineres med kunnskap fra ulike fagfelt. Jeg vil på bakgrunn av dette argumentere for at eksemplet med enga illustrerer hvor mye som står på spill når inngripen i landskap skal gjøres – også når tilrettelegging gjøres med en intensjon om å gi flere mennesker tilgang til området. Om grønne, offentlige byrom blir låst til store, bygde og stabile materielle strukturer som binder landskapet til forhåndsdefinerte aktiviteter, kan dette stenge for et mangfold av praksiser og relasjoner til sted og landskap som ikke artikuleres og derfor ikke blir synliggjort i det offentlige ordskiftet. Holt Læringstun er et eksempel på at urbane fellehager kan være viktige offentlige, urbane rom som fasiliterer for krysskulturelle *encounters*, og på denne måten kan spille en viktig rolle i å skape gode sosiale møteplasser som bidrar til at mennesker med ulik sosial og kulturell bakgrunn finner sammen i livet på stedet, i hverdagsaktiviserende omgivelser.

I denne studien har jeg forsøkt å skrive frem hvordan de viktigste steds kvalitetene som hagerommet bærer med seg som integreringsarena, er de rike mulighetene til å skape og omskape dette stedet i fellesskap og i dialog og forhandling med det mer-enn-menneskelige, landskapets materialitet, vital materialisme og naturens skapende krefter. Jeg vil argumentere for at mange offentlige byrom er så ferdig formet at store deler av byens befolkning mister muligheten til å få eierskap, føle ansvar eller utvikle tilknytning og relasjoner til stedet eller andre som bruker byrommet. Med ferdig formede og striglede offentlige byrom risikerer vi at byens innbyggere reduseres til passive tilskuere eller lite emosjonelt investerte besøkende som betrakter byrommet eller ender opp med å bruke det rent instrumentelt. Med bakgrunn i dette vil jeg argumentere for at vi trenger byrom hvor innbyggere med majoritets- og

minoritetsbakgrunn får anledning til å møtes og i fellesskap skape og omskape stedet gjennom et felles prosjekt. Det er viktig at ikke alle byrom er tilrettelagte og ferdig definert av mennesker med majoritetsbakgrunn, hvor deretter mennesker med minoritetsbakgrunn blir invitert inn til å ta byrommet i bruk. Det er gjennom aktiv deltakelse at relasjoner skapes, at normer, verdier, våre forforståelser og virkelighetsoppfatninger blir bekreftet eller utfordret. Det er i slike offentlige, urbane rom mennesker med ulik sosial og kulturell bakgrunn kan tre frem og bli synlig for hverandre, hvor våre sosiale og kulturelle praksiser og livsutfoldelse får ta plass og brytes mot hverandre. Gjennom dyrkingsrelaterte praksiser kan vi oppdage likheter og forskjeller, og la dette være utgangspunkt for dialog og forhandling om toleranse og aksept for forskjellighet. Det er gjennom prosjekter som en former i fellesskap at gjensidig avhengighet oppstår og vi kommer i posisjon til å oppdage idéer, kunnskaper og praksiser som andre er målbærer av, som gjør at vi verdsetter ulikhet og kulturelt mangfold, fordi en ser at dette bringer inn kvaliteter til et felles prosjekt. I denne analysen har jeg ikke bare vist at dette skjer, men forsøkt å undersøke *hvordan*.

I analysen har jeg koblet Wilson og Darlings (2016) forståelse av *encounters* som *relasjonshendelser* og som en form for møter som innebærer *uventet eksponering av forskjeller* til Caseys (2001) perspektiv på steder *som noe vi bærer med oss som kroppsminner*. Ved hjelp av disse teoretiske inngangene har jeg undersøkt hvordan flyktige, uventede, tilfeldige eller overraskende møter i hagen vever sammen tid og rom –og knytter sammen hendelser og relasjoner på nye og uforutsigbare måter. Disse analytiske grepene har vært viktig for å skrive fram hvordan dyrkingspraksiser åpner opp for uventet eksponering av lyder, lukter, smaker, visuelle inntrykk og bevegelser som kan gi gjenklang til kroppsminner og gjør steder vi bærer med oss relevant. Når sansebaserte opplevelser i hagen skaper nye og meningsfulle koblinger mellom steder, og mellom mennesker og steder åpner dette opp for nye måter å se og forstå hverandre på som har potensialer til å destabilisere, omforme eller transformere krysskulturelle relasjoner. Når steder vi bærer med oss blir satt ord på, kan dette skape resonans i levde erfaringer og åpne opp for dialog som skaper større toleranse for forskjeller og økt verdsettelse av kulturelt mangfold. I analysen har jeg skrevet fram en rekke fortellinger som viser hvordan sansebaserte opplevelser i hagen kan åpne opp minnedører til fortiden og gjør at mennesker med ulik sosial og kulturell bakgrunn kan oppdage hva som er likt og hva som er forskjellig i våre historiske og kulturelle identiteter og bakgrunner. I denne analysen har jeg vist hvordan noe så smått og tilsynelatende ubetydelig som et kortvarig møte med en meitemark, løftet opp og vist fram av et barn, kan ha transformative krefter ved å bidra til viktige identifiserings-, differensierings- og tilknytningsprosesser mellom mennesker

og sted, og mellom mennesker med ulike sosial og kulturell bakgrunn. I denne analysen har jeg forsøkt å skrive fram hvordan encounters med det-mer-enn-menneskelige, landskapets materialitet, natur- og værprosesser og vital materialisme gjør grenser og forskjeller flytende og til noe det kan forhandles om. Jeg har gjennom en rekke fortellinger vist hvordan dette fremmer fleksible, flytende, relasjonelle og situasjonelle identitetskonstruksjoner og fellesskap som produserer et mangfold av ulike former for oss- og dem-distinksjoner. Dette bidrar til å løsne opp identitetskategoriseringer som minoritet og majoritet som stabile, fastlåste størrelser. *Encounters* med det mer-enn-menneskelige og vital materialisme destabiliserer grenser og forskjellsproduserende kategorier, og gjør at grensene stadig går opp på nytt. I stedet for gjensidig utelukkende identitetskategorier gjør dyrkingspraksiser mange identitetsmarkører relevante.

En urban fellehage har et rikt mangfold av potensialer for å skape inkludering og deltakerkompetanser – og gjennom dette øke byens kapasitet til å håndtere økt immigrasjon og større kulturelt mangfold – fordi det er arenaer som lar innbyggere med minoritets- og majoritetsbakgrunn *sammen* skape og omskape byrom. Tidligere generalsekretær i Kirkens Bymisjon, Sturla Stålsett, viser at den etymologiske betydningen av begrepet *respekt* betyr å se nøye etter, eller *å se om igjen* (Stålsett 2011:18). Encounters som oppstår i et urbant, offentlig byrom, som den urbane fellehagen ved Holt Læringstun, inviterer til sansing som gang på gang gir åpne invitasjoner til å oppdage hverandre på nytt.

Litteraturliste

Faglitteratur

- Amin, Ash (2002). *Ethnicity and the Multicultural City: Living with Diversity*. Environment and Planning A: Economy and Space, Vol 34, issue 6, 2002
- Amin, Ash (2004). *Regions Unbound: Towards a New Politics of Place*. Wiley Blackwell: Geografiska annaler, volume 86, issue 1
- Amin, Ash (2011). *Urban Planning in an Uncertain World* i Fainstein, Susan S. (ed) & DeFilippis, James (ed) (2016). *Readings in Planning Theory – Fourth Edition*. West Sussex: Wiley Blackwell. s.156-168
- Anderson, Jon (2015). *Understanding Cultural Geography – Places and Traces (2nd ed)*. Oxon: Routledge
- Berg, Nina Gunnerud; Dale, Britt; Førde, Anniken & Kramvig, Britt (2013). *Introduksjon: Metodologiske utfordringer i stedsanalyser* i Førde, Anniken; Kramvig, Britt; Berg, Nina Gunnerud & Dale, Britt (red) (2013). *Å finne sted – Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. s.9-22
- Bergsli, Heidi & Hanssen, Gro Sandkjær (2017). *Byrom for alle? – Urbane offentlige rom i et demokratiperspektiv*. Plan 01/2017 (Volum 49): https://www.idunn.no/plan/2017/01/byrom_for_alle
- Birkelund, Gunn Elisabeth; Rogstad, Jon; Heggebø, Kristian; Aspøy, Tove Mogstad & Bjelland, Heidi Fischer (2014). *Diskriminering i arbeidslivet – Resultater fra randomiserte felteksperiment i Oslo, Stavanger, Bergen og Trondheim*. Sosiologisk tidsskrift, 4/2014 (Volum 22)
- Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red) (2010). *Kvalitative metoder – Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Cresswell, Tim (2013). *Geographic Thought – A Critical Introduction*. Sussex: Wiley-Blackwell
- Darling, Jonathan & Wilson, Helen F. (2016). *Encountering the City – Urban Encounters from Accra to New York*. London: Routledge
- de Witte, Marleen (2016). *Encountering Religion through Accra's urban Soundscape* i Darling, Jonathan & Wilson, Helen F. (2016). *Encountering the City – Urban Encounters from Accra to New York*. London: Routledge. s.133-150
- Drangslund, Kari Anne Klovholt (2011). *Den interkulturelle hagen* i BYØK-rapport 01/11 s37-39
- Fainstein, Susan S. (ed) & DeFilippis, James (ed) (2016). *Readings in Planning Theory – Fourth Edition*. West Sussex: Wiley Blackwell
- Fuglerud, Øivind (2017). *Migrasjonsforståelse – Flytteprosesser, rasisme og globalisering*. Oslo: Universitetsforlaget
- Førde, Anniken; Kramvig, Britt; Berg, Nina Gunnerud & Dale, Britt (red) (2013). *Å finne sted – Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Gallis, Helene (2015). *Dyrk byen! – Håndbok for urbane bønder*. Oslo: Spartacus Forlag

- Haraway, Donna (1988). *Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective*. Feminist Studies Vol 14, No 3, autumn 1988
- Hastrup, Kirsten (2010). *Feltarbeid* i Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red) (2010). *Kvalitativ metoder – Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Healey, Patsy (2010). *The Planning Project* i Fainstein, Susan S. (ed) & DeFilippis, James (ed) (2016). *Readings in Planning Theory – Fourth Edition*. West Sussex: Wiley Blackwell. s.139-155
- Hovorka, Alice J. (2016). Transspecies Urban Theory: Chickens in an African City i Darling, Jonathan & Wilson, Helen F. (2016). *Encountering the City – Urban Encounters from Accra to New York*. London: Routledge. s.63-78
- Haavie, Siri (2005). *Parsellhagen – en møteplass for ulike kulturer*. Plan 06/2005 (Volum 37)
- Ingold, Tim (1993). *The Temporality of the Landscape*. World Archaeology Vol. 25 No. 2
- Jacobs, Jane (1961). *The Death and Life of Great American Cities* i Fainstein, Susan S. & Defilippis, James (2016). *Readings in Planning Theory: Fourth Edition*. London: Wiley Blackwell. s.94-109
- Johnsen, Ann-Kjersti (2019). *70 grader nord* i Fallet, Ingrid (red). *Fem fortellinger om landskap*. Oslo: Norske landskapsarkitekters forening
- Kjeldstadli, Knut (2008). *Sammensatte samfunn – innvandring og inkludering*. Oslo: Pax forlag AS
- Lien, Marianne Elisabeth (2009). *Røtter, brudd og tilhørighet – om landskapsintervensjon og stedsidentitet på Tasmania*. Norsk Antropologisk Tidsskrift. 01-02/2009 Vol 20 nr.1. Oslo: Universitetsforlaget. s.17-27
- Løgstrup, Knud Ejler (1996). *Den etiske fordringen*. København: Gyldendal
- Massey, Doreen (1991). *A Global Sense of Place*. Marxism Today, June 1991
- Massey, Doreen (2005). *For Space*. London: Sage
- Meløe, Jakob (2011). *Steder* i Jentoft, Svein; Nergård, Jens-Ivar & Røvik, Kjell Arne (Red.). *Hvor går Nord-Norge? Tidsbilder fra en landsdel i forandring*. Stamsund: Orkana Akademisk.
- Nyseth, Torill (2007). *Innledning* i Nyseth, Torill et al. (red). *I disiplinenes grenseland – Tverrfaglighet i teori og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget. s.15-24.
- Nyseth, Torill; Førde, Anniken & Cruickshank, Jørn (2018). *Fra attraktive steder til omtentksom by- og stedsutvikling – implikasjoner for planlegging?* i Aarsæther, Nils; Falleth, Eva; Nyseth, Torill & Kristiansen, Ronny (red) (2018). *Plan og samfunn – System, praksis, teori*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk. s.267-285
- Nyseth, Torill & Pløger, John (2015). *Perspektiver på steders tilblivelse* i Aure, Marit; Berg, Nina Gunnerud; Cruickshank, Jørn; Dale, Britt (red) (2015). *Med sans for sted – Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. s.47-64
- Odden, Gunhild (2018). *Internasjonal migrasjon – En samfunnsvitenskapelig innføring*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS

Paulgaard, Gry (1997). *Feltarbeid i egen kultur – innenfra, utenfra eller begge deler?* i Fossåskaret, Erik; Fuglestad, Otto Laurits; Aase, Tor Halfdan (red). *Metodisk feltarbeid – Produksjon og tolking av data*. Oslo: Universitetsforlaget. s.70-93

Pikner, Tarmo (2016). Atmospheric Politics and Entangled Encounters: Freedom Square in Tallin i Darling, Jonathan & Wilson, Helen F. (2016). *Encountering the City – Urban Encounters from Accra to New York*. London: Routledge. s.79-96

Røe, Per Gunnar & Sæter, Oddrun (2015). *Med kroppsminner som flyttefølge mellom steder* i Aure, Marit; Berg, Nina Gunnerud; Cruickshank, Jørn; Dale, Britt (red) (2015). *Med sans for sted – Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. s.149-164

Sandercock, Leonie (2009). *Towards a Cosmopolitan Urbanism – From Theory to Practice* i Fainstein, Susan S. & DeFilippis, James (2016). *Readings in Planning Theory: Fourth Edition*. London: Wiley Blackwell. s.407-426

Setten, Gunhild (2013). *Til fots – et metodeblikk på landskap og praksis* i Førde, Anniken; Kramvig, Britt; Berg, Nina Gunnerud & Dale, Britt (red) (2013). *Å finne sted – Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. s.93-105

Stang, Gunn Camilla (2011). *“Vi spurte etter arbeid, men det var mennesker som kom”*: *Polske arbeidsmigranter i norsk byggenæring* i Eriksen, Thomas Hylland & Næss, Hans Erik et al (2011). *Kulturell kompleksitet i det nye Norge*. Oslo: Unipub. s.133-146

Stålsett, Sturla (2011). *Respekt – Se om igjen*. Oslo: Pax forlag AS

Thagaard, Tove (1998). *Systematikk og innlevelse – En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS

Thorén, Anne-Karine Halvorsen (2008). *De grønne lungene som forsvant: om tap av grønnstruktur i byer og tettsteder* i Berntsen, B. & Hågvar, S. (red) *Norsk natur – farvel? En illustrert historie*. Oslo: Unipub

Vestby, Guri Mette (2015). *Stedsutviklingens råstoff og resultat: Funksjonelle og emosjonelle relasjoner mellom mennesker og sted* i Aure, Marit; Berg, Nina Gunnerud; Cruickshank, Jørn; Dale, Britt (red) (2015). *Med sans for sted – Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. s.165-178

Wanvik, Tarje Iversen & Haarstad, Håvard (2015). *Råvaresonens geografi: Steder som flerdimensjonale ansamlinger* i Aure, Marit; Berg, Nina Gunnerud; Cruickshank, Jørn; Dale, Britt (red) (2015). *Med sans for sted – Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. s.281-298

Wilson, Helen (2017). *On geography and encounter: Bodies, border, and difference*. Progress in Human Geography 2017, Vol. 41(4) 451-471

Wilson, Helen F. & Darling, Jonathan (2016). *The Possibilities of Encounters* i Darling, Jonathan & Wilson, Helen F. (2016). *Encountering the City – Urban Encounters from Accra to New York*. London: Routledge. s1-24

Young, Iris Marion (2000). *Inclusion and Democracy* i Fainstein, Susan S. (ed) & DeFilippis, James (ed) (2016). *Readings in Planning Theory – Fourth Edition*. West Sussex: Wiley Blackwell. s. 389-406

Aarsæther, Nils; Falleth, Eva; Nyseth, Torill & Kristiansen, Ronny (red) (2018). *Plan og samfunn – System, praksis, teori*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Aase, Tor Halfdan & Fossåskaret, Erik (2007). *Skapte virkeligheter – Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget

Nettbaserte nyhetskilder

Ellingsen, Morten Nordahl (24.04.17). *Nytt forskningsprosjekt om urbant landbruk skal heve livskvaliteten i norske byer*. NMBU: <https://www.nmbu.no/aktuelt/node/31551>

Gåsvatn, Helga (16.05.20). *Vi trenger mer matdemokrati*. Nationen: <https://www.nationen.no/motkultur/gasvatn-i-helga/vi-trenger-mer-matdemokrati/>

Hansen, Sigrid Agnethe (30.03.15). – *Mi oppleving er at folk rett og slett er fortvila over dette forslaget*. NRK.no: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/-mi-oppleving-er-at-folk-rett-og-slett-er-fortvila-over-dette-forslaget-1.12284673>

Johnsen, Ann-Kjersti (03.02.17). *Dette kan bli verdens flotteste bypark!* Nordnorskdebatt.no: <https://nordnorskdebatt.no/article/gronn-byutvikling-noe-tromso>

Krogstad, Bjarne (24.02.19). *Nytt senter skal forske på urbant landbruk*. Nationen: <https://www.nationen.no/nyhet/nytt-senter-skal-forske-pa-urbant-landbruk/>

Løwe, Kristine (19.09.17). *NMBU skal lede nytt prestisjeprosjekt om urbant landbruk*. Norges miljø- og biovitenskapelige universitet: <https://www.nmbu.no/aktuelt/node/32777>

OBOS (07.04.20) *Gode bomiljø er bra for helsa*. OBOS: <https://nye.obos.no/dette-er-obos/nyheter/gode-bomiljoer-er-bra-for-helsa>

Strøm, Petter (12.08.2015). *Nå skal de bygge boliger i Tromsøs indrefilet*. NRK.no: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/na-skal-de-bygge-boliger-i-tromsos-indrefilet-1.12496628>

Dokumenter og rapporter

Bergen kommune (2019). *Dyrk Bergen – Strategi for urbant landbruk 2019-2023*. Bergen kommune: https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00353/Dyrk_Bergen_-_strat_353089a.PDF

Cit-egration (Mangfoldige byer: Innovasjon i integrering): <https://www.cit-egration.no>

Cit-egration (2017). *Sustainable Diverse Cities: Innovation in Integration* (prosjektbeskrivelse). Uit.no: <https://site.uit.no/cit-egration/files/2017/12/Cit-egrationProjectdescriptionRev2308-3.pdf>

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Etikkom.no: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

Fossum, Roy og Hareide, Per (2017). *Kommuneplanens arealdel 2017-2026 – Saksframlegg*. Tromsø kommune:

https://img8.custompublish.com/getfile.php/3802557.1308.eqfyfaaqac/Kommuneplanen_Saksfremleg.pdf?return=www.tromso.kommune.no

Landbruks- og matdepartementet (2019). *Innspillskonferanse om urbant landbruk 2019*. Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-side5/id2677864/>

Landbruks- og matdepartementet (2019b). *Urbant landbruk*. Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/strategi-for-urbant-landbruk/id2667619/>

Leivestad, Pernille (2014). *Mulighetsområder i det urbane landbruket i Urbant landbruk – bærekraftig, synlig og verdsatt. Rapport nr 1/2014*. Fylkesmannen i Oslo og Akershus: https://fylkesmannen.no/globalassets/fm-oslo-og-viken/landbruk-og-mat/naringsutvikling/dokumenter/rapport--urbant-landbruk-barekraftig-synlig-og-verdsatt-nr.1_2014.pdf

Leisner, Marianne (2014). *Urbane bønder i Urbant landbruk – bærekraftig, synlig og verdsatt. Rapport nr 1/2014*. Fylkesmannen i Oslo og Akershus: https://fylkesmannen.no/globalassets/fm-oslo-og-viken/landbruk-og-mat/naringsutvikling/dokumenter/rapport--urbant-landbruk-barekraftig-synlig-og-verdsatt-nr.1_2014.pdf

Norges Røde Kors (2017) *Levekårsundersøkelsen 2017; Sosial puls – en rapport om de største humanitære behovene i Norge 2017*. Røde Kors: <https://www.rodekors.no/contentassets/bc8ae399af1e47d68eb122f8ccdc0bd6/sosial-puls.pdf>

NMBU – Norges miljø- og biovitenskapelige universitet: <https://www.nmbu.no>

NIBIO – Norsk Institutt for Bioøkonomi: <https://www.nibio.no>

NOU 2011:14. *Bedre integrering – Mål, strategier, tiltak*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/f5f792d1e2d54081b181655f3ca2ee79/no/pdfs/nou201120110014000dddpdfs.pdf>

Oslo kommune (2019). *Spirende Oslo – Plass til alle i byens grønne rom. Strategi for urbant landbruk 2019-2030*. Oslo kommune: <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13365754-1586326513/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Miljø%20og%20klima/Styrende%20dokumenter/Spirende%20Oslo%20-%20strategi%20for%20urbant%20landbruk.pdf>

Sandnes kommune (2018). *Kommuneplan for Sandnes 2019-2035 – Samfunnsdel*. Sandnes kommune: <https://www.sandnes.kommune.no/globalassets/tekniskeiendom/samfunnsplan/kommuneplan-2019-2035/horingsdokument-24-5/samfunnsdel-horingsutkast-datert-24.05.pdf>

SiEUGreen. <https://www.sieugreen.eu/About>

Stortingsmelding 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse*

Stortingsmelding 18 (2015-2016) *Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet*

Stortingsmelding 30 (2015-2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*

Tromsø kommune (2017). *Kommuneplanens arealdel 2017-2026*. Tromsø kommune: <https://www.tromso.kommune.no/kommuneplanens-arealdel-2017-2026.413629.no.html>

Tromsø kommune (2018). *Tromsømarka – Tilgjengelig, tilrettelagt og tiltrekkende. Sluttrapport for Tromsømarkaprojektet 2011-2016*. Tromsø kommune: <https://www.tromso.kommune.no/sluttrapporten-for-tromsoemarka-er-klar.6085610-110070.html>

Tromsø kommune (2019). *Fakta om Tromsø kommune*. Tromsø kommune:
<https://www.tromso.kommune.no/fakta-om-tromsoe-kommune.241052.no.html>

Trondheim kommune (2013). *Områdeløft Saupstad-Kolstad*. Trondheim kommune:
<https://www.trondheim.kommune.no/saupstadkolstad/>

Trondheim kommune (2015). *Grønn strek for en grønn framtid – Kommuneplanmelding om byutvikling: Langsiktig vern av jordbruksareal og økologiske korridorer*. Trondheim kommune:
https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/kommuneplan/strategier_kommuneplanmeldinger/2016_gronn-strek---kpm.pdf

Vedlegg 1: Temaguide for kvalitative intervju

Temaguide for intervju – Urbane fellelhager som integreringsfellesskap

Jeg ønsker å gjennomføre semi-strukturerte kvalitative intervju med relativt åpne spørsmål og har derfor valgt å utforme en temaguide, snarere enn en fullstendig intervjuguide.

Sentrale tema:

I møte med deltakere i urban fellelhage er dette tema:

- Dyrkepraksiser- og erfaringer
- Motivasjon og opplevelser av deltakelse
- Hagen som arbeids- og meningsproduserende fellesskap
- Hvordan kan dyrkingsfellesskap bidra til inkludering, toleranse og forståelse for forskjellighet?
- Stedstilørighet: Aktiviteter, tilknytning og nettverk
- Arena for krysskulturelle møter:
Gjensidig kulturutveksling, deling av kompetanse, erfaringer og opplevelser
- Hvordan kan urbane fellelhager skape økt verdsettelse av kulturell ulikhet?
- Generer deltakelse i urbane dyrkingsfellesskap deltakelse og inkludering på andre samfunnsarenaer
- Hvordan kan urbane fellelhager fremme deltakerkompetanse og demokratiforståelse?

I møte med byplanleggere/tilretteleggere:

- Hvordan kan design av offentlige og private byrom lære noe av urbane dyrkingsfellesskap?
- Hvilket potensiale har krysskulturelle møter og dyrkingsfellesskap i å bidra til en bedre og mer rettferdig by?
- Hva skaper integrering? Hva skaper toleranse for forskjellighet?

Vedlegg 2: Informasjon til informanter om forskningsprosjekt

Informasjonsskriv - Urbane fellestager som integreringsfellesskap

Vil du delta i studentprosjektet ”urbane fellestager som integreringsfellesskap”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvilket potensiale Holt Læringstun har som arena for integrering og demokratisk deltakelse i et multikulturelt samfunn. Forskningsprosjektet er en masteroppgave i samfunnsplanlegging og kulturforståelse ved UiT Norges Arktiske Universitet. I dette skrivet får du informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å få mer kunnskap om hvordan urbane fellestager fungerer og hvordan deltakelse i urbane fellestager kan bidra til inkludering og nye fellesskap i byen på tvers av kulturelle forskjeller. Gjennom å følge en fellestager over tid ønsker jeg å utforske hva hagen betyr for deltakerne og for hvilke muligheter dette fellesskapet skaper for utvikling av nettverk, tilhørighet og deltakelse på andre samfunnsarenaer. Metoder som vil benyttes er kvalitative intervju og deltakende observasjon.

Hva innebærer det for deg å delta?

Ved å delta i prosjektet kan du bidra til økt kunnskap om urbane dyringsfellesskap som integreringsarena. Det er frivillig å delta i prosjektet og du kan når som helst trekke deg. Du trenger ikke å oppgi grunn for å trekke deg. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Opplysninger om deg vil bli anonymisert og kun jeg vil ha tilgang til lydbåndsoptak og feltnotater.

Ditt personvern – hvordan jeg oppbevarer og bruker dine opplysninger

Deltakelse i prosjektet er frivillig. Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Opplysningene vil bli behandlet i samsvar med personvernregelverket. Lydfiler og personopplysninger vil bli slettet ved prosjektet slutt. Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2020. Det skal publiseres som en masteroppgave.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål eller vil trekke deg fra prosjektet ta gjerne kontakt med meg på mail eller telefon: heidi.lydersen@gmail.com eller mobil:90728154. Du kan også kontakte min veileder ved UiT Norges Arktiske Universitet, Førstemanuensis Anniken Førde: anniken.forde@uit.no, tlf 77645464

Med vennlig hilsen

Heidi Lydersen

